

Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja
Slovenskej republiky

Podnikanie v stavebníctve a jeho vplyv na zamestnanosť

Bratislava 2007

**MINISTERSTVO VÝSTAVBY A REGIONÁLNEHO ROZVOJA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY**

**PODNIKANIE V STAVEBNÍCTVE A JEHO
VPLYV NA ZAMESTNANOSŤ**

Bratislava 2007

**MINISTERSTVO VÝSTAVBY A REGIONÁLNEHO ROZVOJA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY**

ZVÄZ STAVEBNÝCH PODNIKATEĽOV SLOVENSKA

**Podnikanie v stavebníctve a jeho
vplyv na zamestnanosť**

Bratislava 2007

OBSAH

	strana
ÚVOD	1
1. VŠEOBECNÉ VÝCHODISKÁ POLITIKY ZAMESTNANOSTI V STAVEBNÍCTVE	3
2. AKTUÁLNY VÝVOJ PRODUKCIE, ZAMESTNANOSTI, PRODUKTIVITY PRÁCE A MIEZD V STAVEBNÍCTVE	11
2.1 Základné charakteristiky podnikania v stavebníctve	11
2.2 Vývoj stavebnej produkcie	15
2.3 Vývoj produktivity práce a miezd v stavebníctve	17
2.4 Vývoj zamestnanosti v stavebníctve	20
2.4.1 Sezónny charakter zamestnanosti v stavebníctve	24
2.4.2 Regionálny pohľad na vývoj zamestnanosti v stavebníctve	28
2.4.3 Registrovaná nezamestnanosť v stavebníctve	31
2.4.4 Skrytá ekonomika a nelegálna práca v stavebníctve	33
3. POSTAVENIE MALÉHO A STREDNÉHO PODNIKANIA V STAVEBNÍCTVE A JEHO VPLYV NA ZAMESTNANOSŤ	36
3.1 Vývoj malého a stredného podnikania v stavebníctve	36
3.1.1 Malé stavebné podniky	36
3.1.2 Stredné stavebné podniky	39
3.2 Význam a problémy malého a stredného podnikania v stavebníctve	40
4. PODIEL ŽIVNOSTNÍKOV NA VÝVOJI ZAMESTNANOSTI	43
4.1 Vývoj zamestnanosti v oblasti živnostenského podnikania v stavebníctve	43
4.2 Objektívnosť vykazovaného rozvoja živnostenského podnikania v stavebníctve	46
4.3 Trendy zamestnania v živnostenskom podnikaní v stavebníctve	53
5. KVALITATÍVNE ASPEKTY ZAMESTNANOSTI V STAVEBNÍCTVE	56
MIESTO ZÁVERU	71
Podkladové materiály	75

ÚVOD

Účelová publikácia „**Podnikanie v stavebníctve a jeho vplyv na zamestnanosť**“, ktorá sa dostáva čitateľom do rúk je výsledkom práce kolektívu ÚEOS - Komercia, a.s., Bratislava na riešení úlohy výskumu a vývoja (ďalej VaV) s názvom „Stav a predpoklady trvalo udržateľného rozvoja stavebníctva SR: princípy, kritériá a ekonomický rozvoj“, konkrétne „Rozvoj zamestnanosti a kvalita pracovných síl v stavebníctve“. Riešenie danej úlohy VaV, podľa jej zadávateľa Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky (MVRR SR), sledovalo predovšetkým základný cieľ: získať podrobnejšie poznatky o stave a možnostiach rozvoja slovenského stavebníctva a nadväzne vyšpecifikovať problémové oblasti v rozvoji stavebníctva, ktorým je potrebné venovať osobitnú pozornosť“. Jednou z takýchto oblastí je práve zamestnanosť a kvalita pracovných síl v stavebníctve. Sprístupniť poznatky a informácie o tejto problémovej oblasti, získané formou výskumu, širšej verejnosti je tiež hlavnou ambíciou tejto predkladanej publikácie.

Vývoj zamestnanosti v slovenskom stavebníctve prešiel od roku 1993 rôznymi fázami, keď v danom roku bolo v stavebníctve činných cca 170 tis. osôb, do roku 2001 ich počet pravidelne klesal, až na úroveň cca 125 tis. osôb. Rozvoj zamestnanosti v tomto období bol spojený s výkyvmi vo vývoji stavebnej produkcie prakticky až do roku 1999, od roku 2000 už začal objem stavebnej produkcie postupne rásť. Od roku 2002 má **zamestnanosť v stavebníctve** rastúcu tendenciu a v roku 2006 bolo v odvetví stavebníctva zamestnaných približne 156 tis. osôb. Ak v rokoch 1993-2002 ponuka pracovných síl jednoznačne prevyšovala dopyt, od roku 2005 sa prejavuje opačná tendencia a to nedostatok kvalifikovaných pracovných síl. Roky 2005 a 2006 sú zároveň aj rokmi mohutného rastu objemu stavebnej produkcie (reálne 16,3 %, resp. 14,9 %).

Kvalifikácia, vzdelanosť a odbornosť zamestnancov sú v súčasnosti považované za jeden z rozhodujúcich atribútov ďalšieho rozvoja stavebníctva. Ako v mnohých iných sektoroch je aj v stavebníctve kvalifikácia osôb dôležitým faktorom rastu produktivity práce, špeciálne na riadiacich úrovniach, ale i v robotníckych odborných profesiách. Avízované nedostatočné kapacity kvalifikovanej pracovnej sily sa môžu pritom stať slabým miestom postavenia v konkurencieschopnosti stavebných podnikov.

Výrazne sa prejavuje potreba stálych vzdelanejších a skúsenejších pracovníkov (celoživotné vzdelávanie), konkrétne zavádzajúcich nové metódy práce a riadenia, ako aj technologické inovácie. Iniciatívy v tejto oblasti by mali byť zvládnuté flexibilne s časom a s pohyblivým charakterom miesta realizácie prác v stavebníctve. Na druhej strane je v stavebníctve zainteresovaný veľký podiel samostatne zárobkovo činných osôb (v roku 2006 - 56,3 % z celkového počtu zamestnancov), vyznačujúci sa nižším stupňom odbornosti a tiež rôznymi podmienkami ich zamestnávania a odmeňovania. Stavebníctvo je často uvádzané ako typická prípadová štúdia nevyhlásených činností.

S ohľadom na vyššie uvedené skutočnosti a ciele riešenia je predkladaná publikácia štruktúrovaná do piatich častí.

Prvá časť publikácie je zameraná na všeobecné tendencie vývoja politiky zamestnanosti v stavebníctve, na stavebné, legislatívne a sociálne priority, ktoré sú s tým spojené.

Druhá časť sa zaoberá aktuálnym vývojom zamestnanosti, produktivity práce a miezd v stavebníctve v nadväznosti na vývoj stavebnej produkcie. Osobitná pozornosť je venovaná regionálnym otázkam zamestnanosti, sezónnemu charakteru zamestnanosti a registrovanej nezamestnanosti a neformálnej ekonomike v stavebníctve.

Tretia časť je venovaná analýze a rozvoju malého a stredného podnikania (MSP) v stavebníctve, jeho významu a problémom v rámci celkového vývoja stavebníctva.

Osobitné postavenie v MSP v stavebníctve má živnostenské podnikanie, ktorému je venovaná štvrtá časť publikácie. Okrem analytického pohľadu, založeného na oficiálnom štatistickom výkazníctve prináša úvahy o objektívnosti vykazovaného rozvoja živnostenského podnikania v stavebníctve, skrytej ekonomike a daňovom a odvodovom zaťažení živnostníkov, ako aj trendy zamestnania v živnostenskom podnikaní v stavebníctve.

V piatej časti publikácie sú stručne vymedzené kvalitatívne aspekty zamestnanosti v stavebníctve, posúdené sú potenciálne zdroje pracovných síl pre stavebníctvo (absolventi stredných odborných učilíšť, stredných odborných škôl, vysokých škôl - stavebných).

V závere (resp. mieste záveru) sú zhodnotené základné možnosti a súvislosti vývoja zamestnanosti v slovenskom stavebníctve pre najbližšie obdobie.

Celkovo považujeme za vhodné, aby sa s publikáciou „**Podnikanie v stavebníctve a jeho vplyv na zamestnanosť**“ oboznámil čo najväčší okruh odborníkov, ktorí sa zaoberajú problematikou stavebníctva v širších súvislostiach, ale i laická verejnosť. Informácie obsiahnuté v tejto publikácii by mohli byť tiež vhodnou inšpiráciou pre prijímanie konkrétnych opatrení k zlepšeniu podmienok v rozvoji slovenského stavebníctva, zamestnanosti v tomto odvetví a ďalších špecifických problémov, ktoré sa ho priamo, či nepriamo dotýkajú.

1. VŠEOBECNÉ VÝCHODISKÁ POLITIKY ZAMESTNANOSTI V STAVEBNÍCTVE

Slovenská ekonomika začala uskutočňovať od roku 1990 transformačné postupy. Jej úsilie sa obecné koncentrovalo predovšetkým do vytvorenia silného súkromného sektora rôznymi formami privatizácie, či aspoň organizačnými zmenami, ktoré mali vo svojom súhrne priniesť pozitívne zmeny - zvýšenie efektivity, konkurencieschopnosti na zahraničných trhoch, schopnosť uspokojovať potreby a požiadavky domáceho trhu a všetkých jeho aktérov.¹ Predpokladala sa tiež kompenzácia negatívnych dôsledkov prechodu Slovenska na trhovú ekonomiku, hlavne **v oblasti zamestnanosti**.

Toto úsilie však neprinášalo od začiatku žiadúce efekty. Podľa zdrojov Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVR)² bolo v roku 1990 evidovaných 39,6 tis. nezamestnaných (uchádzačov o zamestnanie)³, do roku 2001 narástol tento stav na 533,7 tis. osôb. Od roku 2001 nezamestnanosť podľa daného zdroja klesala, až na 273,4 tis. osôb v roku 2006. Podľa Výberového zisťovania pracovných síl (VZPS - ŠÚ SR) bolo v roku 2001 508,0 tis. nezamestnaných (miera nezamestnanosti bola 19,2 %) a v roku 2006 354,3 tis. nezamestnaných (miera nezamestnanosti predstavovala 13,3 %). Uvedený trend poklesu nezamestnanosti, spojený s ekonomickou výkonnosťou slovenskej ekonomiky, pokračoval aj v roku 2007, keď za 1.-3. štvrťrok 2007 bolo nezamestnaných 297,4 tis. osôb (11,3 %).

Ak sa zameriame **na odvetvie stavebníctva**, musíme skonštatovať, že vývoj nezamestnanosti tu bol obdobný ako v celom hospodárstve SR. Podľa údajov ÚPSVR bolo za odvetvie stavebníctva (podľa OKEČ) evidovaných v roku 1997 - 31,3 tis. nezamestnaných, v roku 1999 - 63,0 tis., v roku 2001 - 47,7 tis. a v roku 2006 - 14,8 tis. nezamestnaných. Podľa VZPS bol vykázaný počet nezamestnaných v stavebníctve v roku 1997 - 25,0 tis., v roku 1999 - 43,8 tis., v roku 2001 - 49,5 tis., v roku 2005 - 27,2 tis. a v roku 2006 - 20,1 tis. osôb (1.-3. štvrťrok 2007 - 15,2 tis. osôb). Súčasne bolo dlhodobo obmedzené napr. zamestnávanie absolventov stredných a vysokých škôl stavebného zamerania. Počnúc rokom 2005 sa však situácia v stavebníctve obrátila. Počet nezamestnaných s posledným uvedeným zamestnaním v stavebníctve značne klesol a zároveň sa v stavebníctve začal nezvykle prejavovať **nedostatok kvalifikovaných pracovných síl**. Rovnako bol v odvetví vykázaný vyšší počet voľných pracovných miest a to v úrovni 990 miest v roku 2005 (o 72,8 % viac ako v roku 2004) a 1 151 voľných miest v roku 2006 (o 16,2 % viac ako v roku 2005). K 31.09.2007 bolo v stavebníctve evidovaných už 1 704 voľných pracovných miest.

Podnikateľov v stavebníctve trápili v prechodnom období rovnaké problémy ako podnikateľov v iných odvetviach - celkovo nepriaznivá ekonomická situácia Slovenskej republiky, nedoriešené vzťahy medzi jednotlivými subjektami, legislatívne obmedzenia, nejasnosť koncepcií rozvoja mnohých druhov stavebných činností, vysoké daňové zaťaženie, úzkoprsá úverová politika finančných ústavov, vrátane vysokých úrokových sadzieb, cenotvorba a iné.

¹ **Slovenské stavebníctvo** celkovo v priebehu transformácie ekonomiky prejavilo schopnosť, i keď *s niekoľkými vážnymi výkyvmi*, adaptovať sa na trhové podmienky, pričom prešlo:

- zásadnou zmenou vlastníckych vzťahov,
- zmenou právnej formy podnikateľských subjektov,
- podstatnou zmenou počtu a veľkosti stavebných firiem a
- vyrovnalo sa so zmenou dopytu a štruktúry zákaziek, ako aj s nárokmi na vyššiu kvalitu a úroveň stavebných diel.

² Do roku 2004 Národný úrad práce.

³ Uchádzač o zamestnanie - je občan hľadajúci zamestnanie, zaradený do evidencie na úrade práce po podaní žiadosti o sprostredkovanie zamestnania.

V súčasnom období je vytvorené na Slovensku podstatne **priaznivejšie podnikateľské prostredie**. Svedčí o tom stabilný makroekonomický rámec podnikania, týka sa to napr. vývoja úrokových mier, ekonomického rastu, inflácie, menového kurzu, prílevu zahraničných investícií, daňového zaťaženia, ale i zrušenia mnohých legislatívnych obmedzení a pod.

Politika zamestnanosti v Slovenskej republike sa však stále riadi nie celkom jasnou filozofiou a niekoľkými základnými právnymi normami, ako sú napr. Zákon o službách zamestnanosti (č. 5/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov⁴), uznesenia z tripartitných rokovaní a pod. Z hľadiska úrovni, na ktorých sa táto politika koncipuje, ako i z hľadiska dosahu, môžeme hovoriť o tzv. "veľkej" a o tzv. "malej" politike zamestnanosti. Svoju rolu tu zohrávajú nielen odvetvové či rezortné hľadiská, ale i pohľad regionálny, miestny, demografický, historický a pod.

Vláda SR vo svojom Programovom vyhlásení (z augusta 2006) venovala politike zamestnanosti vysokú mieru pozornosti, pretože si uvedomovala, že zamestnanosť tvorí jeden zo základných pilierov úspešne rozvíjajúceho sa a napredujúceho štátu. Zamestnanosť a jej rast tvorí základ hospodárskej a sociálnej politiky a všetky opatrenia spomenuté v programovom vyhlásení týkajúce sa rastu zamestnanosti, aktívneho trhu práce, eliminácie nezamestnanosti pritom predpokladali zvýšené nároky na prácu príslušných vládnych orgánov (hlavne Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny SR), parlamentu a členov relevantných parlamentných výborov⁵.

Napriek deklaráciám v programovom vyhlásení vlády však doteraz nebola spracovaná či prijatá jednotná politika, či koncepcia zamestnanosti na Slovensku.

Celkovo sa nehovorí o politike zamestnanosti a trhu práce ako o súbore reálne registrovateľných noriem a z nich vychádzajúcich aktivít. Naopak - stále prevláda skôr pohľad spočívajúci v konštatovaní a analýzach zlyhávania tejto politiky, t.j. **nezamestnanosti**. Napriek poklesu nezamestnanosti v poslednom období, problém nezamestnanosti a najmä dlhodobej zostáva na Slovensku vážny (napr. v roku 2006 dosiahlo Slovensko s 13,3 % po Poľsku s 13,8 % druhú najvyššiu nezamestnanosť v rámci krajín EÚ 27, v júni 2007 bolo už Slovensko s 10,7 % nezamestnanosťou na prvom mieste). Bohužiaľ, na tento problém v jeho komplexnosti neexistuje jednoduché a účinné riešenie.⁶

Z ekonomického problému sa (čiastočne) nezamestnanosť prediagnostikovala do podoby problému sociálneho, psychologického, či štátno-správneho. Namiesto komplexného riešenia problému a odstraňovania príčin sa však skôr "zdokonaľuje" systém parciálneho zmierňovania následkov a hľadajú sa jednorazové, resp. krátkodobé spôsoby zvýšenia spoľahlivosti týchto čiastkových opatrení. Absentuje tvorba **konštruktívnej koncepcie** vytvárajúcej podmienky pre uplatňovanie aktívnej politiky zamestnanosti.

⁴ Ďalej Vyhláška MPSVR SR č. 31/2004 Z.z., ktorou sa vykonáva § 69 ods. 1 zákona č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti; Vyhláška MPSVR SR č. 44/2004 Z.z., ktorou sa vykonáva § 69 ods. 2 zákona č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti.

⁵ Inštitút zamestnanosti v Bratislave z tohto dôvodu ešte v roku 2006 inicioval, aby vznikol osobitný parlamentný „Výbor zamestnanosti a trhu práce“ tak, ako je to napr. v Nemecku, Rakúsku, Dánsku, Poľsku a Maďarsku. Tento návrh však nebol schválený.

⁶ V septembri 2007 dosiahla nezamestnanosť v SR dlhodobé minimum, keď miera nezamestnanosti klesla na 8,2 %. Najväčším problémom je ale stále dlhodobá nezamestnanosť - z celkového počtu cca 240 tis. nezamestnaných (podľa ÚPSVR) je takmer 60 tis. evidovaných nezamestnaných bez práce dlhšie ako 4 roky a viac ako 100 tis. osôb len čaká na svoju prvú pracovnú príležitosť. Títo uchádzači o zamestnanie pritom nemajú žiadne pracovné návyky.

Vo vzťahu k nezamestnanosti sa však už prejavujú značné odvetvové rozdiely, kým v niektorých spracovateľských odvetviach nezamestnanosť stúpa, napr. v stavebníctve, v automobilovom priemysle, ale i obchodných reťazcoch je pociťovaný akútny nedostatok pracovníkov.

Ako už bolo uvedené, **slovenské stavebníctvo** patrilo v predchádzajúcom období k odvetviam, kde bol problém nezamestnanosti citel'ný (napr. v roku 2000 sa počet pracovníkov v stavebných podnikoch znížil oproti roku 1998 o 15,6 %, t.j. o cca 23,4 tis. osôb, v roku 2001 ešte o ďalších cca 2 tis. zamestnancov). Premietali sa tu všetky "všeobecné" faktory, príčiny vzniku nezamestnanosti - či už:

- "*makro*", ako napr. dôsledky reformy hospodárskej politiky, strata trhov a kooperácií, politické procesy, nedostatok finančných zdrojov u investorov, minimalizácia zákaziek z verejných prostriedkov, zmeny organizačných foriem a hľadanie nových, v našich podmienkach nezvyklých foriem, atď.

Zároveň však aj

- "*mikro*", vo svojej podstate predovšetkým pravdepodobnostného, čiže štatistického charakteru - ide o východiskovú kvalifikačnú štruktúru, úzku špecializáciu niektorých profesií, zmenu štruktúry stavebných prác, regionálne súvislosti, mikroregionálnu politiku a pod.
- "*mezorovina*", tou je okruh problémov súvisiacich so sférou riadenia - ide o otázky koncepcnej tvorby a hľadania priestoru pre uplatnenie stavebných firiem v trhových podmienkach, o ovládanie a poznanie situácie na trhu (ponuka, dopyt, možnosti optimalizácie - čo je napokon cieľom politiky zamestnanosti "ako takej"), a to nielen súčasnej, ale najmä výhľadovej, budúcej, či už spontánne vytvorenej alebo vedome kreovanej.

V daných podmienkach bolo zákonité, že sa lepšie *uplatňovali menšie stavebné firmy* (s počtom zamestnancov do 49, resp. do 249), ktoré napokon ani v dobe všeobecného poklesu produkcie i záujmu o ňu nevykazovali až taký radikálny nedostatok výrobnéj náplne. Problémy týchto "malých alebo stredných" firiem spočívali v tom, že mnohokrát prevzali dedičstvo minulosti - od systému financovania, cez systém kooperácií s dodávateľmi, až po negatívne dôsledky nedomyslených paragrafov niektorých zákonov.

Po roku 2001 došlo v odvetví stavebníctva k zvratu v oblasti zamestnanosti, tá sa zvýšila do roku 2006 o 24,6 % na cca 156 tis. osôb, čo je približne úroveň zamestnanosti, ktorá bola v stavebníctve vykázaná v roku 1994. Zároveň sa odhaduje, že v stavebníctve chýba minimálne 5 tis. kvalifikovaných odborníkov a tento stav sa bude ďalej prehľbovať.

Príčinou poklesu voľných pracovných síl pre odvetvie stavebníctva však nie je len rast zamestnanosti. Stavebné profesie vo všeobecnosti patria k tým, ktoré sa pomerne ľahko dokážu uplatniť na zahraničných pracovných trhoch⁷. Svedčí o tom aj fakt, že v roku 2006 pracovalo v zahraničí cca 158 tis. slovenských občanov a z nich sa zhruba 46 tis. živilo stavebníctvom.

Rast objemu stavebnej produkcie a tiež zamestnanosti závisí v súčasnom období hlavne od úrovne firemného manažmentu, či sa bude orientovať **na reálny stav reálne existujúceho stavebného trhu**, alebo či sa uspokojí napr. len s "tradičnými" väzbami na štát (ako

⁷ Funguje tu aj latentný princíp selektívnej konkurencie - keď si tzv. lepší odborníci v stavebných remeslách našli, prípadne hľadajú uplatnenie v lepšie platených zónach, hoci v tomto smere platia ešte mnohé obmedzenia a prienik na zahraničné pracovné trhy je limitovaný.

zadávateľa činností), ktorý ďalej pôsobí ako katalyzátor. Rozhodujúcou podmienkou pre udržanie konjunktúry na domácom stavebnom trhu sa ukazuje dostatok finančných prostriedkov na investície v rámci verejného ale **hlavne súkromného sektora**. Údaje z roku 2007 o stavebných zákazkách už naznačujú, že prvýkrát prevládajú v slovenskom stavebníctve súkromní investori. Zároveň sa v súčasnosti na stavebnom trhu vo väčšej miere presadzujú hlavne veľké stavebné firmy (resp. skupiny) s počtom nad 500 zamestnancov.

Politika zamestnanosti v slovenskom stavebníctve *má k dispozícii len veľmi úzky manévrovací priestor*. Tento priestor je vymedzený niekoľkými parametrami (vektormi):

a) stavebné priority, b) legislatívne priority, c) sociálne priority.

Do oblasti stavebných priorít zahrňujeme plánované objekty, resp. typy stavieb a pod.

Ide o:

- dopravnú infraštruktúru - opravu železničných tratí a rekonštrukciu staníc, opravu komunikácií a mostov, výstavbu novej cestnej infraštruktúry, vrátane vodných ciest a rozširovania letísk;
- bytové objekty - z demografických projekcií počtov domácností možno odvodiť potrebu výstavby cca 260 000 bytov;
- opravu, resp. obnovu panelových domov a ďalších starých bytov;
- environmentálne stavby - čistiarne odpadových vôd, protipovodňové opatrenia a pod.;
- štátne a obecné investície - zahrňujúce reprodukciu majetku obcí, zlepšovanie vybavenosti lokálnej infraštruktúry, zdroje a rozvody pitnej vody, čistenie odpadových vôd, skládky odpadov, občiansku vybavenosť;
- investície podnikateľského sektoru (administratívne budovy, obchodné centrá, hotely, priemyselné objekty, atď.);
- „bývanie solventných“ (vo vybraných lokalitách), atď.

Do oblasti legislatívnych priorít z obsahového hľadiska spadajú hlavne tie stavebné priority, ktoré sú potvrdené prijatým *Programovým vyhlásením vlády Slovenskej republiky* (z augusta 2006)⁸, *Koncepciou štátnej bytovej politiky do roku 2010* (schválenou 24.8.2005), *Programom rozvoja bývania* (schváleným 13.9.2006), *Koncepciou obnovy budov so zameraním na obnovu bytového fondu* (schválenou 8.12.1999) a nadväzujúcou *Správou o stave a potreby finančných zdrojov na obnovu bytového fondu v rokoch 2007-2013* (z júla 2005), opatreniami *Rozvojového programu priorít verejných prác na roky 2008-2010* (schválenými 1.8.2007), *Návrhom urýchlenia postupu výstavby vybranej nadradenej cestnej dopravnej infraštruktúry na Slovensku* (schváleným 15.8.2007)⁹, *Energetickou politikou SR* (schválenou 11.1.2006), *opatreniami Národného strategického referenčného rámca Slovenskej republiky na roky 2007-2013* (z augusta 2007) a *jeho jedenástimi operačnými programami* (ide však hlavne

⁸ Vo svojom Programovom vyhlásení sa vláda zaviazala, že vytvorí všetky inštitucionálne, personálne a finančné podmienky, aby sa urýchlene vypracovala ucelená „Stratégia rozvoja Slovenskej republiky v strednodobom a dlhodobom horizonte“, z ktorej by bolo možné následne odvodiť rozvoj jednotlivých smerov investičnej výstavby. Doteraz však neboli práce na takejto stratégii zahájené.

⁹ Ide o aktualizovaný program výstavby diaľnic a rýchlостných ciest, zameraný na dokončenie zatiaľ nepostavených úsekov na diaľnici D1 medzi Bratislavou a Košicami do roku 2010. Podľa tohto návrhu by pri výstavbe diaľnic malo byť využité aj financovanie formou projektov verejno-súkromného partnerstva (PPP). Vláda SR zároveň schválila uznesením č. 753 z 5.9.2007 postup výstavby vybranej nadradenej cestnej dopravnej infraštruktúry formou PPP. Na rokovaní vlády SR bol tiež 10.10.2007 schválený Program prípravy a výstavby siete ciest I. triedy na roky 2007-2010. V septembri 2007 bol pritom z rokovania vlády stiahnutý Program prípravy a výstavby diaľnic a rýchlостných ciest na roky 2007-2010 (pripomienkové konanie bolo ukončené 9.5.2007), ktorý však nerátal so zmenami, ktoré boli prijaté vyššie uvedeným „Návrhom urýchlenia postupu“.

o Regionálny operačný program, Operačný program Doprava, Operačný program Životné prostredie). Zvyšok legislatívy potom pôsobí ako podporný alebo ako brzdiaci nástroj rozvoja stavebníctva Slovenskej republiky. Ide o systém daní, cenotvorby, mzdových predpisov, pravidiel financovania stavieb a ich etáp, celej administratívy vo vzťahu k príprave, realizácii a kontrole stavebných akcií¹⁰, atď. Sem patria aj vybrané otázky zamestnaneckých vzťahov a súvisiacej legislatívy.

Do oblasti sociálnych priorít patrí hierarchia dôležitosti jednotlivých okruhov stavebných priorít. Už minulosť potvrdila, že určité riešenie problémov zamestnanosti v stavebníctve predstavovala jedine reštrukturalizácia stavebných činností a ich organizačných foriem (firiem). Ostatné je viac-menej vecou samovývoja.

Otvoreným sociálnym problémom sa v súčasnosti ukazuje *otázka učňovského školstva*, jeho atraktivita, podpora a kvalitatívny rozvoj vo vzťahu k zvýšeniu počtu žiakov a kvalifikovaných absolventov pre odvetvie stavebníctva. Stále problematické, i keď v podstatne nižšej miere, je aj zamestnávanie *absolventov stredných škôl stavebného zameria*. V minulom období platilo toto konštatovanie predovšetkým pre absolventov vysokých škôl, zvlášť odboru architektúry. Podľa zverejnených údajov ÚPSVR bol k 31.5.2007 nezamestnaný len jeden absolvent odboru architektúry a 11 absolventov odboru stavebníctva, geodézie a kartografie. V odbore stavebníctva, geodézie a kartografie bolo k rovnakému termínu nezamestnaných celkom 515 absolventov, z toho 303 absolventov SOU bez maturity (vyučených), 88 s úplným stredným odborným vzdelaním získaným na SOU s maturitou, 113 s úplným stredným odborným vzdelaním získaným na strednej odbornej škole a už spomínaných 11 absolventov s vyšším a vysokoškolským vzdelaním^{11,12}. V tomto smere sa však prejavujú značné regionálne rozdiely, najmenej uchádzačov o zamestnanie z radov absolventov bolo v Bratislavskom kraji - 10, najviac

¹⁰ Osobitne **ide** o Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (**stavebný zákon**) v znení neskorších predpisov (stavebný zákon) v znení zákona č. 103/1990 Zb., zákona č. 262/1992 Zb., zákona č. 136/1995 Z.z., zákona č. 199/1995 Z.z., nález Ústavného súdu SR č. 286/1996 Z.z., zákona č. 229/1997 Z.z. (ÚZ uverejnené pod č. 109/1998 Z.z.), zákona č. 175/1999 Z.z., zákona č. 237/2000 Z.z., zákona č. 416/2001 Z.z., zákona č. 553/2001 Z.z., nález Ústavného súdu SR č. 217/2002 Z.z., zákona č. 103/2003 Z.z., zákona č. 245/2003 Z.z., zákona č. 417/2003 Z.z., zákona č. 608/2003 Z.z., zákona č. 541/2004 Z.z., zákona č. 290/2005 Z.z., zákona č. 479/2005 Z.z. a zákona č. 24/2006 Z.z. (MVRR SR zároveň predložilo 19. októbra 2007 na Úrad vlády SR návrh nového stavebného zákona); Zákon č. 254/1998 Z.z. **o verejných prácach**, ktorý upravuje podmienky pre prípravu, posudzovanie, hodnotenie a kvalitu verejných prác v znení zákona č. 260/2007 Z.z.; Zákon č. 314/2004 Z.z. úplné znenie zákona č. 90/1998 Z.z. **o stavebných výrobkoch**, ako vyplýva zo zmien a doplnení vykonaných zákonom č. 264/1999 Z.z., zákonom č. 413/2000 Z.z. a zákonom č. 134/2004 Z.z.; ale napr. aj o zákon č. 669/2007 Z.z. o jednorazových mimoriadnych opatreniach v príprave niektorých stavieb diaľnic a ciest pre motorové vozidlá a o doplnení zákona NR SR č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností (katastrálny zákon) v znení neskorších predpisov, ktorým sa okrem iného navrhuje aj vysporiadanie pozemkov pod pripravovanými diaľnicami formou vyvlastnenia až do doby kolaudácie.

¹¹ Celkovo bolo k 31.5.2007 nezamestnaných 12 683 absolventov, z toho: 2 820 so SOU bez maturity, 2 224 s úplným stredným odborným vzdelaním získaným na SOU s maturitou, 994 s úplným stredným všeobecným vzdelaním na gymnáziu, 3 234 s úplným stredným odborným vzdelaním získaným na strednej odbornej škole a 3 452 absolventov s vyšším a vysokoškolským vzdelaním (ich počet sa v júni 2007 zvýšil o ďalších 3 425 absolventov). Celkový počet uchádzačov o zamestnanie bol k 31.5.2007 - 247 373, miera nezamestnanosti predstavovala 9,51 %.

¹² Napr. tiež Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) v správe nazvanej Zamestnanie pre mladých: **Slovenská republika** konštatuje, že v priebehu posledných piatich rokov sa podstatne znížila nezamestnanosť mladých ľudí, avšak aj naďalej existuje veľa prekážok pre mladých ľudí pri hľadaní zamestnania. Miera nezamestnanosti mladých ľudí je stále druhá najvyššia z krajín OECD, a to aj napriek jej poklesu na 27 % v roku 2006 z historického maxima 37 % v roku 2001. Takmer 60 % nezamestnaných ľudí vo veku 15 - 24 rokov si hľadá prácu viac ako jeden rok, v porovnaní s 21 % priemerom OECD. Pokiaľ ide o mieru zamestnanosti, v roku 2006 pracovalo iba 26 % mladých ľudí v porovnaní so 42 % priemerom OECD.

v Prešovskom kraji - 144. I tu sa už črtá tendencia presunu k reflexii potreby „zdola“, t.j. aby si svoju potrebu nových pracovníkov odhadovali i uspokojovali samotné firmy a nie „odvetvie (rezort)“ či „štát“ alebo „VÚC“. Rezort, či štát alebo VÚC však môžu vytvoriť také podmienky, aby bolo pre firmy výhodné myslieť a konať v oblasti zamestnanosti aj výhľadovo a nie len aktuálne podľa momentálnych potrieb. Napriek istým objektívne existujúcim vzorom, modelom či skúsenostiam s krízami stavebnej produkcie, i napriek výhľadom ďalšieho vývoja stavebníctva alebo celého hospodárstva, *je potrebné riešiť problematiku zamestnanosti systémovojšie a tým aj eliminovať vplyvy nezamestnanosti.*

V slovenskom stavebníctve, napriek tomu, že sa „nezamestnanosť“¹³ rapídne znížila (v roku 2001 jej stav kulminoval - evidovaných bolo cca 49,5 tis. uchádzačov o zamestnanie, v roku 2006 to bolo cca 20,1 tis. osôb), postihuje stále vo veľkej miere nekvalifikovaných, resp. zaučených, s dost' značným podielom Rómov v tejto kategórii pracovníkov. Sú tu značné regionálne odlišnosti (okresy východu Slovenska)¹⁴. Tieto konštatovania sa však postupne stávajú minulosťou, pretože veľké percento v štruktúre nezamestnaných v stavebníctve tvoria aj stredoškolsky vzdelaní pracovníci (vyučení či s úplným stredným odborným vzdelaním).

Paradoxom na druhej strane je, že stavebníctvo v posledných dvoch rokoch deklaruje práve **nedostatok kvalifikovaných odborných stavebných profesií**. Týka sa to však hlavne Bratislavy, Bratislavského kraja, či väčších miest, resp. oblastí, kde boli realizované väčšie investície. Stavebníctvo pritom nie je jediné odvetvie, ktoré trpí nedostatkom odborníkov v robotníckych profesiách, rovnaké trendy sa prejavujú aj v ďalších výrobných odboroch, najmä automobilovom priemysle ale i v oblasti informatiky¹⁵.

Vo veľkých mestách sa obecné lepšie hľadajú vysokoškooláci (pokiaľ je firma schopná splniť ich stále rastúce požiadavky) a horšie sa zabezpečujú robotnícke profesie. V regiónoch je to presne naopak. Problémom zostáva malá ochota sťahovať sa za prácou, čo ale platí u vysokoškoolákov viac ako u robotníkov.

Celkovo sa „štát“ v dobe, keď sa plánovala napr. podpora zahraničných investícií, mal venovať aj otázkam potenciálnej zamestnanosti. Vtedy mala vláda predvídať, že veľké množstvo nových podnikov bude potrebovať nielen vyšší počet zamestnancov, ale tiež zmenu vedomostí a zručností, teda kvalifikácie týchto ľudí.

Vo vzťahu k stavebníctvu, k príprave na robotnícke povolania, ale i vysokoškoolsky vzdelaným stavbárom (napr. stavbyvedúcim) je do budúcnosti žiaduca rozsiahlejšia spolupráca podnikov a škôl, napr. aj formou daňového zvýhodnenia. Prax by mala mať tiež možnosť viac ovplyvňovať učebné plány. Absolventi jednotlivých škôl (hlavne vysokých) majú veľmi rozdielnu úroveň znalostí, čo spôsobuje, že firmy musia často vynakladať značné prostriedky na doškolovanie tých slabších. Tiež by bola potrebná propagácia technického vzdelania, ktorá značne zaostáva za napr. ekonomickými a právnickými odbormi. Zmeniť štruktúru absolventov však trvá až cca osem rokov. Otázkou potom je, či firmy do tej doby prežijú nedostatok kvalifikovaných pracovníkov.

¹³ Ide o uchádzačov o zamestnanie s posledným uvedeným zamestnaním v odvetví stavebníctva.

¹⁴ V prvom štvrtroku 2007 (k 31.3.2007) bolo podľa OKEČ za stavebníctvo celkovo evidovaných 14 242 uchádzačov o zamestnanie, z toho najmenej t.j. 83 v Bratislavskom kraji a najviac t.j. 4 483 v Prešovskom kraji a 2 567 v Košickom kraji. V máji pribudlo do systému uchádzačov o zamestnanie zo stavebníctva ďalších 795 osôb.

¹⁵ S rovnakým problémom nedostatku odborníkov na trhu práce všeobecne a špeciálne tiež v stavebníctve zápasia aj mnohé ďalšie krajiny EÚ, z najbližších Česká republika, Poľsko, Maďarsko i Nemecko.

Ani so získavaním absolventov stredných odborných škôl (aj stavebných) to v súčasnosti nie je celkom ľahké. Obecne sa síce usudzuje, že je ich nadbytok, ale mnohým chýbajú odborné znalosti a tiež dnes stále viac vyžadovaná znalosť jazykov. Rovnako tiež vždy neplatí, že čím viac ľudí je bez práce, tým väčšiu nádej majú zamestnávateľa. Pre prax je podstatné, koľko z oficiálne nezamestnaných ľudí chce skutočne pracovať a koľko z nich je aj skutočne zamestnateľných.

K vyššie uvedenému je potrebné ešte poznamenať, že síce ak školstvo urobí čokoľvek, neodstráni základný problém - teda to, že v 90. rokoch výrazne poklesla pôrodnosť a teraz budú školy končiť početne veľmi slabé ročníky. Nedostatok pracovných síl je rizikom aj pre stavebníctvo. V niektorých krajoch sa napr. vôbec neotvárajú nové ročníky učebných odborov ako sú pokrývač, klampiar, ale i murár a ďalšie. Vyhliadky na zlepšenie nie sú kvôli demografickému vývoju optimistické, pretože základné školy nateraz rovnako končia početne slabé ročníky.

Nedostatok kvalifikovaných odborníkov v stavebníctve, predovšetkým v robotníckych profesiách, je a bude nevyhnutné riešiť aj dovozom pracovných síl zo zahraničia. Ideálna by bola v tomto smere Česká republika, pretože pri nábore ľudí z bývalej západnej časti federácie v podstate neexistuje jazyková bariéra a neprejavujú sa ani kultúrne odlišnosti. Opak je však pravdou, najviac ľudí zo Slovenska odchádza za prácou práve do ČR a špeciálne sú to stavebné profesie. Ale s posilňovaním slovenskej ekonomiky a slovenskej koruny sa tieto počty znižujú. Zdrojom pracovných síl pre stavebníctvo sú na Slovensku vo väčšej miere Ukrajinci (tu je však akútny problém kvót či víz), ale aj Bulhari či Rumuni. Títo noví členovia EÚ nachádzajú uplatnenie napr. na veľkých stavbách v hlavnom meste Bratislava, rovnako sú tu využívaní aj kvalifikovaní pracovníci vo vyšších funkciách napr. z Rakúska.

Osobitne problémovou vo vzťahu k zamestnanosti a nezamestnanosti je **otázka rekvalifikácií**, ktoré sú v podstate regresným opatrením, najmä v prípade, že sú pripravované rôznymi školami a inými inštitúciami a až potom organizačne kryté Úradmi práce bez spätnej väzby na tvorbu nových pracovných miest a potrebné znalosti. Z ostatných nástrojov, zakotvených v rôznych právnych normách o zamestnanosti, mnohé zlyhávajú, resp. sú nevyužitú. Ešte stále tu existuje bipolárny mantinelizmus - alebo zamestnanosť, alebo jej opak (nezamestnanosť). Prechodné organizačné formy akoby nejestvovali. Ostatne stavbárskych profesií bol v minulosti nadbytok a skôr sa tieto profesie preškoľovali na inú odbornosť. Ani pri dnešnom nedostatku odborníkov v stavebníctve nie sú známe projekty, v rámci ktorých by sa rekvalifikovali pracovníci pre stavebníctvo, skôr ide vždy len o interné zaškolenie.

V riadení procesov zamestnanosti prevláda skôr klasický, čiže administratívny a hodnotiaci prístup (napr. procedúry okolo podpory „nových pracovných miest a existujúcich pracovných miest“ a pod.¹⁶; v súkromnej sfére pritom spontánne vznikli tisíce pracovných miest - ak sa ukázali byť „neúčelnými“, zanikli). V situácii, keď „veľká“ politika zamestnanosti stále

¹⁶ V širšom ponímaní ide o úlohu aktívnej politiky trhu práce (APTP), ktorá má napomôcť začleneniu uchádzačov o zamestnanie na trh práce širokým spektrom nástrojov, ktorých legislatívny rámec je ustanovený zákonom č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorý bol od roku 2004 niekoľkokrát novelizovaný. Zámerom APTP je zvýšenie zamestnateľnosti najmä znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie (UoZ) a podpora zamestnanosti (podpora vytvárania nových alebo existujúcich pracovných miest), pričom opatrenia a nástroje zvyšujúce zamestnateľnosť majú za úlohu pôsobiť na profesijnú a územnú mobilitu pracovnej sily.

uprednostňuje administratívne nástroje¹⁷, je slovenské stavebníctvo predsa len o krok vpredu. Svoje problémy si už preventívne, t.j. v relatívnom predstihu riešilo v rámci prvej vlny privatizácie, ktorá mu priniesla aj určité finančné prínosy, aj nový spôsob riadenia - či už v bližšom alebo vzdialenejšom časovom horizonte.

V súčasnosti nie je ešte celkom jasné pôsobenie **finančných nástrojov** na podporu stratégií nasmerovaných do odvetvia stavebníctva. Menej problematické ako v minulosti sú však **vzťahy obcí, VÚC** k subjektom hore i dole - t.j. voči ministerstvám i voči podnikateľskej sfére. Za tohto stavu je investovanie do stavebných činností, viazaných na územie, už menším rizikom ako v predchádzajúcom období. Napriek zvyšujúcim sa domácim zdrojom (verejným i súkromným) je stále dôležitá orientácia na priame zahraničné investície.

V priebehu roka 2007 sa očakávalo pokračovanie doterajších trendov vývoja - čiže rast produkcie jednotlivých podnikateľských subjektov v stavebníctve, zvýšenie počtu malých stavebných firiem (hlavne 0-9 zamestnancov) a počtu živnostníkov na báze aktuálnej potreby a zmapovania stavebného trhu, stabilizácia počtu stredných (50-249 zamestnancov) a veľkých firiem (250 a viac zamestnancov).

Ukazuje sa, že práve **malé či stredné podnikanie v stavebníctve** je jedným z perspektívnych faktorov jeho rozvoja vo vzťahu k produkčným schopnostiam, ako i k vytváraniu nových pracovných príležitostí. Je to aj napriek tomu, že veľké stavebné podniky nateraz ovládajú slovenský stavebný trh, zabezpečujú cca 21 % z celkovej stavebnej produkcie, ale zamestnávajú len cca 9 % z celkového počtu zamestnancov a ich počet má už dlhodobjšie klesajúcu tendenciu. Osobitné postavenie majú v stavebníctve naďalej živnostníci, ktorých počet dlhodobo rastie. Nateraz však nie je zrejmé, ako sa vo využívaní práce živnostníkov prejavia účinky novelizácie Zákonníka práce (od 1.9.2007), ktorý zavádza inštitút tzv. závislej práce¹⁸. Definícia závislej práce sa totiž v mnohých atribútoch nezhoduje so súčasným trendom využívania práce živnostníkov mnohými stavebnými firmami na zmluvnom základe a nie formou zamestnaneckého vzťahu.

Hlavným cieľom v oblasti zamestnanosti pritom aj v stavebníctve naďalej zostáva - presadzovanie mikroregionálnej politiky a predchádzanie nezamestnanosti s využívaním metód aktívnej politiky trhu práce. Bolo by však žiadúce, aby politika zamestnanosti bola založená na koncepcnejších a strategickejších základoch a vychádzala predovšetkým z celkových hospodárskych a sociálnych zámerov rozvoja Slovenska v strednodobom i dlhodobom horizonte.

¹⁷ V rámci zvyšovania zamestnateľnosti uchádzačov o zamestnanie, boli napr. v roku 2006 využívané nasledovné nástroje „aktívnej politiky trhu práce“ v zmysle zákona o službách zamestnanosti:

- § 32 poskytovanie náhrad časti cestovných výdavkov uchádzača o zamestnanie, ktoré súvisia s absolvovaním vstupného pohovoru alebo výberového konania,
- § 42 informačné a poradenské služby,
- § 43 odborné poradenské služby,
- § 46 vzdelávanie a príprava pre trh práce uchádzača o zamestnanie a záujemcu o zamestnanie,
- § 51 príspevok na vykonávanie absolventskej praxe,
- § 52 príspevok na aktivačnú činnosť,
- § 53 príspevok na dochádzku za prácou,
- § 54 projekty realizované ústredím a úradmi práce zamerané na inovatívne formy uplatnenia uchádzačov o zamestnanie na trhu práce.

¹⁸ § 1 ods. 2 Zákonníka práce prináša **pozitívne** vymedzenie závislej práce takto: Je to práca, vykazujúca tieto znaky: - vzťah nadriadenosti a podriadenosti, - osobný výkon práce, - práca je vykonateľná podľa pokynov zamestnávateľa, - v mene zamestnávateľa, - v pracovnom čase, - na náklady zamestnávateľa, - výrobnými prostriedkami zamestnávateľa, - na zodpovednosť zamestnávateľa, - ide o výkon práce, ktorý pozostáva z opakovania určených činností.

2. AKTUÁLNY VÝVOJ PRODUKCIE, ZAMESTNANOSTI, PRODUKTIVITY PRÁCE A MIEZD V STAVEBNÍCTVE

2.1 Základné charakteristiky podnikania v stavebníctve

V období po roku 1989 prešlo slovenské stavebníctvo rozsiahlym vývojom a reštrukturalizáciou. Vedľa výrazného zlepšenia architektonickej úrovne a kvality stavieb došlo tiež k zmene počtu a veľkosti stavebných firiem (podľa počtu zamestnancov), k zmenám právnej formy podnikateľských subjektov, ale tiež k zásadným zmenám vlastníckej štruktúry stavebných firiem. Na slovenský stavebný trh vstúpila celá rada zahraničných spoločností prostredníctvom akvizičnej politiky (Strabag, Skanska, Vinci a pod.), tiež prostredníctvom developmentu (developerov) či Construction Managementu. Trh na Slovensku je v podstate ovládaný veľkými stavebnými spoločnosťami. Popri týchto spoločnostiach rastie aj podiel spoločností, ktoré nakupujú väčšinu stavebných prác od subdodávateľov.

V oblasti výstavby budov (bytových i nebytových) sa celkovo očakáva, že bude postupne dochádzať k znižovaniu počtu zamestnancov u veľkých spoločností, naďalej však budú kapitálovo rásť. Na investovanie sa v tomto smere okrem zahraničných investorov čoraz viac prejavujú aj domáce podniky a developeri. Investované prostriedky sa sčasti investujú aj do zákaziek pre stavbárov. Priemysel okrem technológií potrebuje aj nové výrobné haly, inžinierske siete, sklady a pod. Developeri rozbiehajú stále viac projektov administratívnych, nákupných, oddychových, športových a už aj obytných komplexov, o financovanie ktorých sa uchádzajú domáce i niektoré zahraničné banky. V nebyvalom kurze je v súčasnosti obchod s nehnuteľnosťami. Dopyt ešte stále nie je uspokojený a rozdiel medzi nákladmi na výstavbu a následnými výnosmi z predaja či prenájmu nových nehnuteľností prináša veľmi zaujímavé zhodnotenie vstupnej investície v porovnaní s inými možnosťami.

V oblasti inžinierskych stavieb (infraštruktúry) bude naopak počet zamestnancov (vybavenosť technikou, skúsenosťami a pod.) určovať vplyv danej firmy na trhu - teda jej trhového podielu. Aj tu sa však už vo zvýšenej miere prejavuje vplyv developerských projektov.

U malých stavebných firiem na druhej strane postupne dochádza, a tento trend bude pokračovať, k pomerne úzkej špecializácii ich výroby a poskytovaných služieb.

Trh stavebníctva na Slovensku je v súčasnosti ovplyvnený predovšetkým domácim, lokálnym prostredím. Je predpoklad, že vplyv EÚ bude v SR narastať, tak ako narastal aj v krajinách bývalej EÚ 15. Slovenské stavebníctvo si však naďalej zachová hlavne miestny vplyv. Slovenské firmy registrované na Slovensku vykonávajú iba nepatrné množstvo stavebných prác mimo územia republiky. V roku 2004 a 2005 sa vývoz stavebných prác do zahraničia pohyboval v úrovni 4,4 % či 4,2 % z celkovej stavebnej produkcie v bežných cenách, v roku 2006 v úrovni 3,2 % a za prvý polrok 2007 v úrovni 3,3 %. Tento stav zostane zachovaný aj naďalej, ale po období obmedzenia výrazného rastu stavebného trhu (2009-2010) môže dôjsť k zmene. Stavebné podniky si tak budú musieť hľadať aj nové trhy na pokrytie svojich nákladov.

Stavebné trhy bývalých krajín EÚ 15 sú pre slovenské stavebné spoločnosti v podstate takmer uzavreté. Dôvodov je niekoľko, od recesie ekonomiky v niektorých štátoch, cez preferovanie miestnych firiem (podobne je to teraz aj na Slovensku), až po nasýtenosť trhu konkurenciou. Významná príležitosť sa pritom ponúka na stavebných trhoch nových členov EÚ, stavebné spoločnosti a dodávatelia stavebných materiálov by sa mali perspektívne zamerať práve na tieto trhy. Ďalším priestorom pre potenciálnu realizáciu sú trhy krajín, ktoré nie sú členmi

Európskej únie (napr. Rusko a ďalšie bývalé krajiny Sovietskeho zväzu), tu však majú väčší priestor pre uplatnenie také spoločnosti, ktoré už majú na týchto trhoch nejakú skúsenosť. Pre nové spoločnosti sú tieto trhy spojené s vyššou mierou rizika, súvisiacou s nižšou transparentnosťou podnikateľského prostredia v týchto krajinách.

Nateraz však slovenské stavebníctvo, ktoré už od roku 2004 zažíva výrazný rast domácej stavebnej produkcie, nepociťuje potrebu expandovať do zahraničia a zápasí naopak s nedostatkom pracovníkov na domácom trhu a rovnako tiež s ohľadom na stavebný boom s nedostatkom niektorých základných stavebných materiálov.

Rovnako ako pre slovenskú ekonomiku ako celok, tak aj pre **slovenské stavebníctvo** predstavuje dlhodobu udržateľnú konkurencieschopnosť jednu z najvýznamnejších priorít. Slovensko bolo z hľadiska svojej celkovej konkurenčnej schopnosti zaradené podľa štúdií WEF (Svetového ekonomického fóra) napr. v roku 2000 na 39. mieste, v roku 2002 na 49. mieste, v roku 2003 na 43. mieste, po vstupe do EÚ v roku 2004 to bolo tiež 43. miesto a v roku 2005 41. miesto.

Od členstva Slovenska v EÚ sa očakávalo, že zásadným spôsobom ovplyvní aj **postavenie stavebníctva a podnikanie v tomto odvetví**. V rámci príprav na vstup do EÚ sa úsilie v stavebníctve zameriavalo predovšetkým na elimináciu negatívnych dopadov prístupových dohôd na odvetvie stavebníctva. Rozhodujúcou oblasťou, na ktorú sa sústreďovala pozornosť bola harmonizácia právneho poriadku SR s európskou legislatívou k regulácii stavebného trhu členských krajín EÚ a ďalej zachovanie princípu voľného pohybu kapitálu a osôb medzi členskými štátmi.

Všeobecne (v dobe, keď stavebníctvo nezaznamenávalo až taký „extrémny“ rast a rozvoj) sa očakávalo, že stavebným firmám sa po vstupe SR do EÚ otvorí predovšetkým priestor na rozšírenie podnikateľských aktivít vo všetkých krajinách západnej Európy. Aj keď sa pozícia slovenského stavebníctva v súčasnosti mení, po vstupe do EÚ sa od začiatku prejavovalo nerovnoprávne postavenie podnikateľov z krajín EÚ na území Slovenska a postavenie slovenských stavebných firiem v ostatných krajinách EÚ. Konkrétne, na jednej strane bol a je liberálny systém nášho zákonodarstva, ktorý umožňuje bez obmedzenia podnikat' firmám z EÚ na našom území a na druhej strane stáli ochranné princípy vlastného stavebného trhu na území niektorých krajín EÚ, hlavne Nemecka a Rakúska (aj na týchto stavebných trhoch však už dochádza k určitým posunom¹⁹).

¹⁹ Napr. nemecké stavebníctvo si prísne stráži svoj trh - v podobe až sedemročného prechodného obdobia, keď pre stavbárov z nových členských krajín EÚ (vrátane Slovenska) nemala platiť univerzálna sloboda voľného poskytovania služieb a voľného pohybu pracovných síl. Tento stav bol odôvodňovaný aj tým, že stavebníctvo potrebuje „oddychový čas“ s nádejou na postupné zmiernenie mzdových rozdielov medzi Nemeckom a novými členskými krajinami (osobitne sa to však dotýka hlavne susedného Česka a Poľska). Strašenie hromadnými nájazdmi občanov z postkomunistickej časti Európy sa nikdy nenaplnilo - ani v stavebníctve, ani inde. Mzdy za nemeckými hranicami tiež vzrástli. Ak sa však pozrieme na mzdové relácie v slovenskom stavebníctve (hodinová mzda v roku 2005 - 2,21 eura, v roku 2006 rast o 14,9 %) nevychádza v porovnaní s Nemeckom (2005 - 21,68 eura, 2006 pokles o 1,4 %), ale ani s Českom (2005 - 5,78 eura, 2006 rast o 7,1 %) a Poľskom (2005 - 4,47 eura, 2006 rast o 12,3 %) veľmi lichotivo. Obavy vyplývali aj z toho, že nemecké stavebníctvo bolo od polovice 90. rokov v kríze, v súčasnosti sa však situácia zmenila a zažíva výrazný rozvoj. Stavebníctvo má dostatok práce, ale zamestnávateľia cca 700 tis. stavbárov, ktorí v stavebných podnikoch ostali (po poklese zhruba o polovicu), náhle riešia takmer zabudnutý problém - nie sú ľudia. Asi aj z tohto dôvodu sa začali objavovať určité úvahy o prípadnom skrátení prechodného obdobia. Praktický dopad kroku, ktorý by mohol prichod nováčikov na nemecký trh uľahčiť, je však dosť sporný. Pravdepodobnosť, že by nemecké stavebníctvo získalo chýbajúce kapacity napr. z Česka, Poľska ale i Slovenska je dosť nízka. Tuzemský rast stavebnej produkcie v týchto krajinách je veľmi vysoký a predpoklad rastu je aj na ďalšie obdobie a zároveň stavebníctvo v týchto krajinách tiež trpí akútnym nedostatkom pracovných síl. (Německé stavebnictví se postavilo na nohy, hledá lidi / Ekonom.iHNed.cz)

Konkurencieschopnosť slovenských stavebných podnikov je stále **pozitívne** ovplyvňovaná dvoma komparatívnymi výhodami, a to nízkymi mzdovými nákladmi a nižšími cenami stavebných prác. Konkurencieschopnosť je ďalej pozitívne ovplyvňovaná aj kvalitou pracovných síl v stavebníctve.

Negatívne je konkurencieschopnosť slovenských stavebných firiem ovplyvňovaná:

- nižšou kapitálovou vybavenosťou, ktorá nedovoľuje realizáciu veľkých medzinárodných projektov, ktoré sú často podmienené účasťou na ich financovaní,
- malými skúsenosťami slovenských firemných pracovníkov s praxou na zahraničných trhoch, vrátane malých osobných kontaktov,
- nevytvorenými dodávateľsko-odberateľskými reťazcami na zahraničných trhoch a slabším inštitucionálnym zázemím v porovnaní s inými krajinami,
- preferovaním zahraničných stavebných a poradených firiem zo strany silných zahraničných investorov.

Odvetvie stavebníctva ako celok si za posledné obdobie výrazne zlepšilo svoje postavenie v hospodárstve SR. V roku 2006 jeho podiel na celkovom HDP dosiahol 6,2 % v bežných cenách (4,7 % v s. c. 2000), podiel na pridanej hodnote 6,9 % a na celkovej zamestnanosti 7,3 %.

V roku 2006 celkovo vzrástol počet zamestnancov v stavebníctve o 9,0 %, čo znamená, že v tomto odvetví už pracovalo cca 156 tisíc ľudí (z toho tvorili živnostníci 56,3 %). V porovnaní s rokom 2001 sa počet pracovníkov zvýšil o viac ako 30 tisíc. Vzhľadom na rozmach stavebnej produkcie v posledných rokoch, napriek rastu počtu zamestnancov, začína aj stavebné firmy zasahovať nedostatok pracovných síl. Vývoj pritom nasvedčuje, že nejde len o prechodné obdobie, naopak väčšie problémy so zabezpečovaním pracovníkov stavebné firmy ešte len čakajú. Tento stav sa týka hlavne kvalifikovaných remeselníkov v niektorých profesiách. Nízka mzda, sezónnosť a dlhý pracovný čas znižujú atraktivnosť práce na stavbách, na druhej strane však môže stavebníctvo zamestnávať aj množstvo nekvalifikovaných pracovníkov.

Získať ľudí z domáceho trhu je pritom dosť problematické, pretože napr. z radov nezamestnaných, resp. skôr dlhodobo nezamestnaných ide zväčša o nekvalifikovaných ľudí, ktorí sa môžu zamestnať v stavebníctve tak na základné fyzické práce a to iba na sezónu. V tejto skupine sa často nachádzajú aj ľudia pracujúci v stavebníctve načierno. Stavebné firmy si v pevnom stave držia predovšetkým vzdelanejších zamestnancov, pričom sa za posledné obdobie výrazne prejavuje trend využívania práce živnostníkov. O tom svedčí aj ich nárast z počtu 52 490 v roku 2001 na 87 563 osôb v roku 2006 (t.j. o 66,8 % - o 35 073 osôb). Malé a stredné stavebné podniky pritom v tomto období nezaznamenali žiadnu podstatnejšiu zmenu zamestnanosti. V malých stavebných podnikoch (0-49 zamestnancov) pracovalo v roku 2001 - 31 347 zamestnancov a v roku 2006 - 31 431 zamestnancov, v stredných podnikoch (50-249 zamestnancov) pracovalo v roku 2001 - 22 609 zamestnancov a v roku 2006 - 22 422 zamestnancov. Naopak vo veľkých stavebných firmách (250 a viac zamestnancov) klesol počet zamestnancov z 18 651 v roku 2001 na 14 231 v roku 2006.

Slovenské stavebné firmy prichádzajú o zamestnancov aj pre ich neochotu cestovať za prácou v rámci územia Slovenska, pri ich prestupoch z jedného odvetvia do druhého kvôli lepším pracovným podmienkam (stabilná pracovná doba, práca v teple a hygienických podmienkach a pod. pri porovnateľnej mzde) a tiež pre ich odchod do zahraničia, keď uprednostnia vyššie zárobky (v roku 2006 cca 46 tis. osôb, za 1.-3. štvrt'rok 2007 cca 50,6 tis. osôb pracovalo v zahraničí v sektore stavebníctva).

Ďalšie problémy do zamestnávania v stavebníctve môže priniesť aj prijatá novela Zákonníka práce (s účinnosťou od 1.9.2007), ktorá definuje okrem iných skutočností aj „závislú prácu“, takže by malo byť zrejme, akú prácu možno vykonávať iba v pracovnom pomere, prípadne aj „na dohodu“, nie na živnosť. S ohľadom na počet živnostníkov stavebníctve môže mať takéto obmedzenie živností skôr negatívny dosah a mohlo by zvýšiť nezamestnanosť. Pozitívom je, že novela Zákonníka práce neobmedzila podmienky dočasného zamestnávania. Vzhľadom na to, že pre stavebníctvo sú a napriek určitým výkyvom (posledná mierna zimná sezóna 2006-2007) i budú charakteristické sezónne cykly, stavebné firmy začali v poslednom období vo väčšej miere využívať tzv. personálny lízing. Firmy si tak majú možnosť na stanovené obdobie prenajímať ľudí od personálnych agentúr, ktoré sú ich formálne zamestnávateľmi.

Najväčšou prekážkou pri získavaní nových pracovníkov do odvetvia stavebníctva sa však v poslednom období javia nízke mzdy, ktoré na druhej strane stále považujeme za „konkurenčnú výhodu“ slovenského stavebníctva. Napriek viacročnému trendu zvyšovania zamestnanosti v stavebníctve, mzdy v tomto odvetví rastú pomalším tempom ako v celej ekonomike SR. Hoci stavbári v priemere zarobia viac cez rôzne príplatky (napr. za prácu nadčas či počas sviatkov), priemerná mesačná mzda v stavebníctve vypočítaná na štandardný pracovný čas predstavovala v roku 2006 iba 14 686 Sk, čo je o zhruba 4 tisíc Sk menej ako v celkom hospodárstve. Napríklad v susednom Česku bola v roku 2006 priemerná mzda v národnom hospodárstve 20 611 českých korún (teda 24 475 Sk) a v stavebníctve 20 261 Sk (teda 24 536 Sk). Preto nie je raritou, že slovenskí stavební robotníci vyhľadávajú vo väčšej miere prácu v Českej republike, či dokonca vo Veľkej Británii a inde.

Z hľadiska budúceho mzdového vývoja v stavebníctve možno očakávať, že tlak na rýchlejšiu rast miezd bude jednoznačne výrazne narastať.

Štruktúra podnikateľských subjektov v slovenskom stavebníctve dosahuje obdobný charakter ako v ostatných štátoch EÚ. Čo do počtu podnikateľských subjektov majú dominantné postavenie už spomínaní živnostníci, ďalej je to segment malých a stredných podnikov. Veľké spoločnosti pôsobia často ako súčasť zahraničných firiem. Práve vstup zahraničného kapitálu do odvetvia zohral významnú rolu vo formovaní odvetvovej štruktúry, ale aj vo zvýšení konkurenčnej schopnosti stavebných firiem.

Podľa údajov poskytnutých stavebnými spoločnosťami, ktoré zostavuje TREND Analyses²⁰, bola v roku 2006 zaznamenaná vyššia miera koncentrácie podnikov zameraných na infraštruktúrne stavby.

Dominantné a rozhodujúce postavenie v slovenskom stavebníctve predstavuje produkcia 10 veľkých stavebných firiem, ktoré v roku 2006 realizovali objem produkcie vo výške 45,6 mld. Sk. Absolútnym lídrom je Doprastav, a.s., Bratislava, ktorý sa popri cestných a železničných stavbách realizuje aj v miestnej infraštruktúre. Na druhej priečke sú Inžinierske stavby, a.s., Košice a potom ZIPP, s.r.o, Bratislava, ktorá sa špecializuje hlavne na pozemné stavby. Aj na štvrtom a piatom mieste sú špecialisti na dopravné stavby, a to Váhostav - SK, a.s., Žilina a Strabag, a.s., organizačná zložka, Bratislava. Na ďalších miestach sa podľa objemu produkcie v roku 2006 umiestnili Hornex, a.s., Bratislava, Skanska BS, a.s., Prievidza, Eurovia-Cesty, a.s., Košice, Skybau, s.r.o., Žilina a Metrostav SK, a.s., Bratislava.

²⁰ TREND, 31.5.2007, Trend TOP v stavebníctve a realitách 2007.

Inak povedané slovenský stavebný trh ovláda niekoľko rozhodujúcich stavebných skupín, ktoré okrem rastu stavebnej produkcie diverzifikujú svoje podnikanie aj do výroby stavebných látok a iných činností. Najväčšou domácou skupinou je Doprastav, a.s. (do jeho skupiny už patrí PK Doprastav, predtým Priemysel kameňa a TBG Doprastav, zameraný na výrobu betónu; najmladšia dcéra Doprastav Alfa sa orientuje na stavebný manažment a realitnú činnosť; ako developer sa profiluje strešná spoločnosť skupiny Doas, a.s.). ZIPP Bratislava, s.r.o. a Strabag, a.s., organizačná zložka, Bratislava patria do skupiny Strabag (Rakúsko). Francúzsky Colas má Inžinierske stavby, a.s., Košice a Cesty Nitra, a.s., Nitra a kameňolom v Maglovci. Na Slovensku aktívna Skanska (Švédsko) má v skupine bývalé Banské stavby odborníka na podzemie - Skanska BS, a.s., Prievidza, ďalej je to Skanska Technológie, a.s., Košice, Skanska PS, a.s., Bratislava a od 1.1.2007 aj Stamart Martin, s.r.o. Martin, zameraný na pozemné stavby. Trojka na švajčiarskom stavebnom trhu, rodinná firma Marti, odkúpila tunelovú divíziu Váhostavu a od roku 2006 podniká cez Tubau, a.s., Bratislava vlastní tiež dodávateľa stavebného materiálu Bravour a sprostredkovateľskú firmu Marti Contractors. Svetový gigant Vinci (Francúzsko) spojil do spoločnosti Eurovia-cesty, a.s., Košice (Bývalé cestné stavby, Košice) a Slov-Viu Poprad (patrí mu aj Eurovia-Kameňolomy, APS Alkon, a.s., Spišská Nová Ves, špecializujúca sa na pozemné stavby a Vinci Park Services Slovakia prevádzkujúci pozemné garáže). Ak sa pozrieme na produkciu v roku 2006 z pohľadu uvedených stavebných skupín v SR tak išlo o objem cca 40,9 mld. Sk.

V najbližšom období (10 rokov) bude pokračovať investičná aktivita - zameranie na tuzemský stavebný trh, ktorý v rámci vyrovnávania sa s úrovňou vybavenosti stavebnými fondmi a odstránenia ich dlhodobej zanedbanosti bude celkom určite zabezpečovať dostatočný dopyt po stavebných prácach.

Strategickým zámerom odvetvia stavebníctva v nadchádzajúcom období je teda dosiahnuť takú úroveň rozvoja, ktorá mu umožní presadiť sa v konkurencii hlavne na domácom trhu, ale i na zahraničných trhoch. Predpoklad pre to vytvárajú výhodné podmienky a dlhodobá štandardizácia slovenského podnikateľského prostredia. Ekonomickým základom je pravidelný rast HDP, rýchlejší rast produktivity práce ako miezd a podstatnejší rast zdrojov podnikateľskej sféry. Celkovo možno skonštatovať, že slovenské stavebníctvo má z hľadiska predpokladaného dopytu v nasledujúcich rokoch reálnu šancu na trvalý rast produkcie, ale i zamestnanosti a úspešné presadzovanie sa v rastúcej konkurencieschopnosti.

2.2 Vývoj stavebnej produkcie

Na Slovensku sa dochádza v poslednom období k značnému rozvoju výstavby. Po dlhšom období stagnácie sa slovenské stavebníctvo dostalo od roku 2000 na vzostupnú krivku svojho rozvoja. Svedčí o tom predovšetkým významný nárast stavebnej produkcie v roku 2006, keď bol realizovaný **objem stavebných prác** v hodnote 148,9 mld. Sk v bežných cenách, resp. 109,8 mld. Sk v stálych cenách roku 2000, čo v b. c. znamená rast oproti roku 2005 o 19,4 % a reálne v s. c. o 14,9 %. Prírastok stavebnej produkcie bol dosiahnutý vyššou produktivitou práce stavebných podnikov (o 9,6 % na jedného zamestnanca v b. c., o 5,3 % na jedného zamestnanca v s. c.) a pri 9,0 % raste zamestnanosti. V prvom polroku 2007 rýchly rast stavebnej produkcie pokračoval. Tá sa v porovnaní s rovnakým obdobím minulého roka zvýšila v b. c. o 17,1 % (70,5 mld. Sk) a v s. c. o 12,2 % (50,2 mld. Sk).

Stavebníctvo je pritom charakteristické vysokým podielom stavebnej produkcie realizovanej súkromným sektorom. Od roku 2000 (s výnimkou roku 2004) vykazuje tento podiel hodnoty vo výške cez 99 %. V roku 2005 predstavoval podiel stavebnej produkcie

realizovanej súkromným sektorom 99,7 %, čo je o 0,3 p. b. viac ako v roku 2004. V roku 2006 to už bolo 99,9 % (z celkového počtu 6 605 stavebných podnikov bolo v roku 2006 súkromných 99,5 % - 6 574 podnikov).

Vývoj objemu stavebnej produkcie v stavebníctve SR ako celku v rokoch 2000 až 2006 (stále ceny 2000, bežné ceny)

Tabuľka 1

Ukazovateľ	M. j.	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Stavebná produkcia^{*)} spolu (b. c.)	mld. Sk	71,3	78,6	85,0	92,2	102,9	124,7	148,9
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	%	112,1	110,2	108,1	108,5	111,5	121,2	119,4
Stavebná produkcia^{*)} spolu (s. c. 2000)	mld. Sk	71,3	73,7	75,5	78,2	82,2	95,6	109,8
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	%	102,7	103,4	102,4	103,6	105,1	116,3	114,9

Prameň: Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

Vrátane nestavebných podnikov

*) Stavebná produkcia vykonaná vlastnými zamestnancami - zahŕňa objem stavebnej produkcie, ktorý podnik realizuje zamestnancami zahrnutými do jej evidenčného počtu, ako aj osobami pracujúcimi na dohodu (vrátane produktívnej práce učňov). Patrí sem aj produkcia vykonaná pre vlastnú investičnú výstavbu a produkcia pre iných dodávateľov stavebnej produkcie vrátane produkcie vykonanej v zahraničí.

Z celkového objemu stavebných prác v roku 2006 (148,9 mld. Sk v b. c.) predstavovala stavebná produkcia v *tuzemsku* 96,8 % (v roku 2005 to bolo 95,8 %, v roku 2004 - 95,6 %, 2003 - 95,2 % a 2002 - 96,7 %). Zo stavebnej produkcie v tuzemsku v roku 2006 (144,2 mld. Sk, rast o 20,6 %) tvorili práce na novej výstavbe, rekonštrukciách a modernizácii 82,1 % a práce na opravách a údržbe 17,3 % (0,6 % tvorili ostatné práce). Okrem prác v tuzemsku bola stavebná produkcia realizovaná aj v *zahraničí* a to v hodnote 4,7 mld. Sk, čo predstavuje pokles oproti predchádzajúcemu roku 2005 o 8,5 % v b. c.. Podiel stavebných prác vykonaných v zahraničí z celkového objemu stavebných prác bol 3,2 % (v roku 2005 to bolo - 4,2 %, v roku 2004 - 4,4 %, 2003 - 4,8 % a 2002 - 3,3 %).

Z uvedeného je zjavné, že rast stavebnej produkcie na Slovensku v poslednom období ovplyvňuje predovšetkým výrazný rast domáceho dopytu na stavebných prácach.

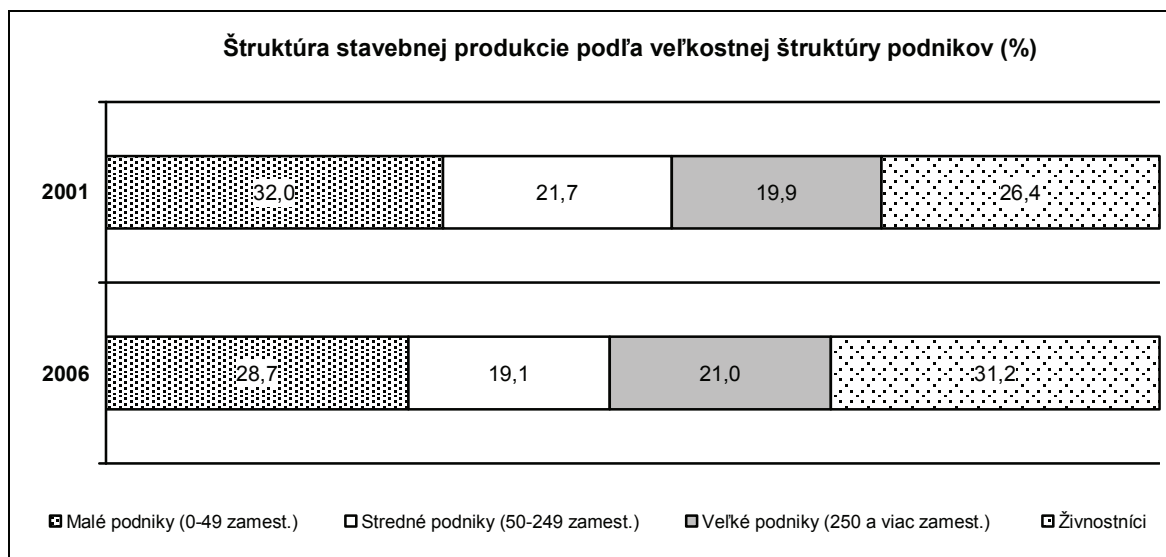
Stavebná produkcia vykonaná vlastnými zamestnancami podľa veľkostnej štruktúry podnikov (bežné ceny - v mil. Sk)

Tabuľka 2

Podnikateľské subjekty podľa počtu zamestnancov	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Malé podniky	24 939	25 945	26 070	26 809	33 371	42 426
0-9	9 788	10 202	10 286	10 886	11 632	15 587
10-19	6 842	7 132	7 798	7 711	10 005	10 417
20-49	8 309	8 611	7 986	8 212	11 734	16 422
Stredné podniky	16 929	19 861	20 072	21 157	26 079	28 248
50-99	7 620	8 722	6 608	8 442	11 397	12 902
100-249	9 309	11 139	13 464	12 715	14 682	15 345
Veľké podniky	15 464	14 362	17 080	21 344	27 217	31 053
250-499	2 020	3 522	4 378	6 112	8 521	7 338
500 a viac	13 444	10 840	12 702	15 232	18 696	23 715
Živnostníci	20 570	24 097	28 286	32 778	37 136	46 183
SR spolu	77 902	84 265	91 508	102 088	123 803	147 910

Prameň: Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

Bez nestavebných podnikov

Na realizácii stavebnej produkcie sa stavebné subjekty podľa veľkostnej štruktúry podieľali v dlhodobejšom kontexte rôznym spôsobom. Napr. v roku 2006 zabezpečovali malé stavebné podniky (0-49 zamestnancov) z celkovej stavebnej produkcie 28,7 %, stredné podniky (50-249 zamestnancov) 19,1 %, veľké podniky (nad 25 zamestnancov) 21,0 % a živnostníci 31,2 %. V porovnaní s rokom 2005 vzrástol podiel malých podnikov na stavebnej produkcii (+ 1,8 %) a rovnako aj podiel živnostníkov (+ 1,2 %). Na druhej strane poklesol podiel veľkých podnikov (- 1,0 %) a podiel stredných podnikov (- 2,0 %).

Vcelku možno skonštatovať, že po výkyvoch vo vývoji stavebnej produkcie do roku 1999 jej objem od roku 2000 pravidelne rastie. V súčasnosti sa slovenské stavebníctvo nachádza na veľmi dobrej úrovni, čo dokumentuje predovšetkým jeho vývoj za posledné dva - tri roky. Silný ekonomický rast umožňoval vláde aj súkromným investorom investície v roku 2006 zvyšovať, a je reálny predpoklad, že boom stavebníctva bude pokračovať stále vysokou intenzitou. Rastu stavebníctva rovnako tiež pomáha priaznivé podnikateľské prostredie a takto stimulovaný silný prílev zahraničného kapitálu.

*Predpokladom pokračovania tohto úspešného rozvoja stavebníctva je však ďalší rast a konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky ako celku, stabilita ekonomického a spoločenského prostredia a aj spolupráca štátnej správy s profesijnými organizáciami na **dôraznejšom** presadzovaní záujmov stavebníctva ako v domácom, tak i európskom rámci.*

2.3 Vývoj produktivity práce a miezd v stavebníctve

V roku 2000 sa zastavil trend poklesu produktivity práce v stavebníctve, ktorý pretrvával od roku 1997, keď v porovnaní s rokom 1999 reálne vzrástla produktivita práce za odvetvie ako celok o 8,3 %. V roku 2000, ale ani v roku 2006 produktivita práce zo stavebnej produkcie na zamestnanca ešte stále nedosiahla takú úroveň ako v roku 1990.

Produktivita práce zo stavebnej produkcie na zamestnanca vrátane nestavebných podnikov v stálych cenách 2000 vzrástla v roku 2006 o 5,4 % na 705,7 tis. Sk a v bežných cenách o 9,6 % na 956,9 tis. Sk. V prvom polroku 2007 vzrástla produktivita práce v porovnaní s rovnakým obdobím predchádzajúceho roka v s. c. o 5,4 % (306,9 tis. Sk) a v b. c. o 10,0 % (433,9 tis. Sk).

Vývoj produktivity práce a miezd v stavebníctve SR v rokoch 2000 až 2006

Tabuľka 3

Ukazovateľ	M. j.	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Produktivita práce zamestnanca (bežné ceny)	tis. Sk	562,3	628,3	665,1	702,7	770,2	873,2	956,9
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	%	x	111,7	105,9	105,7	109,6	113,4	109,6
Produktivita práce zamestnanca (stále ceny)	tis. Sk	562,3	589,1	590,8	596,0	615,3	669,5	705,7
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	%	x	104,87	100,3	100,9	103,2	108,8	105,4
Priemerná mesačná mzda zamestnanca	Sk	10 746	11 077	11 570	12 127	13 106	13 903	14 686
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	%	x	103,1	104,5	104,8	108,1	106,1	105,6

Prameň: Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

Vrátane nestavebných podnikov

Priemer produktivity práce zo stavebnej produkcie na zamestnanca bez nestavebných podnikov predstavoval v roku 2006 - 950,3 tis. Sk, čo je o 9,6 % viac ako v roku 2005. Živnostníci v stavebnej produkcii dosiahli v roku 2006 iba 55,5 % z priemernej úrovne produktivity práce v odvetví stavebníctva ako celku.

Na vývoji produktivity práce sa jednotlivé podnikateľské subjekty v stavebníctve podieľali rozdielne. Stavebné podniky s počtom zamestnancov 20 a viac zamestnancov (o ktorých sú najspôľahlivejšie údaje) dosiahli v roku 2006 v bežných cenách produktivitu práce na zamestnanca vo výške 1 618,6 tis. Sk, malé podniky 0-19 zamestnancov - 1 349,8 tis. Sk a živnostníci - 527,4 tis. Sk.

Produktivita práce zo stavebnej produkcie podľa veľkostnej štruktúry podnikov (bežné ceny - v Sk)

Tabuľka 4

Podnikateľské subjekty podľa počtu zamestnancov	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Malé podniky	795 605	855 888	903 011	932 475	1 069 723	1 349 831
0-9	738 051	768 374	824 566	953 573	976 063	1 241 294
10-19	890 925	927 509	958 815	903 941	1 081 592	1 191 229
20-49	798 604	921 282	966 509	932 762	1 170 083	1 621 154
Stredné podniky	748 760	820 295	846 363	968 149	1 072 142	1 259 824
50-99	785 606	767 723	736 679	933 269	1 068 723	1 185 445
100-249	721 078	866 772	913 089	992 786	1 074 811	1 329 986
Veľké podniky	829 131	923 744	1 156 162	1 574 122	2 139 017	2 182 069
250-499	605 453	624 866	923 400	1 344 286	2 048 415	1 471 944
500 a viac	877 871	1 093 735	1 266 163	1 690 047	2 183 027	2 564 934
Živnostníci	391 884	417 257	443 382	472 047	498 423	527 426
SR spolu	622 738	659 226	697 710	764 125	867 263	950 293

Prameň: Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

Bez nestavebných podnikov

Produktivita práce na zamestnanca v malých podnikoch (0-49 zamestnancov) vzrástla v roku 2006 v porovnaní s rokom 2005 o 26,2 %, v stredných podnikoch (50-249 zamestnancov) o 17,5 %, u živnostníkov o 5,8 % a vo veľkých podnikoch (250 a viac zamestnancov) len o 2,0 %.

Pri úvahách o vývoji úrovne produktivity práce v stavebných podnikoch je však potrebné zdôrazniť, že tu ide o meranie produktivity práce objemom stavebných prác, realizovaných

príslušnými podnikmi. Keďže stavebné podniky vykonávajú i inú činnosť ako stavebnú a ŠÚ SR osobitne nesleduje pracovníkov výlučne na stavebných prácach, jednoduché porovnanie úrovne a vývoja produktivity práce nie je celkom korektné pre rozdielny vývoj podielu výkonov nestavebných činností (ktorý ukazovateľ počtu zamestnancov nezohľadňuje).

V počiatočných rokoch transformačného procesu sa v rámci demonopolizácie a privatizácie odbúravalí tzv. ťažké organizačné štruktúry v súvislosti s existenciou rozsiahlych nestavebných činností, ktoré obsluhovali hlavnú stavebnú výrobu a ktoré dosahovali v niektorých podnikoch viac ako 30 % z celkovej ročnej produkcie.

V poslednom období sa podiel stavebnej produkcie vykonanej vlastnými zamestnancami na celkovej produkcii²¹ stavebných podnikov stále znižuje a v stavebných podnikoch nad 20 zamestnancov dosiahol tento podiel v roku 2006 úroveň cca 60,7 %.

Ako už bolo uvedené **vývoj miezd** v stavebníctve dlhodobo zaostáva za vývojom miezd hospodárstve SR ako celku (18 761 Sk). Stavebníctvo s priemernou mesačnou mzdou 14 686 Sk predstavovalo v roku 2006 po maloobchode a hoteloch a reštauráciách v poradí tretie odvetvie s najnižšou mesačnou mzdou.

V priemernej mesačnej nominálnej mzde zamestnanca v stavebníctve sa však vyskytujú značné rozdiely podľa veľkostnej štruktúry podnikov. Kým vo veľkých stavebných podnikoch (250 a viac zamestnancov) sa v roku 2006 pohybovala priemerná mesačná mzda zamestnanca vo výške 24 282 Sk, v stredných stavebných podnikoch (50-249 zamestnancov) vo výške 18 670 Sk, v malých stavebných podnikoch (0-49 zamestnancov) vo výške 14 741 Sk, živnostníci vykazujú absolútne najnižšie priemerné mesačné mzdy a to len vo výške 9 487 Sk (v júni 2007 to bolo 9 572 Sk).

Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca podľa veľkostnej štruktúry podnikov (v Sk)

Tabuľka 5

Podnikateľské subjekty podľa počtu zamestnancov	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Malé podniky	10 467	11 433	12 539	13 801	13 814	14 741
0-9	9 354	9 496	11 232	12 327	12 913	13 131
10-19	9 970	13 255	13 778	13 920	13 722	14 892
20-49	12 252	12 686	13 292	15 597	14 970	16 605
Stredné podniky	12 658	13 278	13 553	15 340	16 936	18 670
50-99	12 075	12 945	12 913	14 606	16 842	17 133
100-249	13 095	13 573	13 942	15 859	17 010	20 120
Veľké podniky	14 547	15 776	17 292	19 410	22 567	24 282
250-499	12 266	13 684	15 708	18 040	22 331	23 190
500 a viac	15 044	16 966	18 041	20 102	22 682	24 871
Živnostníci	7 828	8 016	8 301	8 663	9 038	9 487
SR spolu	11 077	11 570	12 127	13 106	13 903	14 686

Prameň: Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

Bez nestavebných podnikov

²¹ **Produkcía** obsahuje tržby za predaj vlastných výrobkov, služieb a tovaru, zmenu stavu vnútroorganizačných zásob, aktiváciu materiálu, tovaru, vnútroorganizačných služieb a dlhodobého majetku znížené o náklady na predaný tovar.

Bolo už zmienené, že význam živnostníkov v poslednom období výrazne vzrástol. Podieľajú sa takmer na tretine stavebnej produkcie, tvoria viac ako polovicu zamestnancov v stavebníctve, ich produktivita práce však predstavuje len niečo cez polovicu a mzdy cca 65 % priemeru v celom stavebníctve SR. Priemer miezd u živnostníkov ovplyvňuje nielen sezónnosť stavebnej výroby, ale aj pretrvávajúce neformálne odmeňovanie. Dôvodom takejto nízkej priemernej mzdy je však i to, že z hľadiska odvodového zaťaženia, ktoré predstavuje u samostatne zárobkovo činných osôb 47,15 %²² z vymeriavacieho základu (hrubej mzdy), je minimálnym vymeriavacím základom minimálna mzda (do 30.09.2007 - 7 600 Sk, od 1.10.2007 - 8 100 Sk) a mnohí živnostníci platia tieto odvody práve z tejto mzdy.

2.4 Vývoj zamestnanosti v stavebníctve

Priaznivý vývoj hlavných makroekonomických ukazovateľov v roku 2006, ale najmä zvýšená dynamika hospodárskeho rastu výrazne prispeli k rastu dopytu po pracovnej sile, čo sa kvantitatívne a kvalitatívne prejavilo v poklese miery nezamestnanosti, náraste počtu pracujúcich aj v raste reálnej mzdy, ktorá však rástla pomalšie ako v roku 2005.

Pokles miery nezamestnanosti na trhu práce sprevádzala zmena štruktúry ekonomicky aktívnych obyvateľov. Počet pracujúcich vzrástol o 3,9 % a priaznivý bol aj vývoj na strane nezamestnaných, ktorých počet klesol o viac ako 17 %. Aj napriek medziročnému rastu ekonomicky aktívnych obyvateľov sa miera ekonomickej aktivity znížila o 0,4 p. b. a dosiahla úroveň 59,1 %, čo bolo spôsobené zvýšením podielu obyvateľstva nad 65 rokov. Prehľad o vývoji jednotlivých parametrov trhu práce v SR za roky 2001-2006 je uvedený v tabuľke 6.

Vývoj základných ukazovateľov trhu práce za roky 2001 - 2006

Tabuľka 6

Ukazovateľ	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Miera nezamestnanosti podľa VZPS ¹⁾ (v %)	19,2	18,5	17,4	18,1	16,2	13,3
Miera nezamestnanosti podľa ÚPSVR ²⁾ (v %)	17,7	15,1	14,0	15,1	14,1	12,0
Miera ekonomickej aktivity (v %)	60,7	60,2	60,3	60,2	59,5	59,1
Miera zamestnanosti 15 - 64 (v %)	56,5	56,7	57,6	56,9	57,7	59,4
Priemerný počet pracujúcich v tis. podľa VZPS ¹⁾	2 123,7	2 127,0	2 164,6	2 170,4	2 216,2	2 301,4
Počet nezamestnaných v tis. podľa VZPS ¹⁾	508,0	486,9	459,2	480,7	427,5	353,4
Priemerná mesačná nominálna mzda (v Sk)	12 365	13 511	14 365	15 825	17 274	18 761
Index nominálnej mzdy predchádzajúce obdobie = 100	108,2	109,3	106,3	110,2	109,2	108,0
Index reálnej mzdy ³⁾ predchádzajúce obdobie = 100	101,0	105,8	98,0	102,5	106,3	103,3

Prameň: www.statistics.sk (Slovstat)

¹⁾ Výberové zisťovanie pracovných síl²³⁾; ²⁾ Ústredie práce sociálnych vecí a rodiny

³⁾ Index reálnej mzdy je vypočítaný ako podiel indexu nominálnej mzdy a indexu spotrebiteľských cien (do roku 2001 na báze roku 1995, od roku 2002 na báze roku 2000).

²² 18 % - starobné poistenie, 6 % - invalidné poistenie, 4,4 % - nemocenské poistenie, 4,75 % - rezervný fond, 14 % - zdravotné poistenie.

²³ Podľa metodiky výberového zisťovania sú medzi pracujúcich zahrnuté všetky osoby vo veku od 15 rokov, ktoré v sledovanom (referenčnom) týždni vykonávajú aspoň jednu hodinu prácu za mzdu, plat alebo prácu s cieľom dosiahnutia zisku, vrátane osôb pracujúcich v zahraničí. Môže ísť o prácu na plný alebo kratší pracovný čas, stálu, dočasnú, príležitostnú alebo sezónnu prácu.

Podľa metodiky výberového zisťovania sú za nezamestnaných považované osoby vo veku od 15 rokov, ktoré v sledovanom týždni nemajú prácu, ktoré si v posledných štyroch týždňoch aktívne hľadajú prácu (alebo si už prácu našli a do zamestnania nastúpia v priebehu 3 mesiacov) a ktoré sú schopné nastúpiť do práce najneskôr do dvoch týždňov. Tieto osoby môžu, ale nemusia byť evidované na úradoch práce ako nezamestnané.

Poznámka:

Od roku 1998 sú značné rozdiely o vykazovaní miery nezamestnanosti uskutočňovanej MPSVR SR a ŠÚ SR. Vykazovanie oboch štatistík má však svoje opodstatnenie. Úrady práce evidujú nezamestnaných, ktorí majú nárok na poberanie dávok v nezamestnanosti, alebo majú záujem o pomoc pri sprostredkovaní práce, kým ŠÚ SR získava údaje o miere nezamestnanosti náhodným výberom a zisťovaním z reprezentatívnej vzorky domácností.

Priemerný počet pracovníkov sa v roku 2006 v porovnaní s minulým rokom zvýšil o viac ako 85 tis. osôb, čím dosiahol najvyššiu úroveň od roku 1993. Na zmenu štruktúry zamestnanosti naďalej pozitívne pôsobil rast zamestnancov v súkromnom sektore. Vo vzdelanostnej štruktúre pracujúcich sa zvýšil podiel osôb s vysokoškolským vzdelaním, kým horšie sa uplatnili na trhu práce osoby s úplným stredoškolským vzdelaním. Z celkového počtu pracujúcich bolo zamestnaných v zahraničí 158,1 tis. osôb (6,9 %). V porovnaní s rokom 2005 vzrástol ich počet o 32,7 tis. osôb (o 26,1 %). **V stavebníctve** podľa VZPS bolo v roku 2006 zamestnaných 226,1 tis. osôb, čo je o 7,8 % viac ako v roku 2005; z tohto počtu cca 46 tis. osôb pracovalo mimo Slovenska.

Pozitívny trend vývoja zamestnanosti na Slovensku potvrdzujú aj výsledky **zo štatistického výkazníctva**. Podľa nich v hospodárstve SR v roku 2006 bolo v priemere zamestnaných 2 148,2 tis. osôb, čo bolo o 2,2 % viac ako v roku 2005. Z celkového počtu zamestnaných v SR pracovalo v súkromnom sektore 75,9 % a vo verejnom sektore 24,1 % osôb.

Spolu so zvyšovaním celkovej úrovne zamestnanosti sa uskutočňovali zmeny aj v jej odvetvovej štruktúre. Z celkového počtu zamestnaných osôb v SR v roku 2006 pracovalo v primárnom sektore 5,3 % (pred rokom 5,7 %), v sekundárnom sektore 33,8 % (v tom: priemysle 26,5 %, **stavebníctve 7,3 %**) a v sektore služieb 60,9 %. V roku 2006 došlo aj k zmenám v štruktúre zamestnanosti podľa veľkosti podnikov, keď sa zvyšoval hlavne podiel podnikov do 9 zamestnancov.

Ekonomický rast sa prejavil aj v tvorbe nových pracovných miest. K 31.12.2006 bolo v hospodárstve SR k dispozícii 17 858 **voľných pracovných miest**. Oproti roku 2005 sa ich počet zvýšil o 35,2 %. V stavebníctve sa v roku 2006 zvýšil počet voľných pracovných miest o 16,2 % na 1 151.

Podiel stavebníctva na tvorbe HDP (b. c.) sa od roku 2000, keď nastal pozitívny obrat vo vývoji stavebnej produkcie, s výnimkou roku 2002 pravidelne do roku 2004 znižoval. V roku 2006 dosiahol tento podiel 6,2 %, čo predstavuje nárast oproti roku 2005 o 0,2 p. b. a pokles oproti roku 2000 o 0,1 p. b..

Na zamestnanosti v hospodárstve ako celku sa stavebníctvo v rokoch 2000 - 2005 podieľalo od 6,4 do 6,9 %. V roku 2006 dosiahol tento podiel úroveň 7,3 %, čo znamená nárast v porovnaní s rokom 2005 o 0,4 p. b..

V roku 2006 bolo v slovenskom stavebníctve zamestnaných 155 647 osôb, čo v porovnaní s rokom 2005 predstavuje v priemere nárast o 12 896 osôb, t.j. 9,0 %. Zamestnanosť v stavebníctve v roku 2006 predstavovala 91,7 % zo zamestnanosti v roku 1993 a 99,3 % v roku 1994, bola však o 24,4 % vyššia ako v roku 2001, keď stavebníctvo dosiahlo v dlhodobom vývoji najnižšiu zamestnanosť (125 097 osôb). V prvom polroku 2007 bola zamestnanosť v stavebníctve v úrovni 162 450 osôb, čo je o 6,5 % viac ako v rovnakom období predchádzajúceho roka.

Vývoj zamestnanosti v stavebníctve SR v rokoch 2000 až 2006

Tabuľka 7

Ukazovateľ	M. j.	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Priemerný evidenčný počet zamestnancov	fyz. os.	126 822	125 097	127 824	131 154	133 600	142 751	155 647
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	%	93,3	98,6	102,2	102,6	101,9	106,8	109,0

Prameň: Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

Podľa **organizačnej štatistiky** pôsobilo v roku 2006 v odvetví stavebnej výroby (resp. bolo evidovaných v registri organizácií ŠÚ SR) - 73 362 podnikateľských subjektov, z toho predstavovali právnické osoby - stavebné podniky 9,0 % (počet 6 605) a fyzické osoby podnikatelia - živnostníci 91,0 % (počet 66 757). V porovnaní s rokom 2005 vzrástol celkový počet podnikateľských subjektov o 6,8 %, z toho počet stavebných podnikov o 6,1 % a počet živnostníkov o 6,9 %.

Organizačný vývoj v odvetví stavebníctva²⁴ v rokoch 2002 až 2006
 (podľa organizačnej štatistiky; registra organizácií ŠÚ SR)

Tabuľka 8

Podnikateľské subjekty podľa počtu zamestnancov	Počet podnikateľských subjektov				
	k 31.12.02	k 31.12.03	k 31.12.04	k 31.12.05	k 31.12.06
Živnostníci	41 627	49 226	57 078	62 436	66 757
Podniky s počtom zamestnancov 0-19	4 040	4 254	4 760	5 407	5 796
Podniky s počtom zamestnancov 20 a viac	574	611	689	669	672
Podniky spolu	4 614	4 865	5 449	6 076	6 468
Spolu	46 254^{x)}	54 186^{x)}	62 641^{x)}	68 661^{x)}	73 362^{x)}
Podniky - sektor verejný	41	45	37	32	31
Podniky - sektor súkromný, z toho:	4 573	4 915	5 526	6 193	6 574
- zahraničné vlastníctvo	171	206	230	281	323
- medzinárodné vlastníctvo	224	236	258	275	274

Prameň: Bulletin 12/2002 - 12/2006, ŠÚ SR, marec 2003 - 2007
www.statistics.sk (Slovstat)

^{x)} V tomto počte sú zahrnuté aj podniky s nezisteným počtom zamestnancov (rok 2002 - 13; rok 2003 - 95, rok 2004 - 114, rok 2005 - 149, rok 2006 - 137 podnikov).

V roku 2006 sa oproti roku 2001 počet podnikov od 0 do 19 zamestnancov zvýšil o 87,3 % (z 3 095 na 5 796 podnikov), počet podnikov nad 20 zamestnancov vzrástol v rovnakom období o 8,0 % (z 622 na 672 podnikov) a počet živnostníkov sa zvýšil o 67,9 % (z 39 764 na 66 757 osôb).

Na zamestnanosti v stavebníctve sa podnikateľské subjekty podieľali takto:

	2002	2003	2004	2005	2006
• živnostníci	45,2 %	48,6 %	52,0 %	52,2 %	56,2 %
• podniky s počtom zamestnancov 0-19	16,4 %	15,7 %	14,9 %	14,8 %	13,7 %
• podniky s počtom zamestnancov 20 a viac	38,4 %	35,7 %	33,1 %	33,0 %	30,1 %

²⁴ O podnikateľských subjektoch, ktoré pôsobia na slovenskom stavebnom trhu, sú k dispozícii informácie s rôznou úrovňou spoľahlivosti. Najpresnejšie údaje sú k dispozícii o stavebných podnikoch s počtom zamestnancov 20 a viac (tu ide o vyčerpávajúce štatistické zisťovanie). O malých stavebných organizáciách do 19 zamestnancov sú k dispozícii odhady založené na výberovom zisťovaní, rovnako o živnostníkoch. ŠÚ SR tieto odhady upresňuje, pričom platí, že ide často o odlišné údaje získané buď z mesačného alebo ročného výkazníctva. Z tohto dôvodu najmä medziročné porovnanie za posledný rok býva spravidla rozdielne pri použití ročných štatistík (za minulé obdobie) a aktuálnych správ o hospodárskom vývoji založených na štvrťročnom, resp. mesačnom zisťovaní.

Najväčší pokles podielu zamestnanosti v roku 2006 sa v porovnaní s rokom 2002 zaznamenali stavebné podniky s počtom 20 a viac zamestnancov (- 8,3 %), mierne klesol podiel zamestnanosti v podnikoch s 0-19 zamestnancami (- 2,7 %). Rast podielu zamestnanosti zaznamenali iba živnostníci, a to o 11,0 %).

Podrobnejšie údaje o zamestnanosti v stavebníctve podľa podnikateľských subjektov podľa počtu zamestnancov uvádza tabuľka 9.

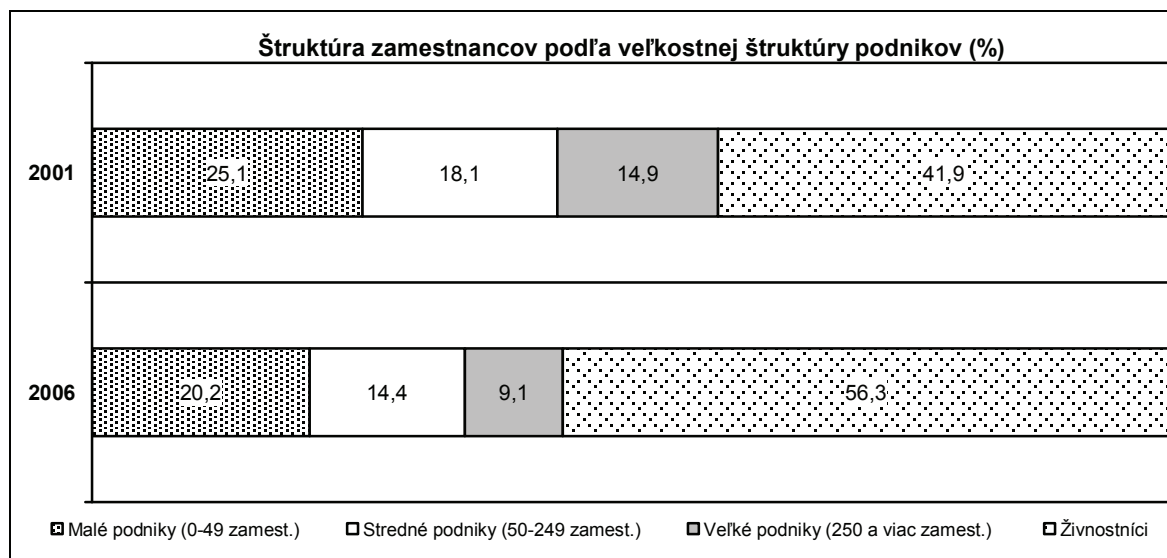
Priemerný evidenčný počet zamestnancov podľa veľkostnej štruktúry podnikov
(fyzické osoby)

Tabuľka 9

Podnikateľské subjekty podľa počtu zamestnancov	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Malé podniky	31 347	30 313	28 870	28 750	31 196	31 431
0-9	13 262	13 277	12 474	11 416	11 918	12 556
10-19	7 680	7 689	8 133	8 530	9 250	8 745
20-49	10 405	9 347	8 263	8 804	10 028	10 130
Stredné podniky	22 609	24 212	23 715	21 853	24 324	22 422
50-99	9 699	11 361	8 970	9 046	10 664	10 884
100-249	12 910	12 851	14 745	12 807	13 660	11 538
Veľké podniky	18 651	15 548	14 773	13 559	12 724	14 231
250-499	3 337	5 637	4 741	4 546	4 160	4 985
500 a viac	15 314	9 911	10 032	9 013	8 564	9 246
Živnostníci	52 490	57 751	63 796	69 438	74 507	87 563
SR spolu	125 097	127 824	131 154	133 600	142 751	155 647

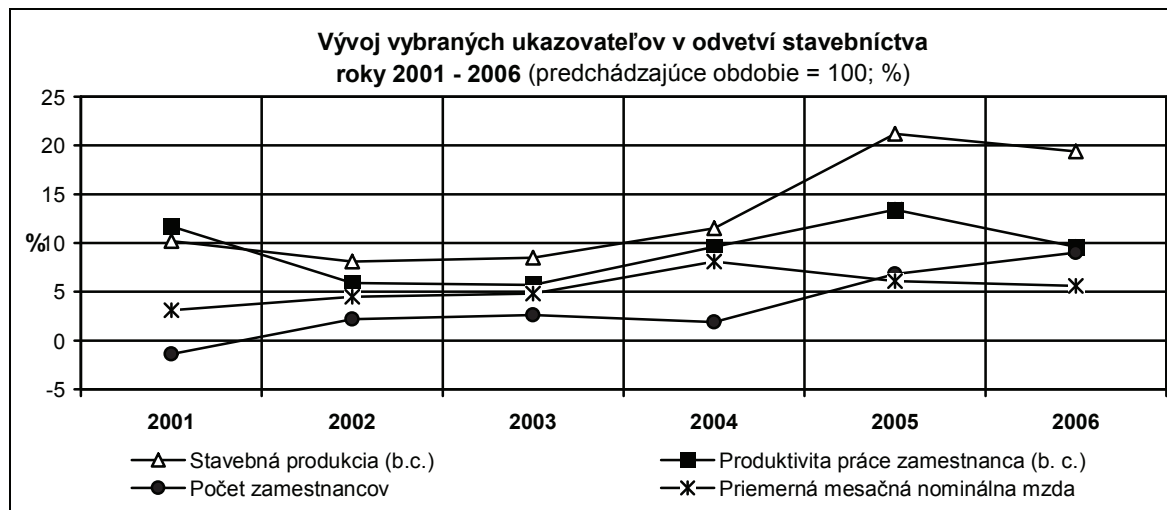
Prameň: Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

Bez nestavebných podnikov

Štruktúra podnikateľských subjektov v slovenskom stavebníctve dosahuje obdobný charakter ako v ostatných štátoch EÚ. Čo do počtu podnikateľských subjektov majú dominantné postavenie už spomínaní živnostníci, ďalej segment malých a stredných podnikov. Veľké spoločnosti pôsobia často ako súčasť zahraničných firiem. Pritom vstup zahraničného kapitálu do odvetvia zohral významnú rolu vo formovaní odvetvovej štruktúry, ale aj vo zvýšení konkurenčnej schopnosti stavebných firiem.

Nasledujúci graf znázorňuje vývoj základných ukazovateľov za odvetvie stavebníctva v rokoch 2001-2006.

2.4.1 Sezónny charakter zamestnanosti v stavebníctve

Stavebná výroba je **výrobou sezónnou**. Do roku 1990 sa tento jej charakter v oblasti zamestnanosti (s ohľadom na štátnu politiku zamestnanosti) neprejavoval. V procese transformácie po roku 1990 aj s ohľadom na hlboký pokles dopytu po stavebnej produkcii boli oba vplyvy na vývoj zamestnanosti v stavebnej výrobe ťažko oddeliteľné. Ak považujeme rok 2000 za rok, v ktorom sa po roku 1990 v podstate zastavil pokles stavebnej produkcie, je možné sezónny výkyv zamestnanosti v stavebníctve ukázať na priebehu zamestnanosti najskôr v tomto roku podľa mesiacov. Rovnako je z tohto pohľadu zaujímavý aj rok 2002, kedy došlo v stavebníctve od roku 1990 prvýkrát k zvýšeniu zamestnanosti. Roky 2005 a 2006 sú naopak rokmi, keď sa výrazne zvýšil objem stavebnej produkcie v tuzemskom prostredí a tiež sa podstatne zvýšila zamestnanosť v odvetví stavebníctva.

V roku 2000 ešte čiastočne pretrvával vplyv poklesu objemu stavebnej produkcie na vývoji zamestnanosti v stavebníctve podľa mesiacov. Tento vplyv však už v ďalšom období môžeme vylúčiť.

Vplyv sezónnosti na vývoj zamestnanosti v stavebníctve (vychádza sa z mesačného výkazníctva)

Tabuľka 10

Mesiac	Ø počet zamestnancov				% z ročného priemeru			
	2000	2002	2005	2006	2000	2002	2005	2006
január	122 166	118 794	134 591	150 220	96,3	92,9	94,3	96,4
február	121 376	119 928	133 985	149 551	95,7	93,8	93,9	96,0
marec	121 807	121 727	135 441	150 975	96,0	95,2	94,9	96,9
apríl	123 367	124 398	138 721	153 112	97,3	97,3	97,2	98,3
máj	125 107	126 101	141 311	155 199	98,6	98,7	99,0	99,6
jún	128 992	127 862	144 752	156 000	101,7	100,0	101,4	100,1
júl	128 916	128 046	145 992	158 359	101,7	100,2	102,3	101,6
august	128 601	128 399	146 529	159 911	101,4	100,4	102,6	102,6
september	128 612	126 928	147 733	160 369	101,4	99,3	103,5	102,9
október	128 540	127 269	148 128	159 808	101,4	99,6	103,8	102,6
november	127 608	127 111	147 762	158 945	100,6	99,4	103,5	102,0
december	124 597	122 027	145 405	157 479	98,2	95,5	101,9	101,1
Ø	126 822	127 824	142 751	155 829	100,0	100,0	100,0	100,0

Pramene: Ročenka stavebníctva 2006 ŠÚ SR, november 2006

Stavebná produkcia, zamestnanci a mzdy v stavebných podnikoch SR 1-12/2006, ŠÚ SR

Sezónny výkyv v zamestnanosti v odvetví stavebnej výroby medzi mesiacom február (najnižší počet zamestnancov) a jún (mesiac s najvyšším počtom zamestnancov) v roku 2000 predstavoval 7 616 pracovníkov, t.j. 6 % z ročného priemeru. V roku 2002 tento sezónny výkyv predstavoval 7,5 % priemerného ročného stavu zamestnancov.

V roku 2005 bol v stavebníctve najnižší počet zamestnancov vo februári. Tento počet v nasledujúcich mesiacoch stúpal až po najvyšší stav v mesiaci október. Rozdiel zamestnanosti medzi týmito mesiacmi predstavoval 14 143 zamestnancov, resp. 9,9 %. V roku 2006 bol v stavebníctve najnižší počet zamestnancov tiež v mesiaci február a najvyšší v septembri. Rozdiel predstavuje 10 818 zamestnancov, resp. 6,9 %. V prvom polroku 2007 bola priemerná zamestnanosť v stavebníctve 162 450 osôb, celkovo od januára do júna 2007 rástla a z priemeru v tomto období činila 97,6 % v januári a 101,9 % v júni.

Posledné dva roky (2005-2006), či prvé mesiace roka 2007 už však začínajú vykazovať v zamestnanosti vo vzťahu k sezónnosti určité zmenené prvky. Značný vplyv tu má i počasie, keď za posledné obdobie boli miernejšie zimy, ktoré v predchádzajúcom období zásadnejšie ovplyvňovali vývoj stavebnej produkcie v daných mesiacoch.

V roku 2005 počet zamestnancov vzrástol z počtu 134 591 v januári na 145 405 v decembri, t.j. o 8,0 %. V roku 2006 sa počet zamestnancov zo 150 220 v januári zvýšil na 157 479 v decembri, t.j. o 4,8 %. V januári 2007 bolo v stavebníctve zamestnaných 158 628 zamestnancov a v júni už 165 616 zamestnancov, ide o zvýšenie o 4,4 %. Podrobnejšie údaje sú uvedené v tabuľke 11.

Indexy vývoja zamestnanosti v stavebníctve (vychádza sa z mesačného výkazníctva) (predchádzajúci mesiac = 100)

Tabuľka 11

Rok / Mesiac	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
2005	99,0	99,6	101,1	101,4	101,9	102,4	100,9	100,4	100,8	100,3	99,8	98,4
2006	103,3	99,6	101,1	101,4	101,4	100,5	101,5	101,0	100,3	99,7	99,5	99,1
2007	100,7	100,8	101,3	101,0	100,8	100,4

Prameň: Stavebná produkcia, zamestnanci a mzdy v stavebných podnikoch SR 1-12/2005, 2006, 1-6/2007 ŠÚ SR

Vyššie sezónne výkyvy sú zrejmé z objemu realizovanej stavebnej produkcie. Rozdiely v sezónnych výkyvoch zamestnanosti a objemu realizovanej stavebnej produkcie v priebehu roka však už nevykazujú známky žiadnej „skrytej nezamestnanosti“ v stavebnej výrobe. Pred rokom 2000 hospodársky pokles i pokles stavebnej produkcie bol často doprevádzaný poklesom zamestnanosti, ale s oneskorením.²⁵ Dôvodom oneskorenej reakcie boli očakávania, že pokles je len dočasný a preto si podniky chceli udržať svoju kvalifikovanú pracovnú silu. Od roku 2001 je však už vývoj odlišný. Stavebná produkcia pravidelne rastie a v stavebníctve sa vo veľkej miere začala využívať predovšetkým práca živnostníkov a väčšie i stredné firmy tiež využívajú ich prácu

²⁵ Po roku 1991 naše národné hospodárstvo vykazovalo vysokú mieru skrytej nezamestnanosti, ktorá sa neskoršie preliala do evidovanej nezamestnanosti. O existencii skrytej nezamestnanosti v stavebnej výrobe svedčil aj fakt, že napr. v roku 2000 nebola ešte v slovenskom stavebníctve dosiahnutá úroveň reálnej produktivity práce z roku 1990. Rovnako o skrytej nezamestnanosti v stavebnej výrobe svedčil i vývoj počtu zamestnancov, ktorý v roku 2001 naďalej klesal a to napriek tomu, že objem stavebných prác stúpal. K eliminácii skrytej nezamestnanosti v stavebnej výrobe nútili stavebné organizácie hlavne nedostatočné hospodárske výsledky (v roku 2000 dosiahli stavebné podniky s počtom zamestnancov 20 a viac iba 1,5 %-nú priemernú rentabilitu výnosov).

bez trvalého zamestnaneckého pomeru v rámci subdodávok. Tieto skutočnosti sa prejavujú aj na rozložení stavebnej produkcie a zamestnanosti v jednotlivých mesiacoch.

V období august - november 2005 bolo vyprodukovannej najviac mesačnej stavebnej produkcie (v s. c.), i keď v porovnaní s rokoch 2006 boli tieto objemy o 8,6 až 17,6 % nižšie. Z hľadiska objemu stavebnej produkcie medzi najslabšie patrili prvé štyri mesiace roku.

V roku 2006 boli v stavebnej produkcii (v s. c.) dosiahnuté najvyššie mesačné objemy rovnako v období august až november. Najnižšia stavebná produkcia bola vyprodukovaná v januári (45,6 % z najvyššie dosiahnutej produkcie v roku). V prvých troch mesiacoch roka boli mesačne realizované najnižšie objemy stavebnej produkcie.

Z hľadiska objemu vykonaných prác boli v roku 2006 najvýkonnejšie mesiace október (10 344 mil. Sk, s. c.) a november (11 310 mil. Sk, s. c.) a v roku 2005 tiež mesiace október (10 369 mil. Sk, s. c.) a november (10 081 mil. Sk, s. c.).

Najvyššia mesačná produkcia v roku 2006 predstavovala 218,6 % a 223,3 % v roku 2005 z najnižšej mesačnej stavebnej produkcie v príslušnom roku.

Stavebná produkcia vykonaná vlastnými zamestnancami podľa mesiacov (v mil. Sk, v stálych cenách roku 2000)

Tabuľka 12

Mesiac	Stavebná produkcia v mil. Sk					Štruktúra v %				
	2002	2003	2004	2005	2006	2002	2003	2004	2005	2006
január	3 852	3 924	3 898	4 962	5 173	5,1	5,0	4,7	5,2	4,7
február	4 227	4 124	4 209	4 644	5 566	5,6	5,3	5,1	4,9	5,1
marec	5 198	5 220	5 339	5 909	6 974	6,9	6,7	6,5	6,2	6,4
apríl	5 932	5 753	5 827	7 023	7 830	7,8	7,4	7,1	7,3	7,1
máj	6 655	6 503	6 520	7 881	9 453	8,8	8,3	7,9	8,2	8,6
jún	6 790	6 851	7 002	8 853	10 281	9,0	8,8	8,5	9,3	9,4
júl	7 007	7 210	7 238	8 562	10 049	9,3	9,2	8,8	9,0	9,2
august	6 964	7 421	7 647	8 885	10 788	9,2	9,5	9,3	9,3	9,8
september	7 011	7 798	7 900	9 642	10 739	9,3	10,0	9,6	10,1	9,8
október	7 817	8 253	9 367	10 369	11 344	10,3	10,6	11,4	10,8	10,3
november	7 565	7 834	8 632	10 081	11 310	10,0	10,0	10,5	10,5	10,3
december	6 710	7 270	8 644	8 761	10 306	8,9	9,3	10,5	9,2	9,3
Rok spolu	75 728	78 161	82 223	95 571	109 813	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

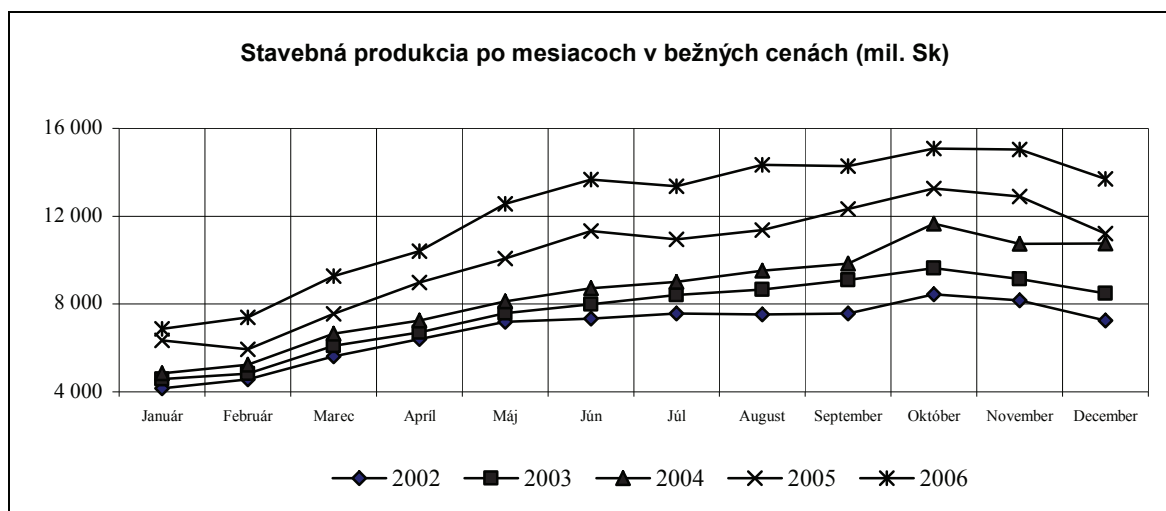
Prameň: Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

Indexy vývoja stavebnej produkcie v stavebníctve (vychádza sa z mesačného výkazníctva) (predchádzajúci mesiac = 100)

Tabuľka 13

Rok / Mesiac	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
2005 v b. c.	59,3	93,6	127,8	118,8	112,2	112,3	96,7	103,8	108,5	107,5	97,2	86,9
v s. c.	58,7	92,9	127,0	118,5	111,8	112,4	96,6	103,5	107,9	107,1	96,9	87,0
2006 v b. c.	61,4	107,6	125,9	112,3	149,6	87,8	97,7	107,4	99,5	105,6	99,7	91,2
v s. c.	61,2	107,2	124,3	111,7	120,2	109,3	97,5	107,1	99,0	105,0	99,3	91,4
2007 v b. c.	64,8	108,7	116,3	110,7	111,8	104,1
v s. c.	64,5	107,9	115,3	110,2	111,0	105,0

Prameň: Stavebná produkcia, zamestnanci a mzdy v stavebných podnikoch SR 1-12/2005, 2006, 1-6/2007 ŠÚ SR

Poznámka: Údaje v grafe vychádzajú z mesačného výkazníctva.

Mesačný objem stavebnej produkcie je spravidla najvyšší v období august až november a pravidelne najnižší v prvých dvoch mesiacoch roka. Objem stavebnej produkcie oproti predchádzajúcim rokom sa výrazne zvýšil v rokoch 2005 a 2006 a to hlavne v období od júla do konca roka.

Najvyššia produktivita práce (v s. c.) na zamestnanca bola v roku 2006 dosiahnutá v mesiacoch október a november. Rozdiel medzi najvyššou produktivitou práce na zamestnanca v novembri (68 255 Sk) a najnižšou v januári (34 177 Sk) je 34 078 Sk.

Indexy vývoja produktivity práce na zamestnanca v stavebníctve

(vychádza sa z mesačného výkazníctva)

(predchádzajúci mesiac = 100)

Tabuľka 14

Rok / Mesiac	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
2005 v b. c.	59,4	94,0	126,1	116,2	110,1	109,8	95,9	103,4	105,5	109,6	97,5	88,3
v s. c.	59,1	93,3	125,8	115,8	108,2	111,5	95,7	103,1	105,0	109,2	97,2	88,3
2006 v b. c.	60,0	108,6	124,4	110,8	119,2	108,2	96,3	106,4	99,3	106,2	100,2	92,0
v s. c.	59,0	107,5	123,2	110,2	118,7	108,8	96,0	106,0	98,7	105,5	99,9	92,3
2007 v b. c.	68,7	100,6	114,8	109,7	111,0	103,7
v s. c.	52,5	107,0	113,8	109,3	110,2	104,6

Prameň: Stavebná produkcia, zamestnanci a mzdy v stavebných podnikoch SR 1-12/2005, 2006, 1-6/2007 ŠÚ SR

Mesačná produktivita práce v roku 2006 mala od začiatku roka do konca júna stúpajúci trend, v júli poklesla a v nasledujúcich mesiacoch stúpala alebo klesala. V roku 2005 bola dosiahnutá najvyššia produktivita práce na zamestnanca v jesenných mesiacoch (október, november a september) a najnižšia bola v prvých dvoch mesiacoch roka.

Zamestnanosť v stavebníctve v jednotlivých mesiacoch (a týka sa to nielen roku 2006) rastie prevažne pomalšie ako stavebná produkcia, či produktivita práce na zamestnanca. Vyššia zamestnanosť sa prejavuje obvykle len v prvom a poslednom mesiaci roka a celkovo nemožno aj vplyvom miernejších zím v poslednom období hovoriť o mimoriadnych výkyvoch v zamestnanosti, ktoré by boli ovplyvnené sezónnosťou stavebnej produkcie.

2.4.2 Regionálny pohľad na vývoj zamestnanosti v stavebníctve

Zamestnanosť v stavebníctve v jednotlivých regiónoch (krajoch) SR je rozdelená značne nerovnomerne v súlade s objemom realizovanej stavebnej produkcie.

Stavebná produkcia vykonaná vlastnými zamestnancami podľa krajov SR

(v mil. Sk, v bežných cenách)

Tabuľka 15

Kraj	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Bratislavský	20 756	22 328	21 296	23 744	27 247	32 607	35 704
Trnavský	6 007	7 088	8 198	8 769	10 309	11 561	14 697
Trenčiansky	6 399	7 436	7 105	8 970	10 181	12 179	14 708
Nitriansky	6 223	6 202	7 887	8 865	8 687	10 775	13 410
Žilinský	10 566	10 885	13 051	13 916	15 459	21 793	24 545
Banskobystrický	5 253	5 947	6 657	6 178	6 764	7 150	9 743
Prešovský	6 713	7 952	9 075	9 934	11 089	12 062	14 441
Košický	8 637	10 065	10 995	11 131	12 352	15 677	20 662
SR spolu	70 554	77 903	84 265	91 508	102 088	123 803	147 910

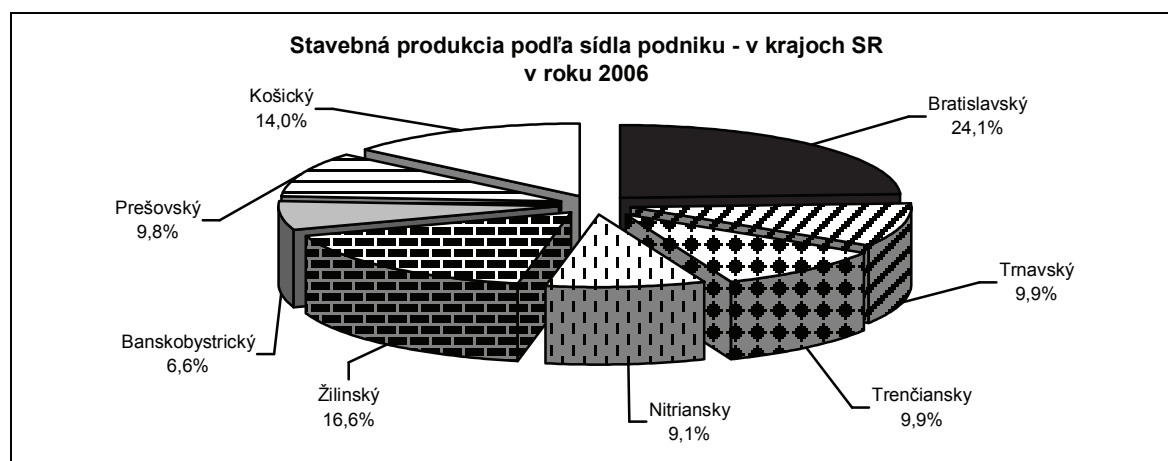
Prameň: Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

Podľa sídla podniku, bez nestavebných podnikov

Objem stavebnej produkcie podľa jednotlivých krajov SR (podľa sídla podniku) je od roku 2000 štruktúrovaný pomerne stabilizovane, keď napr. v roku 2006 bol v porovnaní s rokom 2000 podiel objemu stavebnej produkcie podľa krajov v % nasledovný:

Kraj	2000	2006
Bratislavský	29,4	24,1
Trnavský	8,5	9,9
Trenčiansky	9,1	9,9
Nitriansky	8,8	9,1
Žilinský	15,0	16,6
Banskobystrický	7,4	6,6
Prešovský	9,5	9,8
Košický	12,2	14,0
SR spolu	100,0	100,0

V roku 2006 najvyšší podiel 24,1 % vyprodukovali stavebné podniky Bratislavského kraja. Najnižší podiel 6,5 % realizovali podniky Banskobystrického kraja. V ostatných krajoch Slovenska sa pohyboval podľa sídla podniku podiel stavebnej produkcie od 9,1 % (Nitriansky kraj) do 16,6 % (Žilinský kraj).

Za podniky s počtom 20 a viac zamestnancov sa štatisticky sleduje okrem stavebnej produkcie podľa sídla podniku aj stavebná produkcia podľa realizácie stavby. V tabuľke 16 sú pre porovnanie uvedené obidve hodnoty stavebnej produkcie.

Stavebná produkcia vykonaná vlastnými zamestnancami podľa krajov a okresov Slovenska v stavebných podnikoch s 20 a viac zamestnancami (bežné ceny, mil. Sk):

A) Podľa sídla podniku; B) V tuzemsku podľa miesta realizácie stavby

Tabuľka 16

Kraj	A)				B)			
	2003	2004	2005	2006	2003	2004	2005	2006
Bratislavský	16 505	19 336	24 166	27 552	11 277	12 777	15 507	18 874
Trnavský	3 115	3 196	3 678	3 903	4 276	7 552	7 284	8 220
Trenčiansky	3 626	4 552	5 454	6 540	5 073	5 744	6 766	5 565
Nitriansky	4 085	3 674	4 627	5 260	2 942	3 133	4 089	5 435
Žilinský	5 421	6 360	10 310	11 738	4 805	5 465	9 709	14 414
Banskobystrický	2 265	2 392	2 591	2 982	4 322	3 687	6 134	5 699
Prešovský	3 354	3 681	4 101	4 710	4 252	3 259	4 881	6 901
Košický	6 766	7 522	10 102	13 038	3 987	4 765	5 438	6 212
SR spolu	45 138	50 713	65 029	75 723	40 934	46 382	59 808	71 322

Prameň: Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

Z prehľadu je evidentné, že hlavne stavebné subjekty so sídlom v Bratislavskom kraji vykonávajú značnú časť prác mimo tohto kraja. Obdobný stav je tiež v Košickom kraji.

V ďalšej tabuľke je zachytený počet podnikateľských subjektov - podnikov a živnostníkov podľa krajov.

Regionálny prehľad o vývoji podnikateľských subjektov v stavebníctve

Tabuľka 17

Kraj	Počet podnikateľských subjektov k 31.12. bežného roka							
	2003		2004		2005		Štruktúra v % 2005	
	podniky	živnostníci	podniky	živnostníci	podniky	živnostníci	podniky	živnostníci
Bratislavský	1 170	5 409	1 236	5 876	1 349	6 064	21,7	9,7
Trnavský	489	7 602	546	8 695	648	9 695	10,4	15,5
Trenčiansky	508	5 784	634	6 815	694	7 409	11,1	11,9
Nitriansky	433	5 308	476	6 213	538	7 039	8,6	11,3
Žilinský	666	10 543	724	12 178	816	13 358	13,1	21,4
Banskobystrický	487	3 852	570	4 474	632	5 080	10,2	8,1
Prešovský	621	7 253	708	8 866	813	9 653	13,1	15,5
Košický	586	3 472	669	3 961	735	4 138	11,8	6,6
SR spolu	4 960	49 226	5 563	57 078	6 225	62 436	100,0	100,0

Prameň: Štatistická ročenka regiónov Slovenska 2006, ŠÚ SR, január 2007

Údaje za rok 2006 nie sú podľa regiónov k dispozícii; v roku 2006 bolo spolu evidovaných 6 468 podnikov a 66 757 živnostníkov.

Poznámka: Živnostníci - ide o fyzické osoby zapísané v živnostenskom registri (bez zamestnancov).

Z tabuľky je vidieť, že viac ako 20 % živnostníkov je registrovaných v Žilinskom kraji a v Bratislavskom kraji zasa viac ako 20 % stavebných podnikov. Najmenej živnostníkov (6,6 %) je vykazovaných v Košickom kraji a najmenej podnikov (8,6 %) v Nitrianskom kraji.

V tabuľke 18 je prezentovaný počet zamestnancov v stavebníctve v jednotlivých krajoch SR podľa sídla podniku. V roku 2006 bolo najviac zamestnancov (28 285 osôb) v Žilinskom kraji a najmenej (12 564 osôb) v Banskobystrickom kraji.

Priemerný evidenčný počet zamestnancov podľa krajov SR

Tabuľka 18

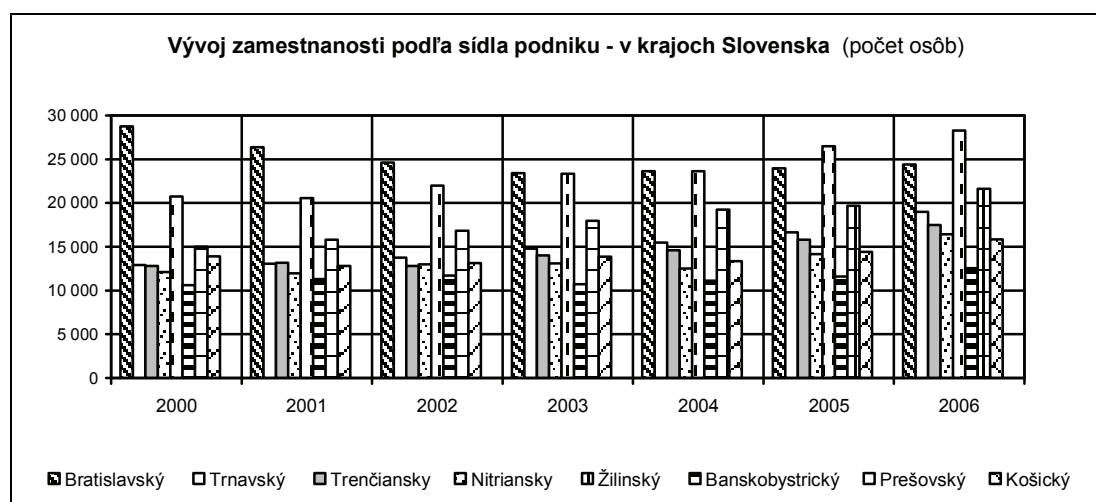
Kraj	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Bratislavský	28 738	26 391	24 613	23 407	23 642	23 962	24 405
Trnavský	12 927	13 068	13 774	14 768	15 493	16 632	19 000
Trenčiansky	12 797	13 188	12 811	14 024	14 586	15 794	17 490
Nitriansky	12 121	11 961	13 001	13 083	12 506	14 168	16 434
Žilinský	20 732	20 554	21 970	23 327	23 652	26 481	28 285
Banskobystrický	10 626	11 321	11 709	10 737	11 123	11 606	12 564
Prešovský	14 992	15 809	16 825	17 959	19 245	19 689	21 626
Košický	13 889	12 805	13 121	13 850	13 353	14 419	15 843
SR spolu	126 822	125 097	127 824	131 154	133 600	142 751	155 647

Prameň: Ročenka stavebníctva 2006, ŠÚ SR, november 2006

Podľa sídla podniku, bez nestavebných podnikov

Na rozdiel od vývoja objemu stavebnej produkcie podľa krajov zaznamenal vývoj zamestnanosti od roku 2000 určitý posun, a to hlavne v Bratislavskom kraji. Podiel jednotlivých krajov na celkovej zamestnanosti bol v roku 2000 a 2006 nasledovný (%):

Kraj	2000	2006
Bratislavský	22,7	15,7
Trnavský	10,2	12,2
Trenčiansky	10,1	11,2
Nitriansky	9,6	10,5
Žilinský	16,3	18,2
Banskobystrický	8,4	8,1
Prešovský	11,8	13,9
Košický	11,0	10,2
SR spolu	100,0	100,0

Ak v tejto súvislosti zoberieme do úvahy vývoj produktivity práce je zrejmé, že táto zaznamenáva podľa krajov najvýraznejšie rozdiely. V roku 2006 predstavovala produktivita práce na zamestnanca zo stavebnej produkcie v Bratislavskom kraji 153,9 % priemeru za celé Slovensko (950 293 Sk), v Košickom kraji 137,2 % a iba 70,3 % v Prešovskom a 81,4 % v Trnavskom kraji. V Banskobystrickom kraji predstavovala v roku 2006 úroveň produktivity práce 81,6 % z priemeru za SR, v tomto kraji bol zároveň najnižší podiel objemu stavebnej produkcie (6,6 %) a zamestnanosti (8,1 %). Žilinský kraj s najvyššou zamestnanosťou (18,2 %) zaznamenal produktivitu práce v hodnote 91,3 % z priemeru za stavebníctvo SR.

Podrobnejšie údaje o produktivite práce na zamestnanca zo stavebnej produkcie podľa krajov SR sú uvedené v tabuľke 19.

Produktivita práce na zamestnanca zo stavebnej produkcie podľa krajov SR
(v Sk, v bežných cenách)

Tabuľka 19

Kraj	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Bratislavský	846 043	865 222	1 014 438	1 152 481	1 360 561	1 462 959
Trnavský	542 373	595 179	593 785	665 423	694 489	773 531
Trenčiansky	563 909	554 616	639 635	697 924	771 857	840 924
Nitriansky	518 498	606 636	677 601	694 583	761 227	816 009
Žilinský	529 564	594 034	596 558	653 571	823 062	867 771
Banskobystrický	525 277	568 592	575 388	608 169	614 864	775 466
Prešovský	503 008	539 411	553 148	576 205	613 366	667 757
Košický	786 061	837 951	803 709	925 018	1 086 473	1 304 169
SR spolu	622 738	659 226	697 710	764 125	867 263	950 293

Prameň: Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

Podľa sídla podniku, bez nestavebných podnikov

Produktivita práce zo stavebnej produkcie na zamestnanca podľa sídla podniku bola v roku 2006 najvyššia v Bratislavskom kraji (1 463,0 tis. Sk) a najnižšia v Prešovskom kraji (667,8 tis. Sk), v ostatných krajoch Slovenska sa pohybovala od 773,5 tis. Sk v Trnavskom kraji do 1 304 tis. Sk v Košickom kraji.

Údaje o stavebnej produkcii, zamestnanosti a produktivite práce v členení podľa veľkostnej štruktúry podnikov a podľa krajov nie sú v ročných reláciách za SR ako celok k dispozícii.

2.4.3 Registrovaná nezamestnanosť v stavebníctve

Za obdobie rokov 1990-1999 zamestnanosť v národnom hospodárstve SR klesla o 449 tis. osôb a priemerná miera nezamestnanosti v roku 1999 dosiahla úroveň 18,3 %, keď takmer 416,8 tis. osôb bolo zaregistrovaných na úrade práce a hľadalo si zamestnanie. V roku 2000 miera nezamestnanosti dosiahla 18,6 % a v roku 2001 maximum 19,2 %. Počet nezamestnaných tým vzrástol o ďalších cca 91 tis. osôb. Počnúc rokom 2001 sa však začal zvyšovať počet pracujúcich a to o 1,0 %, v roku 2006 o 3,8 % pri poklese nezamestnanosti na 13,3 % (353,4 tis. osôb).

K takémuto vývoju evidovanej nezamestnanosti výdatne prispelo i **odvetvie stavebníctva**, keď za obdobie 1990-1999 odišlo z odvetvia cca 115 tis. osôb, t.j. 45 % pracujúcich v stavebníctve v roku 1990.

Podľa Výberového zisťovania pracovných síl (VZPS) bol vykázaný počet nezamestnaných v stavebníctve v roku 1999 - 43,8 tis., v roku 2001 - 49,5 tis., v roku 2005 - 27,2 tis. a v roku 2006 - 20,1 tis. osôb.

Podľa údajov Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny (resp. predtým Národného úradu práce) k 31.12.2001, keď nezamestnanosť v SR dosahovala vrchol, bolo v evidencii nezamestnaných 47 676 osôb, ktorých posledným zamestnaním bolo stavebníctvo a k 31.12.2006 ich bolo 14 830. V stavebníctve podľa tohto zdroja kulminovala nezamestnanosť v roku 1999 - evidovaných bolo vtedy vyše 63 tisíc uchádzačov o zamestnanie, čo z celkovej

nezamestnanosti predstavovalo 11,8 %. Tabuľka 20 obsahuje porovnanie vývoja nezamestnanosti v stavebníctve za rok 2001 a rok 2006 podľa jednotlivých krajov SR.

Vývoj evidovanej nezamestnanosti v stavebníctve

Tabuľka 20

Ukazovateľ	31.12.2001		31.12.2006		Index 2006/2001
	počet	podiel na SR *) v %	počet	podiel na SR *) v %	
Nezamestnanosť v SR celkom	533 653	8,9	273 437	5,4	51,2
Nezamestnaní v stavebníctve SR spolu	47 676	100,0	14 830	100,0	31,1
z toho: Bratislavský kraj	771	1,6	112	0,8	14,5
Trnavský kraj	3 778	7,9	743	5,0	19,7
Trenčiansky kraj	4 295	9,0	1 126	7,6	26,2
Nitriansky kraj	6 576	13,8	1 656	11,2	25,2
Žilinský kraj	7 911	16,6	1 814	12,2	22,9
Banskobystrický kraj	5 124	10,7	2 277	15,4	44,4
Prešovský kraj	12 244	25,7	4 535	30,6	37,0
Košický kraj	6 977	14,6	2 567	17,3	36,8

Prameň: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny - www.upsvar.sk

*) Podiel na celkovej evidovanej nezamestnanosti v hospodárstve SR, u krajov podiel kraja na nezamestnanosti v stavebníctve.

Údaje do roku 2001 potvrdzujú, že vývoj v stavebníctve bol jedným z významných zdrojov rastu nezamestnanosti v SR po roku 1990. Podiel slovenského stavebníctva na tvorbe HDP, či celkovej zamestnanosti v národnom hospodárstve ani v minulosti neprekročil 10 - 11 %. Podiel nezamestnaných v stavebníctve na celkovej nezamestnanosti v SR tieto hodnoty prekračoval. V súčasnosti je už situácia iná, keď v roku 2006 bol podiel nezamestnanosti v stavebníctve na celkovej nezamestnanosti SR iba 5,4 %, podiel stavebníctva na tvorbe HDP 6,2 % (v b. c.), 4,7 % (v s. c.) a na zamestnanosti 7,3 %.

Z regionálneho hľadiska bol dlhodobo najvyšší podiel z celkového počtu evidovaných uchádzačov o zamestnanie (s posledným zamestnaním v stavebníctve) zaznamenávaný v Prešovskom kraji (2001 - 25,7 %, 2006 - 30,6 %) a naopak najnižší v Bratislavskom kraji (2001 - 1,6 %, 2006 - 0,8 %).

V štruktúre nezamestnaných podľa vzdelania v období 1991-1998 bol najvyšší počet nezamestnaných so základným vzdelaním. Od roku 1999 to už sú vyučení. Podľa Výberového zisťovania pracovných síl v 4. štvrťroku 2000 viac ako 55 % pracovníkov v stavebníctve tvorili práve vyučení. V roku 2006 (v 4. štvrťroku) bolo 36,3 % z evidovaných nezamestnaných s učňovským vzdelaním, 28,6 % so základným vzdelaním, 20,2 % s úplným odborným vzdelaním, vysokoškolsky vzdelaní tvorili 3,9 %.

Z predchádzajúcich úvah je zrejmé, že stavebná produkcia v posledných rokoch výrazne rastie, zvyšuje sa tiež počet zamestnancov a podstatne sa znížila nezamestnanosť. Napriek týmto pozitívnym trendom slovenské stavebníctvo zápasí s úplne iným fenoménom, a tým je nedostatok kvalifikovaných odborných zamestnancov. Týka sa to predovšetkým kvalifikovaných odborných robotníkov (remeselníkov) vo vybraných profesiách (napr. murár, pokrývač, obkladač, izolatér, inštalatér a pod.). Táto skutočnosť sa ešte vypuklejšie prejavila v roku 2007 a je predpoklad, že problémy so zabezpečením pracovných síl v stavebníctve nie sú len prechodné a budú pokračovať aj nadchádzajúcim obdobím 2008-2009.

2.4.4 Skrytá ekonomika a nelegálna práca v stavebníctve

Ako negatívny faktor v stavebníctve pôsobí tiež neregistrovaná ekonomika, kde ide o nákup stavebných prác bez účtovného dokladu, teda nezdokladované služby. Často ich vykonávajú fyzické osoby aj z cudzích štátov, ktoré môžu mať malé skúsenosti zo stavebníctva alebo nie sú dostatočne vybavené náradím a mechanizmami. Ceny sa poskytujú zvyčajne bez dane z pridanej hodnoty (DPH), na druhej strane je však problematická reklamácia nekvalitných prác a vymáhanie záruk.

Na základe pravidelných výskumov ŠÚ SR možno zdokumentovať, že stavebníctvo je jedným z odvetví, kde existuje rozsiahla **skrytá ekonomika**²⁶, ktorá nie je súčasťou oficiálneho štatistického výkazníctva, a teda ani evidencie o zamestnanosti. ŠÚ SR odhaduje, že slovenskí občania vydávajú ročne cca 6 až 10 mld. Sk za stavebné úpravy, rekonštrukcie bytov a domov (tabuľka 21). Je tiež odhad, že cca 15 až 20 tisíc zamestnancov tvorí neformálnu ekonomiku v stavebníctve.

Odhady výdavkov domácností na stavebné činnosti v neformálnom sektore (mld. Sk)

Tabuľka 21

Výdavky obyvateľstva (bez potvrdenky) na:	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Stavebné úpravy, rekonštrukcie bytov, domov	5,92	6,50	5,72	8,44	7,82	8,79	10,67

Prameň: Skrytá ekonomika v neformálnom sektore vo svetle verejnej mienky v roku 2007, ŠÚ SR, október 2007

Z pravidelne realizovaného výskumu ŠÚ SR, kde sa respondenti vyjadrujú k využívaniu služieb stavebných robotníkov bez potvrdenky (t.j. služieb pri stavebnej úprave bytu, napr. výmena bytového jadra, prestavba priečok, kladenie dlažieb a obkladov; pri tapetovaní bytu, maľovaní bytu, natieraní dverí a okien; pri stavbe rodinného domu, chaty, chalupy, garáže; pri rekonštrukcii rodinného domu, chaty, chalupy, garáže), vyplýva, že služby v stavebníctve sa vo veľkej miere podieľajú na existencii skrytej ekonomiky. Napríklad v roku 2006 cca 25 % respondentov zabezpečovalo služby v stavebníctve týmto spôsobom. V porovnaní s rokom 2005 sa tieto služby zvýšili o 21,4 %, čo v absolútnom vyjadrení predstavuje 1,88 mld. Sk.

Tento stav môže čiastočne dokumentovať aj istý nesúlad medzi štatistikou stavebnej produkcie a štatistikou stavebných investícií (v súčasnosti stavebná časť tvorby hrubého fixného kapitálu), z ktorého je zrejmé, že štatistika stavebnej produkcie nezahŕňa určitý objem stavebných investícií (Tabuľka 22). Pritom objem stavebnej produkcie by mal byť väčší, ako objem stavebných investícií za odvetvie ako celok, keďže stavebná produkcia (stavebné práce) celkom zahŕňa stavebné investície, opravy a údržbu základných prostriedkov a ostatné stavebné práce (napr. demolácie, zariadenie staveniska a pod.).

²⁶ Skrytú ekonomiku možno rozdeliť na tri druhy: skrytá ekonomika vo formálnom sektore (neúplné sledovanie, skresľovanie údajov vo výkazoch, neodovzdané štatistické výkazy a pod.), skrytá ekonomika v neformálnom sektore (objem výdavkov obyvateľstva na nezdokladované nákupy tovarov a služieb, tzn. oficiálne nepriznané tovary a služby) a nelegálna ekonomika (práca bez uzavretého pracovno-právneho vzťahu na základe Zákonníka práce, ale aj trestno-právne skutočnosti a pod.). ŠÚ SR robí prieskum **skrytej ekonomiky v neformálnom sektore**.

Poznámka: Vo všetkých predchádzajúcich úvahách o vývoji stavebnej produkcie a zamestnanosti v stavebníctve išlo o dodávateľské stavebníctvo, teda stavebnú produkciu a jej realizátorov, ktorí sú súčasťou formálneho ekonomického sektora.

Výsledky za posledné roky (2005-2006) však naznačujú, že pomer medzi stavebnými investíciami a stavebnou produkciou sa oproti predchádzajúcemu obdobiu viac zblízuje. Je potrebné ale poznamenať, že v roku 2006 vykonal ŠÚ SR revíziu ročných národných účtov. Táto revízia sa zamerala na implementáciu nových metodických postupov vyplývajúcich z nariadení EÚ a odporúčaní Eurostatu, na overenie a upresnenie obsahového vymedzenia jednotlivých zložiek systému národných účtov a na využitie nových podkladov spresňujúcich odhady jednotlivých agregátov.

Na základe odporúčania Eurostatu bol tiež zmenený výpočet *spotreby fixného kapitálu* metódou uplatnenou vo všetkých členských krajinách EÚ. Výpočet spotreby fixného kapitálu sa vykonal metódou permanentnej inventarizácie PIM²⁷. Týmto krokom došlo oproti predchádzajúcemu obdobiu k podstatným zmenám v štruktúre tvorby hrubého fixného kapitálu podľa Klasifikácie produkcie (KP). Kým napr. v roku 2005 podľa pôvodných údajov tvorila stavebná časť tvorby HFK 34,1 %, podľa revidovaných údajov to je už 43,6 % z celkovej tvorby HFK.

Porovnanie vývoja stavebných investícií s vývojom stavebnej produkcie

Tabuľka 22

Ukazovateľ	M. j.	+	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Stavebná časť tvorby hrubého fixného kapitálu v SR, bežné ceny	mil. Sk	125 639	136 368	133 920	130 695	150 280	172 267	172 606
Stavebná produkcia v SR celkom, bežné ceny	mil. Sk	71 319	78 624	84 968	92 230	102 861	124 720	148 906
Podiel stavebnej produkcie zo stavebných investícií spolu	%	56,8	57,7	63,4	70,6	68,4	72,4	86,3

Pramene: Štatistická správa o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR v roku 2006 ŠÚ SR, marec 2007; www.statistics.sk (Slovstat); vlastný prepočet

Pri rozdieloch medzi stavebnými investíciami a stavebnou produkciou môže ísť o časový nesúlad vo fakturácii, nedokonalosti v štatistike, alebo o vysokú úroveň svojpomocnej výstavby obyvateľstvom, prípadne skrytú ekonomiku.

Nepriamo o možnej skrytej ekonomike môžu vypovedať napr. aj údaje o výstavbe bytov (Tabuľka 23).

Dokončené byty v SR (počet)

Tabuľka 23

Ukazovateľ	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Byty spolu, z toho:	10 321	14 213	13 980	12 592	14 863	14 444
dokončené dodávateľským spôsobom ^{*)}						
- zistené z mesačného výkazníctva	1 793	2 334	2 036	1 420	1 442	1 650
- zistené z ročného výkazníctva	1 197	3 094	3 419	2 465	2 889	4 187

^{*)} len za podniky nad 20 zamestnancov

Prameň: Stavebná produkcia, zamestnaní a mzdy v stavebných podnikoch SR 12/2001 - 12/2006, 07 ŠÚ SR
Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

²⁷ Metóda permanentnej inventarizácie je založená na využití údajov o tvorbe hrubého fixného kapitálu v priebehu dlhšieho obdobia kombinovaných s údajmi o dobe životnosti jednotlivých druhov fixných aktív. Aplikácia tejto metódy poskytuje súčasne údaje o stave dlhodobého hmotného a nehmotného majetku v reprodukčných cenách a o spotrebe fixného kapitálu za príslušné obdobie.

Ak uvážime, že z dlhodobejšieho hľadiska sa nerovnomerne vyvíjal podiel bytov dokončených stavebnými podnikmi, produkcia ktorých je štatisticky evidovaná, je zrejmé, že sa adekvátne zväčšuje priestor pre podnikateľské subjekty (malé podniky do 19 zamestnancov a živnostníkov), produkcia ktorých je naopak zisťovaná výberovým spôsobom, resp. je odhadovaná. Predovšetkým tieto podnikateľské subjekty sa podieľajú ako „dodávatelia prác“ na neformálnej ekonomike v stavebníctve. Riešenie problému skrytej ekonomiky v stavebníctve je potrebné hľadať: - v stimulácii obyvateľstva (vyžadovanie potvrdenky od realizátorov prác), - v znižovaní daňového zaťaženia (DPH, daň z príjmov), - skvalitnení údajovej základne o stavebníctve (stavebné povolenia).

Okrem skrytej ekonomiky sa v stavebníctve často (i keď „menej“ ako v minulosti) vyskytuje aj **čierna, nelegálna práca**.

Za nelegálnu prácu možno považovať závislú prácu, ktorú vykonáva zamestnanec pre firmu, pričom s ňou nemá uzatvorený pracovno-právny vzťah podľa Zákonníka práce. Nie je nahlásený v poisťovniach, nedostáva výplacnú pásku. Ak je pracovník cudzinec a nemá povolenie na prechodný pobyt, prípadne je uchádzačom o zamestnanie na príslušnom úrade práce a nespĺňa si oznamovaciu povinnosť podľa § 34 ods. 4 zákona o službách zamestnanosti, ide o nelegálnu prácu.

Kto robí načierno:

- ten, kto nie je prihlásený (často ide o nezamestnaných, ktorí vykonávajú sezónne práce),
- tí, ktorí oficiálne zarábajú minimálnu mzdu, ale dostávajú aj dodatočné peniaze „na ruku“,
- tí, ktorí podnikajú bez povolenia či licencie.

Z uvedeného je zrejmé, že podniky ktoré využívajú čiernu prácu sú konkurencieschopnejšie z hľadiska ceny. Čierna práca má však svoje „plusy“ aj mínusy:

- pracovník pracujúci načierno má príjem, ktorý nezdaňuje, neodvádza z neho poplatky do fondov a prípadný zamestnávateľ tiež nemusí za neho odvádzať príspevky do fondov, a platiť príspevky zo sociálneho fondu (na obedy), zamestnanec nemá nárok na dovolenku, odškodnenie za pracovný úraz,
- existuje možnosť skončiť „pracovný pomer“ kedykoľvek, čo môže vyhovovať obidvom stranám a zamestnávateľ nie je viazaný žiadnym odstupným, odvodmi či vyplatením mzdy, náhradou mzdy pri práceneschopnosti,
- pracovník robí len vtedy a v tom čase, keď mu to vyhovuje,
- po skončení práce na čierno nemá pracovník nárok na žiadne dávky,
- zamestnávateľ môže zamestnancovi kedykoľvek meniť výšku odmeny za prácu a zamestnanec sa nemôže oficiálne brániť, pracujúci na čierno nemá možnosť odvolať sa na akýkoľvek právny predpis,
- zamestnanec nemá zmluvu ani dohodu, nie je nahlásený v poisťovniach.

3. POSTAVENIE MALÉHO A STREDNÉHO PODNIKANIA V STAVEBNÍCTVE A JEHO VPLYV NA ZAMESTNANOSŤ

Zákon NR SR č. 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci v znení neskorších predpisov definuje malé a stredné podniky v súlade s metodikou Európskej komisie nasledovne:

- malé podniky s počtom zamestnancov 0 - 49,
- stredné podniky s počtom zamestnancov 50 - 249,
- veľké podniky s počtom zamestnancov 250 a viac.

Okrem týchto právnických osôb do malého a stredného podnikania sa zahŕňa i podnikanie fyzických osôb. V stavebníctve sú to živnostníci - fyzické osoby podnikajúce podľa živnostenského zákona a sú zapísané v živnostenskom registri.

3.1 Vývoj malého a stredného podnikania v stavebníctve

V registri organizácií ŠÚ SR bolo k 31.12.2006 evidovaných 93 411 organizácií orientovaných na zisk, z týchto organizácií tvorili malé podniky 92,1 % a stredné podniky predstavovali 3,5 %.

V stavebníctve bolo k 31.12.2006 registrovaných 6 605 právnických osôb orientovaných na zisk, z toho tvorili malé podniky 93,4 % a stredné stavebné podniky 4,1 %.²⁸

V roku 2006 sa malé a stredné stavebné podniky podieľali:

- na realizácii stavebnej produkcie 48,8 %
- na zamestnanosti v stavebníctve 34,6 %.

Ak zarátame do malého a stredného podnikania v stavebníctve i živnostníkov, potom môžeme skonštatovať, že malé a stredné podnikanie sa v roku 2006 podieľalo²⁹:

- na realizácii stavebnej produkcie 79,0 %
- na zamestnanosti v stavebníctve 90,9 %.

Organizačná štruktúra slovenského dodávateľského stavebníctva je už dlhodobo obdobná ako vo vyspelých krajinách Európy. Z celkového počtu podnikov v rámci EÚ má až 97 % menej ako 20 zamestnancov a 93 % menej ako 10 zamestnancov³⁰. Z tohto pohľadu je zrejmé, že malé a stredné podnikanie v stavebníctve zaujíma významné postavenie a takáto organizačná štruktúra bude podporovaná aj v budúcnosti.

3.1.1 Malé stavebné podniky

K 31.12.2006 bolo registrovaných ŠÚ SR 6 170 malých stavebných podnikov s počtom zamestnancov 0-49.

²⁸ Podniky s neuvedeným počtom zamestnancov tvorili 2,1 % a veľké stavebné podniky (250 a viac zamestnancov) 0,4 %.

²⁹ Veľké stavebné podniky s počtom 250 a viac zamestnancov sa v roku 2006 podieľali na realizácii stavebnej produkcie 21,0 % a na zamestnanosti 9,1 %.

³⁰ EÚ obecné venuje malému a strednému podnikaniu mimoriadnu pozornosť a podporu. Napr. prostriedky Európskeho fondu regionálneho rozvoja (European Regional Development Fund - ERDF) sú určené v nemalej miere na rozvoj malého a stredného podnikania (MSP). Rovnako tiež „Rámcový program pre konkurencieschopnosť a inovácie“ (zavedený rozhodnutím Európskeho parlamentu a Rady) má v období rokov 2007 - 2013 významne prispieť k podpore konkurencieschopnosti podnikov a podpore inovácií, hlavne však malých a stredných podnikov.

Organizačný vývoj malých stavebných podnikov (podľa organizačnej štatistiky; registra organizácií ŠÚ SR)

Tabuľka 24

Malé podnikateľské subjekty podľa počtu zamestnancov	Počet podnikateľských subjektov					
	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Podniky s počtom zamestnancov 0-19	3 095	4 040	4 254	4 760	5 407	5 796
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	130,5	105,3	111,9	113,6	107,2
Podniky s počtom zamestnancov 20-49	354	302	337	391	379	374
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	85,3	111,6	116,0	96,9	98,7
Spolu	3 449	4 342	4 591	5 151	5 786	6 170
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	125,9	105,7	112,2	112,3	106,6

Prameň: Bulletin 12/2001 - 12/2006, ŠÚ SR, marec 2002 - 2007

Počet malých stavebných podnikov (0-49 zamestnancov) sa každoročne zvyšuje, ich počet vzrástol v roku 2006 v porovnaní s rokom 2001 takmer o 71 %. Podniky s počtom zamestnancov 0-19 sa v roku 2006 na celkovom počte podnikov v stavebníctve podieľali - 87,7 % a podniky s počtom zamestnancov 20-49 - 5,7 %.

Účasť týchto stavebných podnikov na realizácii stavebnej produkcie a zamestnanosti v stavebníctve je z väčšej časti odhadovaná; tieto odhady za podniky s počtom zamestnancov 0-9 sú vykonávané na základe výberového štatistického zisťovania. Iba údaje za podniky s počtom zamestnancov viac ako 20 sú zisťované vyčerpávacím spôsobom.

Vývoj stavebnej produkcie v malých stavebných podnikoch (bežné ceny - v mil. Sk)

Tabuľka 25

Malé podnikateľské subjekty podľa počtu zamestnancov	2001	2002	2003	2004	2005	2006
0-19	16 630	17 334	18 084	18 597	21 637	26 004
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	104,2	104,3	102,8	116,3	120,2
20-49	8 309	8 611	7 986	8 212	11 734	16 422
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	103,6	92,7	102,8	142,9	140,0
Spolu	24 939	25 945	26 070	26 809	31 371	42 426
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	104,0	100,5	102,8	117,0	135,2

Prameň: Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

Objem stavebnej produkcie realizovanej malými stavebnými podnikmi od roku 2001 pravidelne rastie, rýchlejšie však v podnikoch s počtom zamestnancov 20-49. Celkovo v roku 2006 v porovnaní s rokom 2001 vzrástla stavebná produkcia o 70,1 %. Podniky s počtom zamestnancov 0-19 sa v roku 2006 na celkovom objeme stavebnej produkcie podieľali - 17,6 % (v roku 2001 - 21,3 %) a podniky s počtom zamestnancov 20-49 - 11,1 % (v roku 2001 - 10,7 %).

Priemerný evidenčný počet zamestnancov v malých stavebných podnikoch

Tabuľka 26

Malé podnikateľské subjekty podľa počtu zamestnancov	2001	2002	2003	2004	2005	2006
0-19	20 942	20 966	20 607	19 946	21 168	21 301
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	100,1	98,3	96,8	106,1	100,6
20-49	10 405	9 347	8 263	8 804	10 028	10 130
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	89,8	88,4	106,5	113,9	101,0
Spolu	31 347	30 313	28 870	28 750	31 196	31 431
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	96,7	95,2	99,6	108,5	100,8

Prameň: Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

Počet zamestnancov v malých stavebných podnikoch sa na rozdiel od ich počtu za posledné obdobie takmer nezmenil. V roku 2006 v porovnaní s rokom 2001 vzrástol počet zamestnancov v podnikoch s počtom zamestnancov 0-19 o 1,7 %, v podnikoch s počtom zamestnancov 20-49 sa znížil o 3,1 %, celkovo bol za rovnaké obdobie zaznamenaný rast iba o 0,3 %. Podniky s počtom zamestnancov 0-19 sa v roku 2006 na celkovej zamestnanosti v stavebníctve podieľali - 13,7 % a podniky s počtom zamestnancov 20-49 - 6,5 %.

V súvislosti s rastom počtu malých stavebných podnikov a stabilizáciou počtu ich zamestnancov je potrebné skonštatovať, že sa dosť zásadným spôsobom zmenila priemerná veľkosť týchto podnikov. Podrobnejšie údaje uvádza tabuľka 27.

Priemerný počet zamestnancov na malý stavebný podnik

Tabuľka 27

Malé podnikateľské subjekty podľa počtu zamestnancov	2001	2002	2003	2004	2005	2006
0-19	6,8	5,2	4,8	4,2	3,9	3,7
20-49	29,4	31,0	24,5	22,5	26,5	27,1
Spolu	9,1	6,6	6,3	5,6	5,4	5,1
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	72,5	95,5	88,9	96,4	94,4

Pramene: Bulletin 12/2001 - 12/2006, ŠÚ SR, marec 2002 - 2007

Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007; vlastný prepočet

Z údajov v tabuľke vidieť, že priemerný počet zamestnancov v malých stavebných podnikoch sa významne znižuje. V podnikoch s 0 až 19 zamestnancami sa v priebehu rokov 2001-2006 znížil zo 6,8 na 3,7 zamestnancov, v podnikoch s 20-49 zamestnancami z 29,4 na 27,2 zamestnancov. Celkovo v roku 2006 pripadalo priemerne na malý stavebný podnik (0-49 zamestnancov) len 5,1 zamestnanca, čo je o 4 menej ako v roku 2001.

Produktivita práce na zamestnanca v malých stavebných podnikoch

(bežné ceny - v Sk)

Tabuľka 28

Malé podnikateľské subjekty podľa počtu zamestnancov	2001	2002	2003	2004	2005	2006
0-19	814 488	847 942	891 691	928 757	1 022 156	1 220 788
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	104,1	105,2	104,2	110,1	119,4
20-49	798 604	921 282	966 509	932 762	1 170 083	1 621 154
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	115,4	104,9	96,5	125,4	138,6
Spolu	795 605	855 888	903 011	932 475	1 069 723	1 349 831
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	107,6	105,5	103,3	114,7	126,2

Prameň: Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

Vývoj produktivity práce na zamestnanca mal v malých stavebných podnikoch rastúcu tendenciu, rýchlejšie však rástla v podnikoch s počtom zamestnancov 20-49. Celkovo vzrástla v roku 2006 v porovnaní s rokom 2001 o 69,7 %.

V malých stavebných firmách, rovnako ako u veľkých stavebných firiem, sa prejavuje nedostatok potrebných stavbárskych profesií. Malé podniky fungujú v mnohých prípadoch na princípe, že si najímajú jednotlivé profesie na danú - konkrétnu úlohu. To ale vedie k tomu, že spravidla majú „rozpracovaných“ viacero zákaziek a ani jednu sa nedarí poriadne dokončiť. Výsledkom sú penále a pokuty z omeškania, ktoré menšie firmy potom nemôžu zaplatiť. Problém s nedostatkom stavebných profesií pociťujú však aj zákazníci - konzumenti fyzické osoby pri stavebných prácach menšieho rozsahu. Nie výnimočne sú takéto situácie riešené práve v rámci skrytej ekonomiky alebo nelegálnou prácou.

3.1.2 Stredné stavebné podniky

K 31.12.2006 bolo registrovaných ŠÚ SR 274 stredných stavebných podnikov s počtom zamestnancov 50-249.

Organizačný vývoj stredných stavebných podnikov

(podľa organizačnej štatistiky; registra organizácií ŠÚ SR)

Tabuľka 29

Stredné podnikateľské subjekty podľa počtu zamestnancov	Počet podnikateľských subjektov					
	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Podniky s počtom zamestnancov 50-249	245	248	248	278	261	274
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	101,2	100,0	112,1	93,9	105,0

Prameň: Bulletin 12/2001 - 12/2006, ŠÚ SR, marec 2002 - 2007

Vývoj počtu stredných stavebných podnikov (50-249 zamestnancov) mal v priebehu rokov 2001-2006 kolísavý vývoj, ich počet vzrástol v roku 2006 v porovnaní s rokom 2001 o 11,8 %. Podniky s počtom zamestnancov 50-249 sa v roku 2006 na celkovom počte podnikov v stavebníctve podieľali 4,1 %.

Údaje o tejto skupine stavebných podnikov sa získavajú vyčerpávacím spôsobom na základe štatistického výkazu Stav P 1-12.

Vývoj stavebnej produkcie v stredných stavebných podnikoch

(bežné ceny - v mil. Sk)

Tabuľka 30

Stredné podnikateľské subjekty podľa počtu zamestnancov	2001	2002	2003	2004	2005	2006
50-99	7 620	8 722	6 608	8 442	11 397	12 902
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	104,1	105,2	104,2	101,8	113,2
100-249	9 309	11 139	13 464	12 715	14 682	15 345
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	119,7	120,9	94,4	115,5	104,5
Spolu	16 929	19 861	20 072	21 157	26 079	28 248
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	117,3	101,1	105,4	123,3	108,3

Prameň: Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

Objem stavebnej produkcie realizovanej strednými stavebnými podnikmi od roku 2001 vzrastá, ale rýchlejším tempom v podnikoch s počtom zamestnancov 100-249. Celkovo v roku 2006 v porovnaní s rokom 2001 vzrástla stavebná produkcia v stredných podnikoch o 66,9 %. Podniky s počtom zamestnancov 50-99 sa v roku 2006 na celkovom objeme stavebnej produkcie podieľali - 8,7 % (v roku 2001 - 9,8 %) a podniky s počtom zamestnancov 100-249 - 10,4 % (v roku 2001 - 11,9 %).

Priemerný evidenčný počet zamestnancov v stredných stavebných podnikoch

Tabuľka 31

Stredné podnikateľské subjekty podľa počtu zamestnancov	2001	2002	2003	2004	2005	2006
50-99	9 699	11 361	8 970	9 046	10 664	10 884
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	117,1	79,0	100,8	117,9	102,1
100-249	12 910	12 851	14 745	12 807	13 660	11 538
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	99,5	114,7	86,9	106,7	84,5
Spolu	22 609	24 212	23 715	21 853	24 324	22 422
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	107,1	97,9	92,1	111,3	92,2

Prameň: Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

Počet zamestnancov v stredných stavebných podnikoch celkom sa v priebehu posledných šiestich rokov takmer nezmenil. Ich počet bol v roku 2006 o 0,8 % (resp. o 187 osôb) nižší ako v roku 2001. K výraznejšiemu poklesu došlo hlavne v roku 2006 v porovnaní s rokom 2005, keď zamestnanosť v týchto podnikoch poklesla o 7,8 % (resp. 1 902 osôb). V podnikoch s počtom zamestnancov 50-99 zamestnancov sa pritom v priebehu rokov 2001-2006 zamestnanosť zvýšila o 12,2 % (o 1 185 osôb), v podnikoch s počtom zamestnancov 100-249 naopak znížila a to o 10,6 % (o 1 372 osôb). Podniky s počtom zamestnancov 50-99 sa v roku 2006 na celkovej zamestnanosti v stavebníctve podieľali - 7,0 % (v roku 2001 - 7,8 %) a podniky s počtom zamestnancov 100-249 - 7,4 % (v roku 2001 - 10,3 %).

V tabuľke 32 je uvedený priemerný počet zamestnancov na stredný stavebný podnik s počtom zamestnancov 50-249.

Priemerný počet zamestnancov na stredný stavebný podnik

Tabuľka 32

Stredné podnikateľské subjekty podľa počtu zamestnancov	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Podniky s počtom zamestnancov 50-249	99,2	97,6	95,6	78,6	93,2	81,8
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	98,4	98,0	82,2	113,4	87,8

Prameň: Bulletin 12/2001 - 12/2006, ŠÚ SR, marec 2002 - 2007
Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007; vlastný prepočet

Obdobne ako v malých stavebných podnikoch (0-49 zamestnancov) sa v stredných stavebných podnikoch priemerný počet zamestnancov v priebehu rokov 2001-2006 znižoval, a to z 99,2 na 81,8 zamestnancov (určitou výnimkou bol len rok 2005). Ide o celkové zníženie o 17,4 zamestnancov (t.j. 17,5 %) na jeden stredný stavebný podnik.

Produktivita práce na zamestnanca v stredných stavebných podnikoch (bežné ceny - v Sk)

Tabuľka 33

Stredné podnikateľské subjekty podľa počtu zamestnancov	2001	2002	2003	2004	2005	2006
50-99	785 606	767 723	736 679	933 269	1 068 723	1 185 445
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	97,7	96,0	126,7	114,5	110,9
100-249	721 078	866 772	913 089	992 786	1 074 811	1 329 986
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	120,2	105,3	108,7	108,3	123,7
Spolu	748 760	820 295	846 363	968 149	1 072 142	1 259 824
- index (predchádzajúce obdobie = 100)	x	109,6	103,2	114,4	110,7	117,5

Prameň: Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

Vývoj produktivity práce na zamestnanca mal v stredných stavebných podnikoch rastúcu tendenciu. Rovnomernejší vývoj však zaznamenali podniky s počtom 100-249 zamestnancov. Celkovo vzrástla produktivita práce v podnikoch s počtom zamestnancov 50-249 v roku 2006 v porovnaní s rokom 2001 o 68,3 %.

3.2 Význam a problémy malého a stredného podnikania v stavebníctve

V súlade s predchádzajúcou analýzou možno skonštatovať, že malé a stredné podnikanie (MSP) v stavebnej výrobe na Slovensku je plne kompatibilné s významom a postavením MSP

vo vyspelých ekonomikách Európskej únie.³¹ Napriek týmto skutočnostiam z pohľadu formálnej organizácie stavebného trhu však existuje niekoľko problémových oblastí, ktoré postavenie malého a stredného podnikania v stavebníctve ovplyvňujú:

- vysoký podiel neformálnej ekonomiky v stavebnom podnikaní,
- problematické subdodávateľské vzťahy,
- nedostatok finančného kapitálu,
- nedostatočný marketing,
- platobná neschopnosť,
- vysoké odvodové zaťaženie,
- nepriehľadné legislatívne prostredie,
- administratívne bariéry,
- nedostatok kvalifikovaných pracovných síl,
- etika podnikania (nespolahlivosť partnera).

Pozitívom na druhej strane je, že sa:

- výrazne zlepšil prístup malých a stredných podnikateľov k úverovým zdrojom; Treba však poznamenať, že stavebníctvo sa po priemysle radí medzi odvetvia z najhoršou kvalitou poskytnutých úverov, keď pomer klasifikovaných úverov k celkovému objemu úverov predstavoval v roku 2005 12,6 % (priemysel 14,0 %, doprava 11,8 % a v poľnohospodárstve 10,4 %). S rastom rizika nesplácania poskytnutých úverov v týchto odvetviach môže dochádzať k poklesu objemu poskytnutých bankových prostriedkov do týchto oblastí hospodárstva,
- tiež zlepšila koordinácia podpory MSP zo strany štátnej správy a ďalších rôznych inštitúcií.

V stavebníctve z hľadiska konkurencieschopnosti MSP hrá významnú úlohu kvalita stavebných prác. Preto v mnohých trendoch je certifikát systému akosti podľa ISO

³¹ Od 1. januára 2005 je v platnosti nová všeobecná európska definícia malých a stredných podnikov (MSP). Táto bude aplikovaná pre všetky budúce opatrenia v rámci EÚ smerované do podpory MSP, vrátane rámcových výskumných programov. Toto navýši finančné limity, v rámci ktorých sa zruší ich kvalifikácia ako MSP a predstaví novú akceptáciu požiadaviek pre autonómiu. Jednoduché otázky budú dostatočné pre udelenie štatútu väčšiny malých a stredných podnikov. V ďalšom bude možné plne určiť definíciu malého a stredného podniku.

Ako sa môže organizácia kvalifikovať ako malý a stredný podnik?

Ak je možné odpovedať „áno“ na ďalej uvedené štyri otázky, organizácia sa kvalifikuje ako malý a stredný podnik podľa novej definície EÚ.

1. Je organizácia podnikom, ktorý je zapojený v ekonomickej aktivite?
2. Má menej ako 250 zamestnancov?
3. Má ročný obrat nepresahujúci 50 mil. eur, alebo má konečnú bilanciu nepresahujúcu 43 mil. eur?
4. Je podnik autonómny?

Na definíciu autonómie sú potom ďalšie pokyny. Podnik je autonómny ak:

- nevlastní podiely v iných podnikoch a iné podniky nevlastnia jeho podiely, alebo
- keď vlastní menej ako 25 % podielov jedného alebo viacerých iných podnikov a oni vlastnia menej ako 25 % jeho podielov z ďalších vzázkov,
- keď vlastní celkovo menej ako 25 % podielov previazaných podnikov a oni vlastnia celkovo menej ako 25 % jeho podielov, alebo
- ak iné podniky vlastnia medzi 25 % a 50 % svojich podielov a sú nepreviazané.

podmienkou pre účasť v súťaži. Pre malé stavebné firmy je získanie tohto certifikátu ťažšie dosiahnuteľné, pretože majú:

- nedostatočný a sťažený prístup k informáciám,
- nedostatočné vybavenie zdatným technickým personálom,
- nedostatok finančných prostriedkov a sú závislé od väčších firiem a
- pôsobia v malom regionálnom okruhu.

Orientácia programov podpory MSP aj napr. na vybudovanie systému kvality a získanie certifikátu akosti by bol jedným z krokov ako uľahčiť prístup malých a stredných stavebných podnikov na trh.

V súčasnosti existuje všeobecná potreba zlepšenia podmienok podnikania najmä v týchto oblastiach:

- ďalšie zlepšenie podnikateľského prostredia (skvalitnenie a sprehľadnenie legislatívy, eliminovanie mnohých administratívnych bariér, odstránenie zlej vymožitelnosti práva, zlepšenie prístupu k informáciám),
- zníženie daňového a odvodového zaťaženia,
- stimulácia podpory investovania obyvateľstvom do výstavby bytov a najmä do opráv a údržby bytového fondu, (čo je z hľadiska MSP v stavebníctve podstatné).

Osobitné požiadavky na skvalitnenie podnikateľského prostredia kladú živnostníci, čo už čiastočne priniesla novela Živnostenského zákona. S ohľadom na ich významný podiel na zamestnanosti v stavebníctve im bude v ďalšom venovaná osobitná pozornosť.

4. PODIEL ŽIVNOSTNÍKOV NA VÝVOJI ZAMESTNANOSTI

4.1 Vývoj zamestnanosti v oblasti živnostenského podnikania v stavebníctve

Napriek tomu, že živnostenské podnikanie na Slovensku má celkovo pomerne krátku históriu (ak sa neberie do úvahy predvojnová s viac ako päťdesiat ročnou prestávkou), v priebehu deväťdesiatych rokov táto **forma podnikania dosiahla veľmi významný rozmach**. Ak totiž v roku 1989 v celej ekonomike Slovenska počet živnostníkov predstavoval len 1 768 osôb, v roku 1993 to bolo 264 090, čo je takmer 150-násobný nárast. Po prechodnom útlme po roku 1995, keď napr. v roku 1996 klesol počet živností v SR na 226 665, trvalo sa táto situácia mení v prospech nárastu živnostenského podnikania. V roku 2000 sa dosiahla úroveň 269 323 živnostníkov, v roku 2005 to bolo už 344 870 a v roku 2006 364 185 živnostníkov. Z celkového počtu subjektov v SR predstavujú živnostníci od roku 2000 cca 70 %.

Živnostenské podnikanie si **našlo trvalé miesto v hospodárstve SR**, je dôležitým prvkom rozvoja jeho ekonomiky, tvorby hrubého domáceho produktu a významnou sférou zamestnanosti, keď v roku 2000 živnostenské podnikanie pokrývalo 452 500 zamestnancov, čo z celkového počtu zamestnancov v ekonomike SR predstavovalo 22,9 % a v roku 2005 to bolo 636 250 zamestnancov, t.j. 30,7 %.

Na trend vývoja počtu živnostníkov možno poukázať aj na vývoji novozałożených a zaniknutých podnikateľských subjektov v roku 2005.³² V tomto roku (1.-12.2005) bolo založených 52 246 podnikateľských subjektov, z toho 1 994 podnikov a 50 302 fyzických osôb podnikateľov³³. V rovnakom období zaniklo spolu 27 162 podnikateľských subjektov, z toho 990 podnikov a 26 172 fyzických osôb podnikateľov. Kým v roku 2000 bol rozdiel medzi novozałożenými fyzickými osobami a zaniknutými fyzickými osobami 1 217, v roku 2005 bol už tento rozdiel 24 1360 osôb (v prospech novozałożených fyzických osôb).

Z hľadiska **zamestnanosti v stavebníctve, živnostníci** (podnikajúce fyzické osoby nezapísané do obchodného registra, zapísané do živnostenského registra, uvádzajúce prípadne popri aj ďalších živnostiach ako hlavnú živnosť „stavebníctvo“ - OKEČ, oddiel 45) majú v posledných rokoch ešte významnejšie postavenie³⁴ a to nielen po prechodnom poklese (hlavne v roku 1996) opätovným rastom absolútneho počtu živnostníkov a ich zamestnancov (Tabuľka 34), ale aj rastom relatívneho podielu z celkového počtu zamestnancov v stavebníctve, urýchľovaného aj v dôsledku stagnácie, či poklesu počtu zamestnancov u ostatných podnikateľských subjektov (podielovo rast napr. v rokoch 2001-2006 zo 42,0 % na 56,3 %).

³² ŠÚ SR od roku 2006 prestal uvedené údaje publikovať.

³³ Medzi fyzické osoby patria živnostníci (ktorí tvoria cca 94 %), slobodné povolania a samostatne hospodáriaci roľníci.

³⁴ Napriek trvalému absolútnemu rastu stavebnej produkcie realizovanej živnostníkmi, dochádza relatívne k výkyvom ich podielu na stavebnej produkcii celkom, napr. v porovnaní rokov 2001-2004 došlo k rastu podielu z 26,4 % na 32,1 %, v roku 2005 k poklesu na 30,0 % a v roku 2006 k rastu podielu na 31,2 %, čo môže byť spôsobené aj zmenou štruktúry stavebnej produkcie - s rastom tej, ktorá nemá väčšie „predpoklady“ na účasť živnostníkov - napr. nová výstavba oproti opravám, inžinierska výstavba oproti výstavbe bytových budov, resp. stagnáciou rastu vlastnej produktivity práce alebo rýchlejšim rastom produktivity u ostatných podnikateľských subjektov a pod.

Prehľad o vývoji počtu živnostníkov a zamestnancov (fyzických osôb) živnostníkov v stavebníctve SR (ide o priemerné ročné stavy)

Tabuľka 34

Roky	Živnostníci	Index (predchádz. rok = 100)	Živnostníci a ich zamestnanci	Index (predchádz. rok = 100)
1993	-	-	48 720	-
1994	44 584	-	49 595	101,8
1995	36 949	82,9	50 311	101,4
1996	30 034	81,3	46 573	92,6
1997	32 963	109,8	46 739	100,4
1998	37 114	112,6	52 083	111,4
1999	36 488	98,3	51 771	99,4
2000	37 139	101,8	50 566	97,7
2001	39 764	107,1	52 490	103,8
2002	41 627	104,7	57 751	110,0
2003	49 226	118,3	63 796	110,5
2004	57 078	116,0	69 438	108,8
2005	62 436	109,4	74 507	107,3
2006	66 757	106,9	87 563	117,5

Pramene: Štatistické správy o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR, ŠÚ SR
Štatistické ročenky SR, ŠÚ SR

Z hľadiska celkovej bilancie vývoja „štatistického“ stavu živnostníkov v stavebníctve, možno skonštatovať, že po prechodnom poklese stavu živnostníkov v roku 1996, ich počty začali postupne rásť a to aj vďaka zavedeniu *paušálnej dane*³⁵.

Počty živnostníkov - fyzických osôb od roku 2000 pravidelne rastú a z celkového počtu podnikateľských subjektov v stavebníctve tvoria od tohto obdobia cca 91 %.

Kým **počty vedených živnostníkov** je možné z registrov získať pomerne presne (aj keď na druhej strane treba si uvedomiť časové posuny v počtoch a skutočnosť, že živnostníci evidovaní v stavebníctve ešte neznamená, že aj skutočne tam alebo inde, podnikajú a či vôbec podnikajú), **počet fyzických osôb - zamestnancov**, vrátane živnostníkov, v tejto sfére sa len **odhaduje** Štatistickým úradom SR, spôsobom aplikácie stanoveného násobku na počet registrovaných živnostníkov.

Prehľad o stave a vývoji počtu registrovaných **živnostníkov v stavebníctve v územnom rozložení** (podľa miesta registrácie) poskytuje tabuľka 35, z ktorej vyplýva, že vývoj počtu živnostníkov v jednotlivých krajoch, čo sa týka ich percentuálneho podielu za SR celkom, sa za posledné obdobie významne nezmenil. Od roku 2002 je najvyšší podiel živnostníkov evidovaný v Žilinskom kraji a najnižší zasa v Košickom kraji.

³⁵ Počet živnostníkov v stavebníctve, využívajúcich paušálnu daň (možnosť uplatnenia výdavkov vo výške 25 % z úhrnu príjmov) v roku 2000 bol síce len 618, avšak po novelizácii zákona o dani z príjmov sa tento počet (k dátumu 22.5.2001) viac ako stonásobil, keď počet živnostníkov s paušálnou daňou stúpil na 1 917. V súčasnosti podľa zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov (§ 6 ods. 10) je možnosť uplatnenia výdavkov vo výške 40 % z úhrnu príjmov.

Prehľad o vývoji počtu živnostníkov v stavebníctve v SR podľa miesta registrácie v krajoch (stav k 31.12.)

Tabuľka 35

Kraj	2002	%	2003	%	2004	%	2005	%	2005-SP	2005-Z
Bratislavský	4 920	11,8	5 409	11,0	5 876	10,3	6 064	9,7	26,3	16,8
Trnavský	6 567	15,7	7 602	15,4	8 695	15,2	9 695	15,5	9,3	11,7
Trenčiansky	4 790	11,5	5 784	11,7	6 815	11,9	7 409	11,9	9,8	11,1
Nitriansky	4 330	10,4	5 308	10,8	6 213	10,9	7 039	11,3	8,7	9,9
Žilinský	8 885	21,3	10 543	21,4	12 178	21,3	13 358	21,4	17,6	18,6
Banskobystrický	3 259	7,8	3 852	7,8	4 474	7,8	5 080	8,1	5,8	8,1
Prešovský	5 938	14,2	7 253	14,7	8 866	15,5	9 653	15,5	9,7	13,8
Košický	3 086	7,4	3 472	7,1	3 961	6,9	4 138	6,6	12,7	10,1
SR celkom	41 775	100,0	49 226	100,0	57 078	100,0	62 436	100,0	100,0	100,0

Prameň: Štatistická ročenka regiónov Slovenska 2006, ŠÚ SR, január 2007

Údaje za rok 2006 nie sú podľa krajov k dispozícii; v roku 2006 bolo spolu evidovaných 66 757 živnostníkov.

Vysvetlivky: SP = Podiel stavebnej produkcie celkom podľa krajov

Z = Podiel celkovej zamestnanosti v stavebníctve podľa krajov

Ide o hodnoty za podniky na území kraja, vrátane odhadu živnostníkov, bez nestavebných podnikov.

Z porovnania územného rozmiestnenia miesta registrácie živnostníkov a podielaní sa jednotlivých krajov na objeme celkovej realizovanej stavebnej produkcie vyplýva, že *nie je tesná väzba* medzi veľkosťou celkovej stavebnej produkcie, realizovanej v príslušnom kraji s počtom tam registrovaných živnostníkov. Prejavuje sa to najmä v prípade Bratislavského kraja, v ktorom sa vykonal v roku 2005 dvoj až trojnásobne vyšší objem stavebnej produkcie ako v iných krajoch, avšak má len priemerný počet registrovaných živnostníkov, resp. má len o len o niečo vyšší počet živnostníkov ako napr. Banskobystrický kraj, ktorý má však viac ako trojnásobne nižší objem stavebnej produkcie. Táto skutočnosť sa vysvetľuje jednak rozdielnosťou štruktúr stavebnej produkcie, zvlášť z hľadiska novej výstavby a opráv a údržby, jednak aj pravdepodobnými značnými presunmi kapacít živnostníkov za prácou. Tesnejšia väzba miesta registrácie živnostníkov sa ukazuje na celkový počet zamestnaných v stavebníctve.

Zaujímavosťou súvisiacou pravdepodobne s „presunmi stavebných kapacít“ vrátane živnostníkov je, že pri porovnaní podielania sa jednotlivých krajov na stavebnej produkcii a na zamestnanosti, vo všetkých krajoch okrem Bratislavského a Košického je vyšší podiel zamestnanosti ako stavebnej produkcie.

Štatisticky zistiť skutočnú stavebnú produkciu, realizovanú živnostenskou sférou a nadväzne aj produktivitu práce „priamo od realizátorov“ nie je za súčasného stavu možné. V dôsledku toho sa len odhaduje pomocou výberových šetrení a spôsobom aplikácie modifikovanej produktivity práce, dosahovanej v štatisticky sledovaných malých stavebných organizáciách na počty zamestnancov v živnostenskej oblasti, pritom sa ráta objektívne s produktivitou podstatne nižšou ako v stavebných organizáciách z rôznych dôvodov, ako napr., že živnostníci sú zameraní viac na drobné stavby, nie všetci zamestnanci majú živnosť ako hlavné zamestnanie, nie všetci živnostníci vykonávajú výlučne živnosť pre „stavebníctvo“, práce živnostníkov majú častejšie charakter na prácu náročných opráv, údržby a pod.

Údaje o priemernej mesačnej mzde sa uvádzajú len za zamestnancov, sú odhadované z miezd, dosahovaných v štatisticky podchytených malých stavebných podnikoch, avšak opäť s prihliadnutím na skutočnosť, že nie celá zistená mzda je viazaná na práce stavebného charakteru.

Vývoj stavebných prác (v bežných cenách), produktivity práce a priemerných miezd na zamestnanca za živnostníkov v stavebníctve SR

Tabuľka 36

Rok	stavebná produkcia mil. Sk	ročná produktivita práce Sk/zamestnanca	priemerná mesačná mzda Sk/zamestnanca
2001	20 570	391 884	7 828
2002	24 097	417 257	8 016
2003	28 286	443 382	8 301
2004	32 778	472 047	8 663
2005	37 163	498 423	9 038
2006	46 183	527 426	9 487

Prameň: Ročenka stavebníctva 2007, ŠÚ SR, november 2007

Ako vyplýva z prehľadu v tabuľke 36, dochádza k pozvoľnému rastu produktivity práce zamestnancov v oblasti živnostníkov, ktorá je však rádovo nižšia ako u stavebných organizácií - napr. v porovnaní s dosahovanou produktivitou práce vo veľkých stavebných podnikoch s počtom 250 a viac zamestnancov (v roku 2006 tu činila produktivita 2 182,1 tis. Sk/zamestnanca) - produktivita práce živnostníkov predstavuje len 24,2 % tejto úrovne. Stavebná produkcia v bežných cenách, realizovaná živnostenským podnikaním v období rokov 2001-2006 celkovo vzrástla o 124,5 %, počet zamestnancov v rovnakom období vzrástol o 166,8 %, produktivita práce na zamestnanca vzrástla o 34,6 % a nominálne mesačné mzdy zamestnancov za toto obdobie sa zvýšili len o 21,2 %.

4.2 Objektívnosť vykazovaného rozvoja živnostenského podnikania v stavebníctve

Absencia dokonalého a komplexného sledovania a vykazovania stavu a vývoja živnostenského podnikania na Slovensku všeobecne a pre podmienky stavebníctva zvlášť, neumožňuje vytvoriť si *bezprostrednú, úplnú a objektívnu predstavu o skutočnom vývoji podnikania v tejto oblasti*.³⁶ Podľa nášho názoru by tu boli žiadúce určité úpravy, ktoré by viedli k priblíženiu sa k skutočnosti, aby mohla slúžiť napr. aj za východisko pri predikcii budúcich možných trajektórií rozvoja tohto druhu podnikania.

K podrobnejším údajom o činnosti živnostníkov (aj v stavebníctve) bude pravdepodobne možný prístup po vyhodnotení informácií z ročného *Zisťovania u fyzických osôb nezapísaných v obchodnom registri (Roč 3-99)*, ktoré je súčasťou Programu štátnych štatistických zisťovaní, schváleného na roky 2006-2008 vydaného v Zbierke zákonov SR. Výkazy za rok 2006 majú byť priebežne doručované od 1.4.2007, to znamená, že informácie nebudú k dispozícii skôr ako koncom roka 2007. Ide o výberové zisťovanie zamerané na doplňujúce informácie o podnikateľskej činnosti, o špecifikáciu príjmov z prevažujúcej činnosti (kód činnosti)³⁷,

³⁶ Údaje o stavebnej produkcii sú výsledkom mesačných (následne ročných) spracovaní štatistických výkazov. Zisťujú sa kombinovanou metódou za podniky zapísané v obchodnom registri s prevažujúcou stavebnou činnosťou (OKEČ, oddiel 45), a to vyčerpávajúco za podniky s počtom zamestnancov 20 a viac, výberovo za podniky s počtom zamestnancov od 0 do 19 osôb. **Údaje za živnostníkov** a stavebné závody nestavebných podnikov **sú odhadované**.

³⁷ Za **stavebníctvo** ide o kódy činnosti: 451100 - demolácie, búracie práce, príprava územia a zemné práce; 451200 - prieskumné vrty a prieskumné vrtné práce; 452100 - stavba budov, mostov a inžinierskych sietí; 452200 - Strešné konštrukcie a krytiny - zastrešovanie práce; 452300 - výstavba diaľnic, ciest, letiskových plôch a športovísk; 452400 - výstavba vodných diel; 452500 - ostatné špecializované stavebné práce; 453100 - elektroinštalácie; 453200 - tepelné, protiotrasové a zvukové izolácie; 453300 - inštalácie práce; 453400 - ostatné stavebnoinštalácie práce; 454100 - omietkárské práce; 454200 - stolárske a zámočnícke práce; 454300 - obkladanie stien a kladenie dlážkových krytín; 454400 - maliarske, natieračské a sklenárske práce; 454500 - ostatné kompletačné a dokončovacie práce; 455000 - prenájom stavebných a demolačných strojov.

základné ukazovatele (príjmy /tržby/ spolu, príjmy /tržby/ od obyvateľstva, výdavky spolu, naturálne príjmy zamestnancov, odpisy dlhodobého majetku, platby do fondov, sociálne náklady, stav zásob, stav záväzkov, náhradu príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti), zamestnancov a mzdy (priemerný evidenčný počet zamestnancov vo fyzických osobách, počet odpracovaných hodín zamestnancami, priemerný počet neplatených osôb, mzdy a náhrady mzdy zamestnancov).

V dôsledku už vyššie popísaného, štatisticky nie úplne podchyteného pohybu charakteristík pre oblasť živnostenského podnikania v stavebníctve a len suplovania zisťovania skutočností o nich, s väzbou aj na Štatistickým úradom SR vykonané analýzy z oblasti skrytej ekonomiky na Slovensku³⁸, je reálne, že táto forma podnikania nie je prezentovaná *dostatočne vyčerpávajúcim spôsobom*, že sa v rámci nej zamestnáva viac osôb, že sa môže dosahovať vyššia priemerná produktivita práce, že sa dosahujú vyššie tržby a vytvára vyšší objem stavebnej produkcie s príslušným dopadom na tvorbu HDP a že sú tým aj vyššie reálne príjmy zamestnancov ako štatistikou uvádzané priemerné mzdy.

Skrytá ekonomika práve v oblasti živnostenského podnikania v Slovenskej republike a v rámci neho zvlášť pri poskytovaní služieb pre súkromný sektor vo výstavbe, opravách a údržbe bytov, rekreačných chalúp, chat, garáží predstavuje stále veľkú neznámu s indíciami v tom smere, že jej hodnota **je podstatne vyššia** ako sa oficiálne štatisticky podchyťáva a udáva.

Pomocou nepriamych dôkazov (napr. toho, že priemerné mzdy živnostníkov po splnení daňových a odvodových povinností dosahujú úroveň nie veľmi vzdialenú hodnotám životného minima³⁹, čo nekorešponduje s logikou podnikat' za blízkyh podmienok „nepracovania“, ďalej menej ako polovičná produktivita práce oproti malým stavebným firmám, alebo z inej oblasti - vyšších čistých peňažných výdavkov ako príjmov v skupine domácností samostatne zárobkovo činných osôb v podstate živnostníkov, alebo že celková hodnota dokončovaných bytov - napr. v roku 2006 bolo dokončených 14 444 bytov, z ktorých podľa mesačného výkazníctva len 1 650 bolo dokončených dodávateľským spôsobom, t.j. podnikmi s 20 a viac zamestnancami a 1 301 podnikmi do 19 zamestnancov, z celkového počtu dokončených bytov pripadalo na verejný sektor 14,8 % a na súkromný sektor 85,2 % /53,0 %, t.j. 7 567 z dokončených bytov predstavovali rodinné domy/ - musí byť bezpochyby vyššia ako štatisticky vykazovaná stavebná produkcia za bytovú výstavbu a pod.), by sa mohla skrytá ekonomika odhadovať na viac miliárd ročne, kým s relatívne priamymi dôkazmi, ŠÚ SR podľa svojich prieskumov uvádza hodnotu len za neformálny sektor cca 6-10 mld. Sk ročne⁴⁰.

Prečo je to tak? Ako hlavné dôvody prežívania čiernej ekonomiky v živnostenskom podnikaní v stavebníctve sa uvádzajú najmä neistota plynulého získavania objednávok a riziká budúcnosti, vysoké odvodové i daňové zaťaženie podnikateľov, ktoré pri nízkom občianskom povedomí

³⁸ Skrytá ekonomika v neformálnom sektore vo svetle verejnej mienky 2007, ŠÚ SR Bratislava, október 2007.

³⁹ Napr. čistá priemerná mzda živnostníka dosiahla v roku 2006 podľa prepočtov cca 8 093 Sk, životné minimum od 1.07.2006 bolo na jednotlivca vo výške 4 980 Sk, na dvojicu 8 460 Sk, na rodičov s dvoma deťmi 13 000 Sk, na rodičov so štyrmi deťmi 17 540 Sk.

⁴⁰ Podľa základných mesačných údajov ŠÚ SR v roku 2006 bola vykázaná stavebná produkcia v smere bytovej výstavby (bytových budov) vo výške 34 386 mil. Sk v bežných cenách (z toho: 27 673 mil. Sk predstavovala nová výstavba a 6 713 mil. Sk opravy a údržba). Stavebné podniky s 20 a viac zamestnancami a 0 až 19 zamestnancami sa na bytovej výstavbe podieľali podľa týchto údajov 12 115 mil. Sk (z toho: 10 717 mil. Sk na novej bytovej výstavbe a 1 395 mil. Sk na opravách a údržbe; postavili 2 951 bytov). Živnostníci podľa odhadu ŠÚ SR zabezpečovali stavebné práce vo výške 43 183 mil. Sk (z toho: 23 669 mil. Sk bytová výstavba /18 354 mil. Sk nová bytová výstavba a 5 315 mil. Sk opravy a údržba; 22 514 mil. Sk nebytová výstavba). Pri výstavbe cca 11 493 bytov, ktoré sa potom prisudzujú živnostníkom a z nich je približne 7 400 rodinných domov (pri zohľadnení začínajúcich a rozostavaných bytov) je zrejme, že čiastka 18,4 mld. Sk na novú výstavbu je značne podhodnotená. Okrem uvádzaných hodnôt neformálneho sektoru, dá sa tu predpokladať ešte ďalších cca 10 až 12 mld. Sk v rámci skrytej ekonomiky.

podnikateľov ich priamo „navádza“ k zatajovaniu príjmov, využívanie čiernej práce, značná administratívna náročnosť zmluvného zamestnávania osôb živnostníkmi (prihlasovanie, odhlasovanie, hlásenia poisťovniam, daňovým úradom, atď. zamestnávanych osôb), neochota - nemožnosť zmluvného zamestnania osôb poberaúcich sociálne dávky a uprednostňovanie nezdanených platieb „na drevo“ nezamestnanými, resp. aj ďalšími osobami, nerovnaké a ako pociťujú živnostníci horšie podmienky zamestnávania a všeobecne existencie oproti stavebným organizáciám, málo efektívnou spolupracou s úradmi práce, atď.

Popri činiteľoch pôsobiacich na preferenciu utajovania živnostenskej aktivity, samozrejme v reálnom živote tieto alebo aj iné negatívne pôsobia na celkový rozvoj živnostenského podnikania na Slovensku vôbec. V tejto súvislosti nemožno nespomenúť tiež taký prvok, ktorý má vplyv na živnostenské podnikanie a to, že živnostník musí platiť odvody do poisťovní⁴¹ aj v prípade, že nemal žiaden príjem, čo častokrát zákonite môže viesť tiež k zrušeniu živnosti a zaradeniu sa medzi nezamestnaných.

Sústavnej kritike je vystavené aj vysoké odvodové zaťaženie podnikateľov. Odvodové zaťaženie - na rozdiel od daňového⁴² - neprešlo v Slovenskej republike doteraz zásadnou zmenou. V rámci reformy sociálneho poistenia došlo ku kozmetickým korekciám odvodových sadzieb. U zamestnancov o pár desiatín percentuálneho bodu celková sadzba stúpla, pre zamestnávateľov sa sice znížila o tri a pol bodu, no zároveň ich štát poveril vyplácaním nemocenských dávok (aktuálne prvých desať dní). Napriek evidentnému poklesu vykazovanej práceneschopnosti však nemalú časť úspory na odvodoch minú zamestnávateľia na priamych výplatách nemocenských dávok zamestnancom. Tie hoci ide o povinné platby nefigurujú v odvodovom zaťažení. K zvýšeniu sadzieb odvodov došlo aj u samostatne zárobkovo činných osôb (SZČO). K rastu absolútnych čiastok odvodov pravidelne dochádza aj zmenou vymeriavacích základov a rastom minimálnej mzdy. Prehľad sadzieb povinných odvodov od 1.7.2007 u zamestnávateľov a zamestnancov a samostatne zárobkovo činných osôb (SZČO) zobrazuje nasledujúca tabuľka.

Odvodový systém na Slovensku (stav od 1.7.2007)

Tabuľka č. 37

Druh poistenia	Odvodové sadzby				Maximálny *) vymeriavací základ (Sk/mesiac)
	SZČO	Zamestnanec	Zamestnávateľ	Spolu	
Zdravotné poistenie	14,0	4,0	10,0	14,0	51 822
Invalidné poistenie	6,0	3,0	3,0	6,0	56 283
Nemocenské poistenie	4,4	1,4	1,4	2,8	28 142
Poistenie v nezamestnanosti	x	1,0	1,0	2,0	56 283
Starobné poistenie ⁴³	18,0	4,0	14,0	18,0	56 283
Rezervný fond	4,75	0,0	4,75	4,75	56 283
Úrazové poistenie	x	0,0	0,8	0,8	neobmedzené
Garančný fond	x	0,0	0,3	0,3	28 142
Odvody spolu	47,15	13,4	35,2	48,6	x

*) Vymeriavací základ je suma, z ktorej sa platia odvody, napr. hrubá mzda zamestnanca.

Minimálny vymeriavací základ predstavuje minimálna mzda, ktorá je od 1.10.2007 vo výške 8 100 Sk.

⁴¹ Zákon č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov; Zákon č. 580/2004 o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z.z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁴² Daňová reforma priniesla od roku 2004 zosúladienie sadzby dane z príjmu fyzických a právnických osôb - a začatie zdaňovania rovnakých činností jednotnou sadzbou dane bez ohľadu na právnu formu podnikania - a súčasne jej zníženie na jednotnú sadzbu 19 %, vrátane rovnakej 19 % sadzby dane z pridanej hodnoty (DPH).

⁴³ V prípade ľudí, ktorí vstúpili do druhého piliera, ide 9 % na sporenie na súkromné osobné účty.

Z hľadiska podnikateľských organizácií vysoké odvodové zaťaženie je považované za tretí najzásadnejší problém nespokojnosti s podnikateľským prostredím na Slovensku⁴⁴.

Súčet priameho a nepriameho daňového zaťaženia, odvodového zaťaženia do výšky prakticky dosahujúcej viac ako 85 % popri iných, už prv uvedených dôvodoch a „stimuloch“ zamlčovania príjmov zo živnosti a zamestnávania v živnostenskom sektore, popri obtiažnej kontrolovateľnosti značne rozptýlených a často aj neidentifikovateľných stavenísk, popri tichej občianskej podpore tohto druhu podnikania (občan osobne ušetrí 10 - 50 % z ceny a teda nejedná sa len o často proklamovanú DPH) je priveľkým „lákadlom“ na to, aby sa vo veľkej miere uplatňovala so všetkými dôsledkami skrytá, či čierna ekonomika.

Na tomto mieste chceme ešte poukázať na živnostníkov a podnikateľské prostredie v SR vo svetle projektu „Živnostníci a podnikateľské prostredie v SR“, ktorý už je v poradí pätnástym prieskumom venujúcim sa problematike malých a stredných podnikov, ktorého realizátorom je Ústav pre výskum verejnej mienky pri ŠÚ SR a Inštitút informatiky a štatistiky. Výsledky daného prieskumu zverejnila Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania vo svojej publikácii s rovnakým názvom „Živnostníci a podnikateľské prostredie v SR“, Bratislava 2006.

Z plánovanej výberovej vzorky n=1200 živnostníkov bolo na spracovanie predložených 958 dotazníkov, z ktorých 100 bolo za odvetvie stavebníctva.

Jednotliví živnostníci odpovedali na vybrané otázky týkajúce sa podnikania. V ďalšom pre ilustráciu uvádzame vybrané odpovede živnostníkov podnikajúcich v stavebníctve.

Výsledky prieskumu za stavebníctvo:

Podiel živnostníkov: - venujúcich sa výlučne podnikaniu 81 %, - 11 % vykonáva živnosť a zároveň je zamestnaných na plný úväzok, - 7 % vykonáva živnosť a poberá dôchodok, - 1 % vykonáva živnosť a zároveň je riadnym študentom.

Dôvody podnikania

Viac ako polovica respondentov uviedla ako dôvod začatia podnikania „zvýšenie príjmu“, druhý v poradí bol dôvod „nebola iná možnosť ako sa zamestnať“, ďalej „pocit samostatnosti, byť sám sebe šéfom“ a nakoniec „príležitosť uplatniť svoje záujmy a nápady“.

Zapojenie ďalších pracovníkov do podnikania

Prieskum tiež monitoroval, akým spôsobom sa vykonáva živnosť. Za oblasť stavebníctva najviac živnostníkov uviedlo, že má zamestnancov na dohodu, potom nasledovalo zamestnávanie pracovníkov v riadnom pracovnom pomere, ďalej, že podniká iba sám a nakoniec využívanie pomoci rodinných príslušníkov. Samozrejme išlo aj o kumuláciu, pretože respondenti mohli uviesť viac odpovedí. Čo sa týka počtu vypomáhajúcich rodinných príslušníkov 47 % respondentov uviedlo dve osoby a 44 % jednu osobu.

Zamestnávanie pracovníkov v riadnom pracovnom pomere

Jedného alebo dvoch zamestnancov v trvalom pracovnom pomere uviedlo 22 % živnostníkov, 34 % zamestnáva troch alebo štyroch zamestnancov a 44 % päť a viac zamestnancov.

⁴⁴ Prvým problémom je vymožitelnosť práva cez súdy a druhým nestabilita a nejednotnosť zákonov.

Zamestnávanie pracovníkov na dohodu

Jedného alebo dvoch zamestnancov na dohodu uviedlo 24 % respondentov za odvetvie stavebníctva, 41 % využíva na dohodu troch alebo štyroch zamestnancov a 35 % päť a viac zamestnancov.

Záujem zvýšiť počet pracovníkov v najbližšom roku

Ďalšou problematikou, na ktorú sa zamerával aktuálny prieskum, bolo monitorovanie záujmu živnostníkov zvýšiť počet zamestnancov. Približne 69 % živnostníkov v stavebníctve neplánuje zmeniť počet zamestnancov, 14 % uviedlo, že chce prijať jedného zamestnanca, 8 % respondentov plánuje zvýšiť počet zamestnancov o dvoch, 6 % plánuje znížiť počet zamestnancov, 1 % plánuje zvýšiť počet zamestnancov o troch až piatich a 2 % o viac ako piatich.

Dôvody živnostníkov nezvyšovať počet zamestnancov

Účastníci prieskumu, ktorí plánujú znížiť počet zamestnancov alebo neplánujú zmeniť počet zamestnancov ďalej konkretizovali dôvody, prečo nemajú záujem zvýšiť počet pracovníkov. 60 % respondentov uviedlo, že by nemali dostatok zákaziek, 33 % respondentov chce pracovať individuálne, resp. len s pomocou členov rodiny, 13 % považuje vysokú administratívnu náročnosť súvisiacu s prijatím zamestnanca a vedením agendy ako vážnu prekážku prijímania ďalších zamestnancov, 5 % nevie nájsť vhodných kvalifikovaných zamestnancov. Vzhľadom na možnosť uviesť viac odpovedí, súčet prevyšuje 100 %.

Formy vedenia účtovníctva u živnostníkov

Ďalším objektom skúmania bolo definovanie spôsobov, ako si živnostníci vedú účtovníctvo. Najväčšia časť oslovených živnostníkov v stavebníctve (48 %) uviedla, že si vedú jednoduché účtovníctvo, 28 % využíva možnosť uplatnenia paušálnych výdavkov (vedenie len evidencie príjmov, zásob a pohľadávok), 22 % si vedie podvojnú účtovníctvo a 25 % je platiteľom DPH. Vzhľadom na možnosť uviesť maximálne dve odpovede, súčet prevyšuje 100 %.

Čo sa týka vedenia účtovníctva, 35 % živnostníkov v stavebníctve si zabezpečuje vedenie účtovníctva vlastnými silami, 16 %-tám vedie účtovníctvo zamestnanec a 49 % živnostníkov deklarovalo, že im vedie účtovníctvo externý účtovník alebo účtovnícka firma.

Názor živnostníkov na úroveň sociálneho zabezpečenia podnikateľov

V tomto smere bol prieskum zameraný na mapovanie názorov živnostníkov na úroveň ich sociálneho zabezpečenia (systém odvodov a dávok dôchodkového, nemocenského a zdravotného poistenia) v porovnaní so zamestnancami. Viac ako polovica živnostníkov v stavebníctve (53 %) uviedla, že systém ich sociálneho zabezpečenia je v porovnaní so zamestnancami *horší*, viac ako štvrtina (27 %) ho považuje za *porovnateľný* a pätina (20 %) ho považuje za *lepší* ako pre skupinu zamestnancov.

Plány živnostníkov začať podnikat' inou právnou formou

Prevažná väčšina živnostníkov v stavebníctve (77 %) neuvažuje o inej forme podnikania, 7 % plánuje vytvoriť združenie s iným živnostníkom, 8 % chce založiť spoločnosť s ručením obmedzeným (s.r.o.), 3 % respondentov plánujú zamestnať sa a ponechať si živnosť, 4 % sa chcú zamestnať a zrušiť živnosť, 1 % uvažuje o inej forme podnikania.

Počet kľúčových obchodných partnerov pri podnikaní

Počet kľúčových obchodných partnerov, od ktorých závisí prevažná časť tržieb je vo veľkej miere podmienený oblasťou, v ktorej živnostník vykonáva svoju podnikateľskú činnosť. Z výsledkov zisťovania vyplynulo, že cca 35 % živnostníkov v stavebníctve je závislých od viac ako 10 obchodných partnerov (odberateľov), 27 % od dvoch až piatich obchodných partnerov, 19 % od šiestich až desiatich obchodných partnerov, 12 % od jedného obchodného partnera, 7 % respondentov uviedlo inú odpoveď.

Typy, frekvencia a dôvody využívania informačných technológií

Tri okruhy otázok v prieskume podnikania živnostníkov boli zamerané na zmapovanie úrovne využívania informačných technológií (IT), frekvenciu využívania IT a hlavné dôvody využívania IT v podnikaní.

Až 45 % živnostníkov v stavebníctve uviedlo, že nevyužíva žiadne IT, 39 % respondentov využíva PC s prepojením na vonkajšiu počítačovú sieť (internet), 25 % PC bez pripojenia v počítačovej sieti, 12 % využíva prezentáciu firmy prostredníctvom vlastnej webstránky, 6 % PC s prepojením v lokálnej počítačovej sieti (intranet) a 5 % respondentov využíva prezentáciu firmy prostredníctvom webstránok iných partnerov. Vzhľadom na možnosť uviesť viac odpovedí, súčet prevyšuje 100 %.

Čo sa týka živnostníkov, ktorí využívajú internet, 54 % z nich uviedlo, že ho používajú denne, 33 % 2-3 krát týždenne, 8 % raz týždenne a 5 % 1-2 krát mesačne.

Živnostníci v stavebníctve, využívajúci informačné technológie, ich najčastejšie využívajú: 75 % respondentov - na spracúvanie ekonomickej agendy (napr. mzdy, účtovníctvo, skladové hospodárstvo), 59 % na elektronický obchod, 43 % na elektronickú poštu, 23 % na riadenie časti alebo celej prevádzky alebo výroby a 4 % na iné účely. Vzhľadom na možnosť uviesť viac odpovedí, súčet prevyšuje 100 %.

Na ktoré trhy podnikatelia vyvážajú svoje produkty

Oslovení podnikatelia - živnostníci mali tiež odpovedať, na ktoré trhy umiestňujú najčastejšie svoje výrobky, resp. služby. 40 % živnostníkov v stavebníctve uviedlo, že svoje služby umiestňuje na lokálny trh, 35 % na regionálny trh a 21 % na celoslovenský trh. Približne 4 % respondentov uplatňujú svoje služby aj v rámci krajín EÚ.

Oblasti, v ktorých došlo k zlepšeniu, resp. zhoršeniu podnikateľského prostredia

Za tieto dve otázky neboli zverejnené osobitne odpovede za živnostníkov v stavebníctve, ale len komplexné odpovede za živnostníkov spolu. Pre ilustráciu uvádzame v oboch prípadoch najčastejšie sa vyskytujúce odpovede (vzhľadom na možnosť uviesť viac odpovedí, súčet prevyšuje 100 %).

V ktorých oblastiach došlo k zlepšeniu podnikateľského prostredia:

- prístup k úverom v bankách (69 % respondentov),
- založenie firmy, obchodný register (34 % respondentov),
- štátna pomoc, európske fondy (22 % respondentov),
- daňové právo a výber daní (20 % respondentov),
- pracovné právo, Zákonník práce (15 % respondentov),

- zrušenie firmy, zákon o konkurze a vyrovnaní (12 % respondentov),
- samospráva (10 % respondentov).

V ktorých oblastiach došlo k zhoršeniu podnikateľského prostredia:

- korupcia (47 % respondentov),
- systém verejného a zdravotného poistenia (39 % respondentov),
- štátna správa (26 % respondentov),
- samospráva (18 % respondentov),
- stabilita právneho systému (17 % respondentov),
- činnosť súdov (17 % respondentov),
- daňové právo a výber daní (15 % respondentov),
- štátna pomoc, európske fondy (10 % respondentov),
- pracovné právo, Zákonník práce (10 % respondentov).

Oblasti, v ktorých by živnostníci privítali pomoc, súvisiacu s obchodovaním na trhu EÚ

54 % živnostníkov v stavebníctve by privítalo viac informácií a znalostí v oblasti poskytovania služieb v zahraničí, 39 % respondentov by chcelo viac informácií v oblasti systému štandardizácie a harmonizácie technických noriem, 19 % živnostníkov zaujíma vo väčšej miere problematika DPH pri obchodovaní s krajinami EÚ, 13 % systém CE značenia a potrebných certifikátov pri uvádzaní výrobkov na trh a 11 % štatistické hlásenia o vývoze a dovoze z krajín EÚ.

Na záver ešte vybrané ekonomické indikátory skúmaných živnostníkov v stavebníctve:

a) Ročné tržby v roku 2005

- do 100 tis. Sk (26 % respondentov),
- od 100 tis. do 250 tis. Sk (34 % respondentov),
- od 250 tis. do 500 tis. Sk (16 % respondentov),
- od 500 tis. do 1 mil. Sk (13 % respondentov),
- od 1 mil. do 2 mil. Sk (9 % respondentov),
- viac ako 2 mil. Sk (2 % respondentov).

b) Zmeny tržieb v roku 2006

- rast viac ako 30 % (1 % respondentov),
- rast od 10 do 30 % (12 % respondentov),
- rast do 10 % (33 % respondentov),
- žiadna zmena (42 % respondentov),
- pokles do 10 % (8 % respondentov),
- pokles o viac ako 10 % (4 % respondentov).

c) Členstvo v niektorej podnikateľskej alebo profesijnej organizácii

- Slovenský živnostenský zväz (32 % respondentov),
- Slovenská živnostenská komora (7 % respondentov),
- cech (28 % respondentov),
- nie som členom (33 % respondentov).

d) Vzdelanie skúmaných živnostníkov

- základné (3 % respondentov),
- stredné bez maturity (40 % respondentov),
- stredné s maturitou (39 % respondentov),
- vysokoškolské (18 % respondentov).

4.3 Trendy zamestnania v živnostenskom podnikaní v stavebníctve

Pozitívne a negatívne účinky očakávaného vývoja živnostenského podnikania v stavebníctve SR (s väzbou na celkovú zamestnanosť v stavebníctve) možno charakterizovať nasledovne:

Z hľadiska **všeobecného postavenia živnostenského podnikania** boli novelou Živnostenského zákona (zákon č. 358/2007 Z. z. z júna 2007) vytvorené predpoklady pre administratívne zjednodušenie tejto formy podnikania.

Na základe tejto novely by to mali mať živnostníci v podnikaní jednoduchšie. Doteraz museli podnikatelia pri založení živnosti obehnúť až tri úrady, v budúcnosti by mali vybaviť všetko na jednom mieste. Vstup do podnikania uľahčí začínajúcim živnostníkom jednotné kontaktné miesto. Kontaktné miesto má umožniť podnikateľom na jednom mieste vybaviť administratívu súvisiacu so založením živnosti (živnostenský list, daňový úrad, zdravotná poisťovňa a v budúcnosti aj sociálna poisťovňa). Opatrenie má zjednodušiť a urýchliť začiatok podnikania odbúraním administratívnej náročnosti. Podľa novely zákona bude lehota na vydanie živnostenského listu päť dní.

Doteraz nebol počet predmetov činností, ktoré sa zapisujú na živnostenský list obmedzený a jeho vydanie stálo 1 000 Sk. Podľa schválenej novely si podnikateľ bude musieť na každý predmet činnosti založiť novú živnosť. Platí sa bude každý živnostenský list osobitne, pričom pre voľnú živnosť bude predmet činnosti stáť 100 Sk. Za vydanie živnostenského listu na remeselnú alebo viazanú živnosť živnostník zaplatí 500 Sk. Zmení sa aj poplatok za vydanie koncesnej listiny z 2 000 na 1 000 Sk.

Zmenili sa aj podmienky pre niektorých absolventov stredných škôl. Do septembra 2007 absolventi, ktorí nespĺňali podmienku trojročnej praxe nemohli dostať živnostenský list na remeselné činnosti. Od októbra 2007 túto prax už nebudú potrebovať.

Do novely je zapracovaná aj európska smernica o uznávaní odborných kvalifikácií, čo prinesie viacero liberalizačných opatrení a umožní získať živnostenské oprávnenie širšiemu okruhu žiadateľov.

Súčasných živnostníkov sa novela nedotkne, živnosti si teda nemusia zakladať nanovo.

Celkovo možno skonštatovať, že opatrenia smerujúce k zníženiu administratívnej náročnosti zamestnávania v živnostenskom podnikaní, ale i podpora rozvoja živnostenského podnikania prostredníctvom paušálnych daní (paušálne výdavky vo výške 40 % pre SZČO) môžu viesť v ďalšom období k posilneniu tohto podnikania.

Živnostenské podnikanie v stavebníctve⁴⁵ si za posledných šesť rokov získalo pevné postavenie a tvorí nezanedbateľnú súčasť zamestnanosti v tomto odvetví. V roku 2006 tvorili živnostníci 56,3 % (87 563 osôb) z celkového počtu zamestnancov v stavebníctve. Vysoký trend rastu živnostníkov pokračoval aj v roku 2007, keď sa v 1. polroku 2007 podieľali na celkovej zamestnanosti 56,8 % (92 210 osôb).

Kým novela Živnostenského zákona od októbra 2007 zjednoduší prácu na živnosť, novela Zákonníka práce od septembra 2007 môže viesť k obmedzeniu tejto práce.

⁴⁵ Živnostníci v stavebníctve tvorili v roku 2006 18,3 % zo všetkých živnostníkov v hospodárstve SR, čo je tretie poradie po obchode s 32,6 % a priemysle s 19,0 %.

Prijatá novela Zákonníka práce definuje okrem iných skutočností aj „závislú prácu“, takže by malo byť zrejmé, akú prácu možno vykonávať iba v pracovnom pomere, prípadne aj „na dohodu“, čo môže niekedy obmedziť prácu na živnosť. Vykonávať pre niekoho prácu na jeho pokyn, náklady i zodpovednosť bude totiž možné iba ako zamestnanie, prípadne na dohodu. S ohľadom na počet živnostníkov stavebníctve môže mať takéto obmedzenie živností skôr negatívny dosah a mohlo by zvýšiť nezamestnanosť.

Na druhej strane sa však objavujú aj názory, že pre definíciu závislej práce sa živnostenské podnikanie nezmení, pretože živnosť definuje Živnostenský zákon a ten sa z tohto hľadiska nezmenil a „živnostník nemá obchodné vzťahy v zmysle Zákonníka práce, ale Obchodného zákonníka“. Zmeniť sa z tohto pohľadu môže len počet držiteľov živnostenských listov.

Novela Zákonníka práce, prijatá v NR SR 28. júna 2007, prináša zmeny smerované hlavne do:

- oblasti vzniku a zániku zamestnaneckého vzťahu,
- oblasti pracovných podmienok a odmeňovania,
- oblasti ďalších práv zamestnancov a zástupcov zamestnancov.

Z krátkodobého hľadiska je vplyv novely Zákonníka práce na zamestnanosť zanedbateľný. Novela dáva viac výhod zamestnancom a nesporne zvýši personálne náklady firiem a sťaží podmienky zamestnávania. Výsledné pôsobenie opatrení však bude možné zhodnotiť až s určitým časovým odstupom, dôsledky budú skôr sekundárne a môže dôjsť k obmedzovaniu zamestnanosti.

Hlavné zmeny v Zákonníku práce s účinnosťou od 1. septembra 2007:

- vymedzenie pojmu závislá práca - pri pracovnom pomere na čas určitý zamestnávateľ nemôže okamžite ukončiť pracovný pomer bez udania dôvodu tak ako doteraz,
 - pracovný pomer na čas určitý sa bude dať predĺžiť alebo opakovane dohodnúť raz za tri roky,
 - pri opakovanom uzatvorení pracovného pomeru na čas určitý zamestnávateľ nemôže dať zamestnancovi skúšobnú lehotu,
 - priemerný pracovný čas sa zvyšuje zo 40 na 48 hodín, u zdravotníkov až na 56,
 - v kalendárnom roku možno nariadiť zamestnancovi prácu nadčas v rozsahu najviac 150 hodín, v platnosti ale ostáva, že zamestnávateľ môže z vážnych dôvodov dohodnúť so zamestnancom výkon práce najviac však 250 hodín ročne,
 - zamestnancovi, ktorý vykonáva rizikové práce prislúcha okrem mzdy minimálne 35 % percentný príplatok jeho priemerného zárobku,
 - zamestnanec má pri výpovedi z organizačných dôvodov nárok na výpovednú lehotu, ako aj odstupné vo výške dvoj- až trojnásobného platu,
 - firmy budú mať právo na mesačný plat zamestnanca, ak počas výpovednej lehoty prestane pre firmu pracovať, musia sa na tom dohodnúť v pracovnej zmluve,
 - zamestnávateľa, ktorí majú vo firme menej ako 50 odborárov, musia poskytnúť aspoň jednému ich zástupcovi 4 hodiny voľna mesačne, pri 50 až 100 odborároch 12 hodín a pri viac ako 100 odborároch 16 hodín,
 - pracovná pohotovosť sa bude započítavať do pracovného času,
- a niektoré ďalšie zmeny:
- ak sa zamestnávateľ stane platobne neschopný a nemôže uspokojiť nároky zamestnancov z pracovnoprávných vzťahov, tieto nároky sa uspokojia dávkou z garančného poistenia,
 - v prípade prijatia pravidiel o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci musí zamestnávateľ vydať až po dohode so zástupcami zamestnancov,
 - ak firma financuje výchovu zamestnanca v učebnom alebo študijnom odbore, a ten sa u nej nezamestná, jeho skutočný zamestnávateľ bude musieť náklady na túto výchovu zaplatiť bez ohľadu na to, či túto kvalifikáciu zamestnanca využije alebo nie. Platí sa

- pomerná časť nákladov podľa odpracovaného času, ak sa zamestnávateľa nedohodnú inak. Týka sa to predovšetkým žiakov učilišť,
- ak zavádzanie a zmeny noriem spotreby práce nie sú dohodnuté v kolektívnej zmluve, zamestnávateľ zavádza normy a ich zmeny vykonáva až po dohode so zástupcami zamestnancov. Ak k dohode nedôjde, rozhodne o nich príslušný inšpektorát práce,
 - odborová organizácia môže požiadať o prerušenie prevádzky ak zistí nedostatky, ktoré by mohli viesť k bezprostrednému ohrozeniu života a zdravia,
 - zvyšuje sa rozsah náhrady škody, ktorú spôsobila nedbanlivosť zamestnanca. Zamestnávateľ si však môže za škodu pýtať menej
- a ďalšie.

Vo vzťahu k stavebníctvu a Zákonníku práce môžu dostať podstatnú úlohu zohrávať otázky obmedzujúcej nadčasovej práce, pretože stavebníctvo je odvetvím, kde sa do značnej miery využíva aj práca nadčas, cez sviatky a dni pracovného pokoja, čo na druhej strane zase cez rôzne príplatky zvyšuje nízku priemernú základnú mzdu v stavebníctve.

Napriek všetkým uvedeným skutočnostiam je predpoklad, že živnostenské podnikanie a živnostníci budú naďalej zohrávať vo vývoji stavebníctva významnú úlohu. Bolo by však žiaduce, aby došlo k určitému prehodnoteniu vykazovania ich činnosti:

- spresnením vykazovania živnostenského podnikania, jeho objektivizáciou by sa mohli upraviť jeho charakteristiky v zmysle nárastu stavebnej produkcie hlavne v novej bytovej výstavbe v hodnote blížiacej sa 10 mld. Sk s nadväznými ďalšími efektmi na stavebníctvom vytváranom HDP, resp. aj zamestnanosti,
- približovaním sa produktivity práce stavebným podnikom (napr. u stavebných podnikov do 49 zamestnancov bola v roku 2006 produktivita práce viac ako dvojnásobná, oproti živnostníkom), čo je skutočnosť spôsobená určite aj nekomplexným vykazovaním stavebnej činnosti živnostníkov.

Nebývalý rast stavebného trhu v poslednom období priamo, či nepriamo ekonomickými nástrojmi vedie k nárastu pracovných miest v celom stavebníctve, z toho v rozhodujúcej časti v živnostenskom podnikaní - ako príklad nárastu počtu zamestnaných v stavebníctve, najmä v živnostenskej sfére môže poslúžiť obnova zanedbaného bytového fondu, ktorý prešiel do vlastníctva občanov, ale i nová výstavba bytov (predovšetkým rodinných domov), či opravy a údržba nebytových budov.

Inak povedané ide o *reštrukturalizáciu organizačných foriem* ako dôsledok objektívnych tendencií ukončenia „delby práce“ medzi veľkými a malými firmami a remeselníkmi (živnostníkmi). Znamená to, že živnostenské podnikanie sa zvyšuje pri raste napr. rozsahu opráv a údržby takmer všetkého druhu stavebných objektov (hlavne bytových a nebytových budov), zvlášť pri raste novej súkromnej bytovej výstavby, kým naopak rast výstavby diaľnic, ciest alebo komplexne infraštruktúry, či veľkých výrobných celkov je parketou veľkých stavebných firiem.

5. KVALITATÍVNE ASPEKTY ZAMESTNANOSTI V STAVEBNÍCTVE

Slovenské stavebníctvo prešlo v priebehu **transformácie slovenskej ekonomiky**, s cieľom adaptovať sa na trhové podmienky, významnými štrukturálnymi zmenami, tzn.:

- zásadnou zmenou vlastníckych vzťahov,
- zmenou právnej formy podnikateľských subjektov,
- dramatickou zmenou počtu a veľkosti stavebných firiem a
- vyrovnalo sa so zmenou dopytu a štruktúry zákaziek, ako aj s nárokmi na vyššiu kvalitu a úroveň stavebných diel.

Ako už bolo niekoľkokrát zdôraznené počnúc rokom 1990 sa podstatne zmenili aj **podmienky zamestnanosti v stavebníctve**. Kým do roku 2001 zamestnanosť výrazným spôsobom klesala, od roku 2002 sa začal počet zamestnancov v stavebníctve zvyšovať a už v roku 2005 sa začali prejavovať nedostatky kvalifikovaných odborníkov v stavebníctve, predovšetkým však v robotníckych profesiách, ktoré zvlášť kulminovali v roku 2007.

Čo sa týka vlastnej **kvalitatívnej štruktúry** zamestnancov v stavebníctve, možno uviesť, že dlhodobo sa udržuje obdobný pomer zamestnancov v manažérskych funkciách a robotníkov. V roku 2005 bolo v stavebníctve zamestnaných 142 751 osôb, z toho 121 303 robotníkov, t.j. 85,0 %, v roku 2006 bolo v stavebníctve celkovo činných 155 647 zamestnancov, z toho 132 005 robotníkov, t.j. 84,8 % a v prvom polroku 2007 predstavovalo celková zamestnanosť 162 450 osôb, z toho bolo 136 381 robotníkov, t.j. 84,0 %.

Na základe Výberového zisťovania pracovných síl, ktoré vykonáva ŠÚ SR, bolo v slovenskom stavebníctve z celkového počtu cca 227,8 tis. osôb **podľa vzdelania** zamestnaných, vychádzajúc z údajov za rok 2006, cca 3,4 % osôb so základným vzdelaním, 55,0 % s učňovským vzdelaním, 3,3 % so stredným vzdelaním bez maturity, 7,0 % s učňovským vzdelaním s maturitou, 1,5 % s úplným stredným všeobecným vzdelaním, 23,1 % s úplným stredným odborným vzdelaním, 0,3 % v vyššom odbornom vzdelaní a 6,4 % s vysokoškolským vzdelaním.

Z prehľadu je zrejmé, že v odvetví stavebníctva zohrávajú rozhodujúcu úlohu zamestnanci s učňovským a úplným stredným odborným vzdelaním, spolu tvoria cca 78 % zamestnancov v stavebníctve.

Z pohľadu zamestnanosti sa ako silné a slabé stránky slovenských stavebných spoločností na Slovensku vo vzťahu k zahraničnej konkurencii:

Silné stránky:

- vysoká úroveň projektantov a architektov,
- zručnosť manuálnych pracovníkov (robotníkov a remeselníkov),
- profesionálny prístup veľkých, silných spoločností (ich manažérov),
- dobré skúsenosti z náročných projektov v domácom, miestnom prostredí.

Slabé stránky:

- organizácia práce a technologická disciplína,
- produktivita práce,
- mobilita pracovných síl,
- mobilita stavebných organizácií,
- marketing stavebných spoločností, nedostatočná profesionálna úroveň pracovníkov v tejto oblasti.

Pracovný potenciál v stavebníctve môžeme všeobecne rozdeliť do dvoch základných skupín a to:

- manažment,
- pracovná sila (robotníci).

▪ **Manažment**

Pojem manažmentu je v slovenských stavebných firmách veľmi široký. Pre účely základného vývoja a porovnania je ho potrebné rozdeliť do niekoľkých kategórií. Pri rešpektovaní úrovne ich vplyvu a podľa profesijného zamerania možno definovať nasledujúce kategórie, či skupiny: vrcholový manažment (TOP - manažment), stredný manažment a projektovo orientovaný manažment.

Prvú kategóriu predstavuje **TOP - manažment**. V slovenskom stavebníctve ide v rámci tejto skupiny zamestnancov prevažne o skúsených odborníkov v odbore stavebníctva s dlhoročnou príslušnosťou k danej firme. Títo odborníci majú veľký cit pre remeslo a aj pre obchod. Je potrebné však poznamenať, že im často chýba znalosť nových a moderných nástrojov riadenia, motivácie, obchodu a marketingu a tiež jazyková vybavenosť. Ide tu aj o určitú prestárlosť tohto osadenstva. Spoločnosti riadia citom a vďaka svojim obrovským väzbám na potencionálnych a reálnych investorov. Je zrejmé, že tento trend bude postupne ustupovať a terajší TOP - manažment bude nahradzovaný osobami s väčšou orientáciou na obchod, čo sa týka hlavne firiem so zahraničnou účasťou.

Stredný manažment - ide o kategóriu, podriadenú vrcholovému manažment, ešte viac roztriešenú, čo sa týka štruktúry. Táto skupina odborníkov v stavebníctve je zastúpená už mladšou generáciou s trhovým cítením, slušným portfóliom vzdelanosti a odborných skúseností. Úplne nedostatočná je v tomto smere ale oblasť tzv. „soft skills“⁴⁶. Tieto „mäkké“ zručnosti sú veľmi dôležité pre efektívne a kvalitné fungovanie manažmentu. Postupne bude na túto časť kvalít manažéra kladený stále väčší dôraz, samozrejme pri zachovaní či zlepšovaní súčasnej úrovne ostatných profesijných znalostí (vedomostí) a zručností. Jazyková vybavenosť stredného manažmentu nie je na úplne optimálnej úrovni avšak s tendenciou jej neustáleho zvyšovania. V oblasti organizácie práce rovnako prevláda trend permanentného zlepšovania s cieľom efektívnej organizácie práce. Súčasne narastá dôležitosť profesií, ktoré sa venujú práci s ľudskými zdrojmi.

Poslednou kategóriou je **projektovo orientovaný manažment**. U tejto skupiny je kladený dôraz hlavne na odborné vedomosti a skúsenosti s riadením projektov. U slovenských stavebných firiem je badať pomerne silnú schopnosť riešiť náročné projekty v lokálnom a regionálnom prostredí a tiež schopnosť riešiť operatívne problémy. V tomto segmente zamestnancov budú naďalej vysoké nároky kladené na skúsenosti v projektovom riadení. V súčasnosti sú dostupné veľmi kvalitné kurzy projekt manažérov.

⁴⁶ Požiadavky trhu práce a tým aj nároky zamestnávateľov zaznamenali v posledných rokoch výrazné zmeny. Predtým bol kladený dôraz takmer výhradne na odbornosť, dnes je stále viac zaujímavá individuálna osobnosť. Pojem „osobnosť“ zahŕňa tie vlastnosti, ktoré nie je možné zaradiť do odbornej kvalifikácie. Nielen v anglosaskom svete sú označované ako „soft skills“, ale tento termín sa väčšinou neprekladá ani do slovenčiny. Ako soft skills sú označované vlastnosti, ktorých dôležitosť sa líši podľa konkrétnych požiadaviek podniku. Spektrum soft skills siaha od empatie či znalostí ľudí cez komunikatívnosť či sebakritiku až po schopnosť presadiť sa, viesť tím, alebo schopnosť nadchnúť ostatných pre spoločný cieľ. Čo znie v teórii ako samozrejmosť, je pre mnohých absolventov tou najväčšou a najťažšou skúškou na ceste k profesijnému úspechu. To je ďalší dôvod k tomu, aby sa „soft skills“ rozvíjal už v priebehu štúdia a nie až v praxi.

▪ **Pracovná sila (robotnícke pozície)**

Približne 85 % so všetkých zamestnancov v stavebníctve tvoria robotníci. Obecne sa manuálna zručnosť zamestnancov v slovenskom stavebníctve považuje za veľmi dobrú. Takto je profesijná kvalita slovenských robotníkov vnímaná aj v zahraničí. Podstatne horšia je situácia v oblasti pracovnej morálky robotníckych profesií. Tento problém je však priebežne riešený jednoduchým fungovaním trhu. V tomto smere možno očakávať, že tento trend bude pokračovať vo svojom pozitívnom pôsobení. Na druhej strane v tejto kategórii zamestnancov, sa napriek absolútnemu zvyšovaniu ich počtu, najvýraznejšie prejavuje ich nedostatok. V stavebníctve v súčasnosti chýbajú takmer všetky potrebné profesie. Ďalšou slabou stránkou slovenského stavebníctva je z tohto pohľadu nižšia mobilita pracovnej sily a produktivita práce. Mobilitu ako takú rieši v mnohých prípadoch lokálna dostupnosť pracovnej sily. V otázkach produktivity práce je zase rozhodujúca väzba na schopnosť organizácie práce zo strany manažmentu, hlavne stredného a projektovo orientovaného.

Dané trendy týkajúce sa úrovne pracovného potenciálu v stavebníctve, naznačujú, že práve vysoká **kvalifikačná úroveň a profesijná kvalita, vedomosti a zručnosti** sú jedným z rozhodujúcich faktorov konkurencieschopnosti slovenského stavebníctva a spolu s ďalšími faktormi, ku ktorým patrí napr. absorpcia nových technológií a materiálov, efektívne metódy riadenia a financovanie výstavby, vytvárajú základnú trajektóriu vývoja stavebníctva k zvyšovaniu jeho konkurencieschopnosti.

Celkovo potreba dostatku vzdelanej pracovnej sily, v štruktúre ako bola uvedená v predchádzajúcom texte vychádza z komplexného smerovania konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky a teda aj stavebníctva, ktorá sa v súčasnosti musí opierať o kvalitatívne iné predpoklady, predovšetkým o tie, ktoré v súčasnosti sledujú vyspelé krajiny. **Slovenské stavebníctvo** v záujme zabezpečenia svojej konkurencieschopnosti musí reagovať na rovnaké výzvy ako stavebníctvo krajín Európskej únie. *Ide predovšetkým o tieto postupy a filozofie:*

- Stavebníctvo v budúcnosti **nemôže využívať len existujúce metódy stavania a stavebné procesy** (Ak vychádzame z klasifikácie základných fáz rozvoja konkurenčných výhod jednotlivých ekonomík, t.j. zdrojových, investičných a inovačných, slovenská ekonomika sa teraz nachádza v prvej, či druhej fáze. Výroba využíva prírodné zdroje alebo relatívne lacnú pracovnú silu a tým dosahuje určité konkurenčné výhody a prechádza do druhej fázy /ide o výrobu investičných výrobkov a polotovarov, ako aj o výstavbu infraštruktúry/. Osobitne toto hodnotenie platí pre stavebníctvo. Ekonomicky vyspelé krajiny Európskej únie sa už nachádzajú v tretej fáze - inovačnej, opierajú sa o dostatok vzdelanej pracovnej sily a o vysoký stupeň aktívneho vedecko-technického potenciálu, čo sa zhodnocuje najmä v oblasti výrobných a informačných technológií.).
- Nevyhnutné je **zabezpečovanie a využívanie nových technológií**, technológie požadované na zvýšenie konkurencieschopnosti stavebníctva nemôžu zotrvať len na riešeníach partikulárnych problémov, ale musia využívať zdroje nových a najlepších ideí aj z ďalších sektorov priemyslu a „požičiavať si“ alebo prijímať idey a aplikácie. Jedine vyhl'adávaním inovatívnych riešení sa bude stavebníctvo ďalej rozvíjať a udržiavať svoju konkurencieschopnosť.
- Narastajúci **význam technológií sa stáva rozhodujúci**, spolu s manažmentom kvalifikácie a vedomostí sa stáva stredobodom všetkého podnikania. Úroveň výkonnosti narastá konštantne, ako výsledok inovácií v komunikačných technológiách

a učení. Rozvoj sa posúva od intenzity na prácu ku kapitálovej intenzite a intenzite vedomostí. Životne dôležitou zložkou tohto posunu je technológia.

- Nové technológie produkujú skôr „**pridanú hodnotu**“, ako priame prínosy; dôsledky z aplikovania inovatívnej technológie v jednej firme môžu ovplyvniť ostatných v dodávateľskom reťazci. Ekonomické prínosy sa preto nedajú tak jasne a jednoznačne zmerať.
- Možno konštatovať, že **náklady** na inovácie a výskum sa prejavujú ako investícia, ktorá môže viesť k rozvoju a aplikovaniu v stavebníctve. Odhaduje sa však, že rozvoj a aplikácie stoja päťkrát viac (zahraničné skúsenosti) ako inovácie a výskum. Ak majú potenciálne aplikácie byť prínosom pre stavebníctvo, potom je veľmi dôležité, aby sa našli aktívnejšie prostriedky financovania ich implementácie na podporenie využívania technológie pre zvyšovanie konkurencieschopnosti stavebníctva (napr. z iniciatívy Európskej Komisie sa overuje benchmarking, ako faktor zvyšovania výkonnosti stavebníctva).
- V konkurovaní ostatným sa musí stavebníctvo celkove spoliehať **na zvýšené „pridávanie intelektuálnej hodnoty“**. Nemôže konkurovať na medzinárodných trhoch na báze štandardných technológií a poskytovania základných inžinieringových služieb. Vzrast informačnej technológie znamenal, že informácia sa môže rozširovať rýchlejšie. Technické vzdelanie a profesionálne schopnosti a zručnosti sú k dispozícii po celom svete a na zabezpečenie konkurencieschopnosti musí pridaná hodnota obsahovať inovatívne myšlienky (nápad, idey) a riešenia. **To si vyžaduje stále investície do výskumu a aplikovania nových technológií a vzdelania, ak sa má kontinuálne udržovať konkurencieschopnosť**.
- Stavebníctvo hrá významnú úlohu v prosperite obyvateľstva. Tento faktor by mal motivovať aktérov stavebného procesu na všetkých úrovniach využívať najvyššiu úroveň vedomostí a schopností. Vzdelávanie na zvyšovanie technickej úrovne vo výskume a rozvoji pomôže vytvárať **konkurencieschopné pracovné sily**.
- V reakcii na výzvu spĺňať meniace sa požiadavky spoločnosti stavebníctvo musí v narastajúcej miere priberať do svojich aktivít dimenzie **ochrany životného prostredia a trvalo udržateľného rozvoja**. Otvorenosť trhov s vyššou mobilitou kladie zvýšené požiadavky na prírodné zdroje. Sú tu požiadavky na environmentálne technológie a manažérske schopnosti pre obytné a priemyselné oblasti a na riešenie vplyvov z turistiky.
- Ako dôležité **oblasti realizácie budúceho výskumu, rozvoja a aplikácie výsledkov** sa javia: efektívne využívanie pozemkov a budov, rozvoj dopravnej infraštruktúry, úspory energií, lokálne stavebné materiály, minimalizácia nákladov a životný cyklus, stavebné odpady, vplyvy stavebníctva na životné prostredie, atď.
- Je nevyhnutné, aby v stavebníctve vnikla **úplná a vyčerpávajúca inovačná reťaz**, a to možno dosiahnuť len vtedy, ak tí, čo investujú do výskumu a technologického vývoja budú schopní z toho aj profitať; treba vytvoriť nové finančné a poisťovacie nástroje na zníženie hranice rizika, ako prostriedky na podporu zavádzania nových inovácií.
- **Informačné technológie** predstavujú ďalšiu zložku, ktorú je potrebné využiť na technologický pokrok v stavebníctve a tým na zvýšenie jeho konkurencieschopnosti. Táto forma rozvoja technológií platí pre všetky sektory. Implementácia novej informačnej spoločnosti si bude vyžadovať zmeny kultúry práce v stavebníctve, čo sa odrazí v jeho iných aktivitách.

- Rovnako je v tejto súvislosti dôležité, aby sa neprehliadali potreby **malých a stredných podnikov a sub-kontraktorov**. Aby mohli profitovať z rozširovaných výsledkov výskumu, bolo by asi výhodné, aby boli tieto (výsledky), distribuované za pomoci ich asociácií. To si potom ale v niektorých prípadoch vyžiada príslušné inštitucionálne zmeny.

Z uvedeného vyplýva, že **výskum, technologický rozvoj a inovácie, rovnako ako vzdelanie a adekvátne kvalifikácia** sú rozhodujúce v hodnotovom reťazci stavebníctva a majú prvoradý význam pre ďalší rozvoj a zvyšovanie konkurencieschopnosti stavebníctva.

Veľmi naliehavou otázkou súčasnosti je však celkové **riešenie ľudských zdrojov pre stavebníctvo**. Súčasný stav odborného školstva a predovšetkým učňovského školstva nezodpovedá potrebám ľudských zdrojov pre stavebníctvo. Ak nemá v blízkej dobe dôjsť k zníženiu kvalifikačnej úrovne tuzemského stavebníctva a tým aj strate jeho konkurencieschopnosti bude potrebná obmena vzdelávacích štruktúr. Nevyhnutná je predovšetkým obnova postavenia odborného a učňovského školstva. To si vyžaduje okrem jasnej a zrozumiteľnej politiky štátu v oblasti vzdelávania tiež priame zapojenie firiem (budúcich zamestnávateľov) a profesijných združení do vzdelávacieho procesu. Skúsenosti zo zahraničia potvrdzujú, že bez takéhoto prepojenia, ktoré si vyžiada úzku spoluprácu ústredných orgánov, predstaviteľov zväzov a zapojenia podnikov, nemajú parciálne a čiastočné opatrenie žiadnu nádej na úspech.

Už sme skonštatovali, že slovenské stavebníctvo je v novej pozícii a trpí nedostatkom kvalifikovaných pracovníkov, obdobne ako automobilový a elektrotechnický priemysel, či poľnohospodárstvo. S rovnakým problémom ako má slovenské stavebníctvo sa pritom stretávajú aj mnohé ďalšie krajiny EÚ (napr. Česká republika, Nemecko, Maďarsko, Poľsko a mnohé ďalšie). Najväčší problém je ale v súčasnosti získať kvalifikovaných robotníkov - remeselníkov.

Problém nedostatku odborných robotníkov začína už pri vlastnej výučbe. Podľa podnikateľov v stavebníctve záujem o vyučenie v remeselných odboroch sústavne klesá a učňovské školstvo už nedokáže zabezpečiť dostatok odborných robotníkov. Žiaci a vlastne ani rodičia nemajú záujem o tieto učňovské odbory. Málo mladých ľudí prejavuje záujem o stavebnú profesiu a z veľkej väčšiny na stavebné učilište idú žiaci, ktorých nezobrali inde. Aj v prípade ukončenia odborného učilišťa nie všetci absolventi idú pracovať do stavebníctva, ale mnohí si vyberú pre nich atraktívnejšie povolania s vyššími zárobkami. Na druhej strane sa vyskytuje aj problém s učiteľmi, ktorí by mali mať (a nemajú) skúsenosť s praxou. Vplyv na uvedený stav v učňovskom školstve má i nezáujem firiem o výchovu dorastu (napr. výraznejším sponzorstvom učilišťa a nástupom absolventov do podniku a pod.).

Pod takýto stav nedostatku kvalifikovaných odborníkov sa nepochybne podpísal v rokoch 2000-2004 aj postupný zánik stredných odborných učilišťa, ktoré boli pod odborným dohľadom zriaďovateľa. Zo stavebných firiem to bol napr. Hydrostav (z ďalších veľkých firiem Matador, Slovnaft, Duslo Šaľa a ďalšie). Dané podniky stratili záujem zabezpečovať sústavnú prípravu na povolanie. Zahraniční investori však, ako sa zdá, o to záujem majú.

Počet stredných odborných učilišťa stavebných a učilišťa, resp. aj strojárskych učilišťa, ktoré zabezpečovali profesie pre stavebníctvo sa výrazným spôsobom znížil a od roku 2000 sa zásadným spôsobom zmenila aj štruktúra učebných a študijných odborov, niektoré odbory zanikli, vznikli nové a celkovo klesal záujem o štúdium v mnohých stavebných odboroch, tzn. že niektoré učebné odbory sa vôbec neotvárali. Podrobnejšie údaje o SOU stavebných a učilištiach

v členení podľa krajov uvádza tabuľka 38 a učebných a o študijných odboroch, ktoré zabezpečovali stavebné učilištia v školskom roku 2005/2006 tabuľka 39.

Počet SOU a učilišť v krajoch, počet absolventov SOU stavebných v krajoch SR za obdobie 1998 - 2007

Tabuľka 38

Kraj	Počet SOU a učilišť v roku			Počet absolventov v roku					2006			2007		
	2000	2006	2007	1998	1999	2000	2006	2007	Počet žiakov spolu	Novopriatí do 1. ročníka	Žiaci v odbornom v ýcviku	Počet žiakov spolu	Novopriatí do 1. ročníka	Žiaci v odbornom v ýcviku
Bratislavský	5 (2)	2 (0)	2 (0)	314	257	220	374	364	1 208	436	650	1 093	387	577
Trnavský	2 (6)	1 (6)	1 (6)	375	296	323	219	203	599	183	519	540	231	536
Trenčiansky	3 (6)	1 (3)	1 (2)	404	394	339	177	186	569	191	567	537	182	533
Nitriansky	3 (7)	3 (1)	2 (2)	347	344	298	306	286	957	386	889	845	318	794
Žilinský	4 (10)	2 (5)	2 (5)	586	539	457	522	469	1 644	638	1 408	1 552	526	1 328
Banskobystrický	4 (4)	3 (1)	2 (1)	277	200	187	269	193	930	329	730	900	292	749
Prešovský	3 (11)	3 (9)	2 (8)	555	552	424	573	398	1 676	666	1 676	1 227	496	1 217
Košický	6 (3)	4 (0)	3 (1)	405	294	270	633	595	2 270	882	2 084	1 933	769	1 727
SR spolu	30 (49)	19 (25)	15 (25)	3 263	2 876	2 518	3 073	2 694	9 853	3 711	8 523	8 627	3 201	7 461

Prameň: Spracované z podkladov Ústavu informácií a prognóz školstva; www.uips.sk

Poznámka: Pri počte učilišť sú uvedené dve čísla - prvé číslo predstavuje počet SOU stavebných a učilišť stavebných, číslo v zátvorke predstavuje počet učilišť, ktoré nie sú stavebné, ale vyučujú aj niektorý zo stavebných študijných alebo učebných odborov - v číselníku odborov je to kód začínajúci číslom 36. V novom školskom roku 2007/2008 ich je 25 a prevažne vyučujú tesárov, maliarov a operátorov stavebnej výroby.

Prehľad o učebných a študijných odboroch, zabezpečovaných SOU stavebnými a učilišťami (resp. inými SOU, ktoré okrem iných vyučujú aj niektoré stavebné učebné odbory) v školskom roku 2005/2006 a 2006/2007

Tabuľka 39

Učebný, resp. študijný odbor	Počet žiakov 2005/2006			Absolventi za rok 2006			Počet žiakov 2006/2007			Absolventi za rok 2007			Novopriatí do 1. ročníka 2006/2007		Žiaci v odbornom v ýcviku 2005/2006		Novopriatí do 1. ročníka 2007/2008		Žiaci v odbornom v ýcviku 2006/2007	
	spolu	spolu	%	spolu	spolu	%	spolu	spolu	%	spolu	spolu	%	spolu	v SOU	spolu	v SOU	spolu	v SOU		
autoelektrikár	33	9	0,29	16	17	0,63	0		0	33	0		33	0		16				
autoopravár - elektrikár	32	0	0,00	46	0	0,00	32		32	32		26		46						
autoopravár - mechanik	249	0	0,00	317	35	1,30	140		249	100		271								
dopravná prevádzka - cestná a mestská doprava	29	14	0,46	45	12	0,45	16		29	32		44								
drevárska a nábytkárska výroba	44	0	0,00	81	23	0,85	44		24	18		43								
drevárska a nábytkárska výroba - čalúnnictvo	4	9	0,29	0	4	0,15	0		4	0		0								
drevárska a nábytkárska výroba - drevár. a nábytkár.	162	46	1,50	49	53	1,97	75		150	30		49								
elektromechanik - rozvodné zariadenia	213	95	3,09	195	71	2,64	69		197	47		171								
elektromechanik - stroje a zariadenia	23	14	0,46	9	11	0,41	0		23	0		9								
elektrotechnika - elektronické zariadenia	32	16	0,52	29	12	0,45	19		27	12		21								
elektrotechnika - energetika	12	0	0,00	12	0	0,00	12		12	0		12								

elektrotechnika - výr. a prevádzka stroj. a zariadení	94	15	0,49	99	37	1,37	47	65	64	62
grafik digitálnych médií (exp.)	24	0	0,00	49	0	0,00	24	24	28	49
grafik tlačových médií (exp.)	.	.	.	12	0	0,00	.	.	11	12
inštalatér	592	208	6,77	572	172	6,38	156	555	183	529
kamenár	.	.	.	14	8	0,30	.	.	8	14
klampiar	70	46	1,50	48	20	0,74	24	62	12	44
maliar	254	103	3,35	221	83	3,08	66	246	87	213
maliar - stavebná výroba	0	2	0,07	.	.	.	0	0	.	.
mechanik elektronických zariadení	44	21	0,68	31	12	0,45	10	31	9	28
mechanik elektronik - organizačná a výpoč.technika	162	45	1,46	104	59	2,19	0	162	0	104
mechanik elektronik - spotrebná elektronika	16	10	0,33	9	10	0,37	0	16	0	9
mechanik elektrotechnik	56	0	0,00	82	0	0,00	56	56	33	82
mechanik nastavovač	31	0	0,00	31	9	0,33	0	31	11	31
mechanik nastavovač - stavebné stroje	0	10	0,33	.	.	.	0	0	.	.
mechanik opravár - cestné motorové vozidlá	383	220	7,16	147	211	7,83	0	303	0	104
mechanik počítačových sietí	113	0	0,00	267	0	0,00	69	113	156	267
mechanik požiarnej techniky	170	15	0,49	202	16	0,59	89	170	75	202
mechanik stavebno-inštaláčnych zariadení	412	101	3,29	331	92	3,41	128	400	79	324
mechanik strojov a zariadení	12	0	0,00	16	0	0,00	12	12	6	16
montér suchých stavieb	218	86	2,80	206	70	2,60	60	218	76	206
murár	1 063	328	10,67	891	295	10,95	318	1 024	283	875
operátor drevárskej a nábytkárskej výroby	161	20	0,65	136	9	3,53	49	147	40	127
operátor stavebnej výroby	431	92	2,99	465	95	0,33	122	429	139	465
operátor stavebnej výroby - murované konštruk.	304	102	3,32	216	112	4,16	30	245	43	173
podlahár	61	36	1,17	62	28	1,04	11	61	27	57
pokrývač	6	7	0,23	0	6	0,22	0	6	0	0
prevádzka miest. hosp. a výr. druž. - výroba a služby	13	13	0,42	0	12	0,45	0	0	0	0
reprodukčný grafik	79	20	0,65	92	5	0,19	30	0	27	14
stavebná výroba	518	100	3,25	502	88	3,27	348	502	354	502
stavebná výroba - klampiarske práce (exp.)	7	0	0,00	.	.	.	7	7	.	.
stav.výroba - maliarske a natieračské práce (exp.)	94	10	0,33	16	5	0,19	41	94	0	16
stavebná výroba - stolárske práce (exp.)	56	3	0,10	56	4	0,15	39	48	42	56
stavebníctvo	0	11	0,36	60	10	0,37	0	0	42	60
stavebníctvo - podnikanie v stavebníctve	290	104	3,38	273	91	3,38	172	221	139	192
stavebníctvo - technické zariadenie budov	22	1	0,03	0	5	0,19	6	14	0	0
stavebníctvo - výroba stavieb	563	196	6,38	399	180	6,68	328	230	217	187
stolár	728	306	9,96	513	221	8,20	192	687	151	479
strechár	71	2	0,07	79	9	0,33	31	69	28	70
strojárstvo-výr., montáž a opr., prístr., stroj. a zariad.	376	123	4,00	331	98	3,64	212	176	184	131
strojný mechanik	.	.	.	13	0	0,00	.	.	12	13
strojný mechanik - oceľové konštrukcie	3	23	0,75	11	0	0,00	0	0	6	8
technicko-administratívny pracovník	629	194	6,31	443	160	5,94	246	575	69	393
technicko-ekonomický pracovník (exp.)	370	117	3,81	381	99	3,67	224	271	184	267
technik informač. a telekomunikačných technológií	14	0	0,00	22	0	0,00	14	14	11	22
tesár	276	106	3,45	227	67	2,49	102	272	62	217
tlačiar na polygrafických strojoch	41	9	0,29	37	9	0,33	0	0	8	0
umelecké.sprac.kovov-kováčske a zámočnicke práce	19	5	0,16	23	0	0,00	5	19	6	23
umelecko-remeselné práce	16	3	0,10	7	7	0,26	7	15	0	6
umelecko-remeselné sprac. dreva - rezbárske práce	44	12	0,39	39	12	0,45	9	44	8	39
umelecko-remeselné sprac. dreva - stolárske práce	100	31	1,01	73	30	1,11	12	95	8	71
umelecký stolár	14	7	0,23	20	0	0,00	8	14	8	20
vodné hospodárstvo	0	7	0,23	.	.	.	0	0	.	.
SR spolu	9 853	3 073	100,00	8 627	2 697	100,00	3 711	8 523	3 201	7 461

Prameň: Spracované z podkladov Ústavu informácií a prognóz školstva; www.uips.sk

Poznámka: Tučným písmom sú označené **stavebné** učebné, resp. študijné odbory (v číselníku učebných a študijných odborov kód začínajúci číslom 36).

Počet žiakov a absolventov sa týka 2, 3 a 4 ročných učebných a študijných odborov, denného štúdia aj štúdia popri zamestnaní.

Z údajov uvedených v tabuľkách je zrejmé, že SOU stavebných a učilišť stavebných bolo v šk. roku 2005/2006 o tretinu menej ako v roku 2000, t.j. ich počet sa znížil z 30 na 19. V šk. roku 2006/2007 sa počet týchto SOU znížil o ďalšie štyri, tzn. na 15. Tieto učilišťa pritom zabezpečujú nielen stavbárske profesie, ale aj ďalšie rôzne profesie, počnúc autoopravármi, elektromechanikmi, odborníkmi pre drevársku a nábytkársku výrobu, cez rôznych mechanikov, strojárrov a technikov, až po umelecko-remeselné práce. Ak zoberieme do úvahy skutočnosť, že v roku 2006 sa oproti roku 2000 zvýšil počet absolventov SOU a učilišť stavebných o cca 22 % (t.j. o 445 absolventov), mohlo by sa zdať, že ide o mierny obrat k lepšiemu. Opak je však pravdou, z celkového počtu absolventov v roku 2006 - 3 073 absolventov ukončilo stavebné učebné, či študijné odbory len 1 598 absolventov (52,0 %), zvyšok tvorili rôzne, v tabuľke 39 vymedzené profesie. V roku 2007 sa však situácia v tomto smere ešte podstatnejšie zhoršila, keď celkovo ukončilo SOU 2 697 absolventov a z toho stavebné, či študijné odbory len 1 442 absolventov (52,2 %). Z týchto absolventov sa pritom odhaduje, že sa značná časť (cca tretina) nezamestná v stavebníctve.

K 31.5.2007 bolo zároveň Ústredím práce sociálnych vecí a rodiny evidovaných 391 absolventov SOU vyučených a s úplným stredným odborným vzdelaním s maturitou ako nezamestnaných. Vzhľadom na uvedené skutočnosti, je tento potencionálny zdroj kvalifikovaných pracovných síl pre stavebníctvo značne obmedzený a vyžiada si v ďalšom období nevyhnutné zmeny.

Zámerom je koncentrovať výučbu jednotlivých učebných a študijných odborov do centier, ktoré by mohli účinnejšie spolupracovať so zamestnávateľmi na podpore projektov revitalizácie odborného vzdelávania a prípravy. Je potrebné zmeniť súčasný stav, kedy na niektorých odborných školách existujú navzájom nesúvisiace odbory - napr. z 555 študentov SOU stavebného na Ružinovskej ulici v Bratislave (ide o jedno z najväčších stavebných učilišť) bola viac ako štvrtina zaradených v odbore autoopravár - mechanik - tí by v budúcnosti mali pôsobiť v Centre odborného vzdelávania a prípravy pre odvetvie automobilového priemyslu a pod.

Takto sa predpokladá napr. zlúčenie SOU stavebného, Ružinovská, Bratislava a SOU stavebného a Učilišťa, Ivánska cesta, Bratislava, Strednej školy podnikania, Ivánska cesta, Bratislava, do nového samostatného právneho subjektu Združená stredná škola, Ivánska cesta, Bratislava. Cieľom návrhu je vytvoriť predpoklady pre vznik „Centra (akadémie) odborného vzdelávania a prípravy pre odvetvie stavebníctva“.

Cieľom takejto optimalizácie by malo byť tiež zabezpečenie rovnováhy medzi kapacitou stredných škôl a potrebami vyplývajúcimi z reálneho počtu absolventov základných škôl⁴⁷. Optimalizácia siete by mala zvýšiť kvalitu a efektivitu výchovno-vzdelávacieho procesu na

⁴⁷ Na príklade Bratislavského samosprávneho kraja (BSK) možno tiež dokumentovať, že existujúce kapacity súčasných škôl často preyšujú potreby trhu práce na absolventov určitých stredných škôl ako aj počty absolventov základných škôl. Nepriaznivý vývoj populačnej krivky tiež spôsobil, že v školskom roku 2006-2007 ukončilo v Bratislavskom kraji 9-ty ročník základných škôl (ZŠ) cca 5 260 žiakov, avšak stredné školy plánovali prijať do 1. ročníkov 9 756 žiakov - z toho 2 676 žiakov na gymnáziá (čo je 50,1 % absolventov ZŠ), 3 023 žiakov na stredné odborné školy (SOŠ), 1 452 žiakov na združené stredné školy (ZSŠ), 2 129 žiakov na stredné odborné učilišťa (SOU) a 476 žiakov na učilišťa, odborné učilišťa a do praktickej školy (U, OU, PŠ). Dôvodmi na optimalizáciu sú okrem toho aj vysoká zhoda siete učebných a študijných odborov na školách, ktoré sú vo vzájomnej blízkosti či výrazné zníženie počtu žiakov v dôsledku usporiadania siete učebných a študijných odborov.

stredných školách a zabezpečiť proporcionalitu všeobecného a odborného vzdelávania v súlade so strategickými zámermi štátnej vzdelávacej politiky.

Očakáva sa tiež, že na Slovensku by sa časom mohli opäť objaviť aj podnikové učilišťa. Súčasný právny stav naďalej umožňuje podnikom zriaďovať stredné školy pre prípravu na povolanie. Nové riešenia v prospech učilíšť poskytuje v určitej podobe aj legislatívny zámer zákona o výchove a vzdelávaní (školský zákon), ktorý Ministerstvo školstva SR predložilo v septembri 2007 na pripomienkové konanie⁴⁸. Do konca roku 2007 by mal byť predložený nový návrh tohto zákona.

Záverom sa dá povedať, že učňovské školstvo zatiaľ napriek určitým čiastočným snahám, prežíva bez nejakej ucelenej koncepcie. O potrebe jeho reformy sa síce už roky hovorí, doposiaľ ale nemá nejakú konkrétnu podobu. Iniciatívy sa v tomto smere nechopili ani stavebné firmy, hoci im v minulosti mnohé SOU stavebné patrili.

Je však zrejmé, že bez záujmu stavebných firiem sa stavebné učilišťa dopredu nepohnú. Slabý ohlas zo strany stavebných učilíšť na rýchlo rastúci dopyt po kvalifikovaných robotníckych profesiách im v budúcnosti môže spôsobiť značné problémy.

Situácia pri **stredných odborných školách stavebných** je obdobná, ako pri SOU. V tabuľke 40 sú uvedené podrobnejšie údaje o stredných odborných školách v členení podľa krajov a v tabuľke 41 o študijných odboroch, ktoré zabezpečovali tieto školy v školskom roku 2005/2006 a 2006/2007.

⁴⁸ Pre ilustráciu k výchove a vzdelávaniu len pre ilustráciu uvádzame, ako hodnotí svoje dnešné postavenie SOU stavebné, Ivánska cesta 21, Bratislava, ktoré zahájilo svoju činnosť už v roku 1952:

- Vzdelávanie sa nechápe ako cesta umožňujúca zvýšiť kvalitu života. Dominuje potreba získať doklad o ukončení štúdia pre splnenie formálnych kritérií. Školy sú dnes zamerané na jednorázové vzdelávanie v mladšom veku a nie na prípravu na celoživotné vzdelávanie.
- Záujem žiakov a rodičov sa orientuje prevažne na maturitné a študijné odbory bez možnosti konfrontovať tento záujem so skutočnými potrebami trhu práce.
- Neexistuje dôkladná analýza o perspektívnej potrebe kvalifikovaných pracovníkov.
- Chýba individuálny prístup, chýbajú rôzne úrovne náročnosti. Poznáme priemerných žiakov, nerátame so slabšími či nadanými. Cieľom vzdelávania je len osvojenie si vedomostí a zručností, zanedbáva sa výchova.
- Radšej direktívne nariaďujeme množstvo nefunkčných, nepotrebných informácií ako tvorivo spolupracujeme. Neexistuje systémové riešenie postavenia učiteľa, motivácia, spoločenské ohodnotenie, kvalitné vzdelávanie. Výsledkom pôsobenia vonkajších a vnútorných vplyvov je absolvent, ktorý sa ťažko presadzuje v konkurenčnom prostredí meniaceho sa trhu práce.
- Škola v súčasnosti má u žiakov rozvíjať záujem o učenie, ich schopnosť racionálne sa učiť po ich celý život a pružne sa prispôbovať rýchlo sa meniacim podmienkam života. Rešpektovať individuálne potreby a záujmy. Žiaci musia získať trvalejšie hodnoty ako sú vedomosti. Sú to predovšetkým postoje, záujmy, motivácia, hodnotový systém, rozvinuté schopnosti racionálne sa učiť, poznávať, tvoriť, komunikovať, využívajúc výpočtovú a telekomunikačnú techniku, znalosť cudzích jazykov. Ponúkať žiakom a rodičom pestré spektrum aktivít celoživotného vzdelávania.
- Zmena nenastane zo dňa na deň. Je nutné systematickými krokmi prispôbiť ponuku školy meniacim potrebám a záujmom žiakov, rodičov. Trvalo pracovať na personálnom, technickom, ekonomickom zabezpečení. Pružne meniť obsah a formu vzdelávania.

Počet SOŠ, počet absolventov a žiakov SOŠ stavebných v krajoch SR za školský rok 2006/2007

Tabuľka 40

Kraj	Počet škôl	Počet žiakov v ročníkoch					Absolventi za školský rok 2006/2007	Novoprijatí do 1. ročníka
		1.	2.	3.	4.	spolu	spolu	spolu
Bratislavský	1 (1)	133	122	106	134	495	143	126
Trnavský	1	121	117	102	105	445	101	118
Trenčiansky	0	0	0	0	0	0	0	0
Nitriansky	2	244	188	189	188	809	196	239
Žilinský	1	186	181	176	194	737	150	186
Banskobystrický	2 (1)	194	167	142	179	682	218	190
Prešovský	1 (2)	208	195	173	179	755	191	205
Košický	2 (1)	175	161	154	191	681	210	171
SR spolu	10 (5)	1 261	1 131	1 042	1 170	4 604	1 209	1 235

Prameň: Spracované z podkladov Ústavu informácií a prognóz školstva; www.uips.sk

Poznámka: Pri počte škôl sú uvedené dve čísla - prvé číslo predstavuje počet stredných priemyselných škôl stavebných, číslo v zátvorke predstavuje počet stredných priemyselných škôl, ktoré okrem stavebných odborov vyučujú aj ďalšie iné študijné odbory (napr. strojárstvo, elektrotechniku, technické a informačné služby), zahrnutá je sem tiež odbor geodézia, kartografia a kataster.

Prehľad o študijných odboroch, zabezpečovaných SOŠ stavebnými (resp. inými SOŠ, ktoré okrem iných vyučujú aj niektoré stavebné študijné odbory) v školskom roku 2006/2007

Tabuľka 41

Študijný odbor	Počet žiakov	Absolventi za školský rok 2005/2006		Novoprijatí do 1. ročníka
	spolu	spolu	%	spolu
geodézia, kartografia a kataster	901	265	21,92	240
stavitel'stvo	2 447	476	39,37	811
stavitel'stvo - pozemné stavitel'stvo	237	119	9,84	1
stavitel'stvo - dopravné stavitel'stvo	46	20	1,65	0
stavitel'stvo - požiarna ochrana	39	17	1,41	0
stavitel'stvo - rekonštrukcie a adaptácie	0	13	1,08	0
stavitel'stvo - hydroekologické stavby	24	11	0,91	0
stavitel'stvo - stavebný manažment	79	36	2,98	0
technické a informatické služby	28	31	2,56	0
technické a informatické služby - v stavitel'stve	772	208	17,20	152
astronómia	31	13	1,08	31
SR spolu podľa profesie k 15.9.2007	4 604	1 209	100,00	1 235

Prameň: Spracované z podkladov Ústavu informácií a prognóz školstva; www.uips.sk

Poznámka: V školskom roku 2006/2007 boli zrušené tieto študijné odbory: stavitel'stvo - pozemné stavitel'stvo; stavitel'stvo - vodohospodárske stavby; stavitel'stvo - rekonštrukcie a adaptácie; stavitel'stvo - technické zariadenie budov.

Za absolventov SOŠ stavebných nie sú informácie za predchádzajúce dlhšie obdobie, z počtu žiakov v jednotlivých ročníkoch je však zrejmé, že počet novoprijatých žiakov a absolventov sa pohybuje v úrovni cca 1 200 osôb. V školskom roku 2005/2006 bolo 1 192 absolventov a 1 210 novoprijatých žiakov do 1. ročníka, v školskom roku 2006/2007 to bolo 1 209 absolventov a 1 235 novoprijatých žiakov. K absolventom týchto škôl sú však často zo strany podnikateľskej obce výhrady k odborným vedomostiam, ale i k jazykovej výbave. K 31.5.2007 bolo podľa údajov ÚPSVR nezamestnaných 113 absolventov s úplným stredným odborným vzdelaním získaným na SOŠ stavebných.

Poznatky z krajín EÚ hovoria, že v odbornom vzdelávaní a týka sa to aj stavebníctva dochádza k zmazávaniu jednoznačne definovaných hraníc. Rastúce požiadavky, ktoré sa netýkajú iba čisto odborných hľadísk, vedú k stále väčšiemu zameraniu na nadodborové vzdelávanie so širokým všeobecno-odborným profilom. Doprofilovanie absolventa príslušnej odbornej školy je prenechané na prax, v rámci adaptačného procesu vo firme. Veľmi významnou črtou tu je väčšia účasť zamestnávateľov a ich zapojenie do procesu odborného vzdelávania. Prínosom je potom vyššia kvalita prípravy na povolanie a uľahčenie samotného prechodu do zamestnania. Takéto prístupy zo strany firiem sa zatiaľ v našich podmienkach neprejavujú a takýto postup je skôr raritou.

Súčasnosť ukazuje, že *potreby a požiadavky kladené na stavebníctvo* si vyžadujú rozvoj **vysokoškolsky vzdelaných odborníkov pre stavebníctvo**. Je potrebné tiež skonštatovať, že doba si vyžaduje posun a zmeny v obsahu vzdelávania a príprave na stavbárske povolania. Kvalita pracovnej sily a vysoká profesionalita odborných zamestnancov by sa mala stať rozhodujúcou devízou slovenského stavebníctva.

Príprava **vysokoškolsky vzdelaných odborníkov pre stavebníctvo**⁴⁹ je v podstate zabezpečovaná tromi školami, ide o Slovenskú technickú univerzitu, Bratislava - Stavebnú fakultu STU a Fakultu architektúry STU, Žilinskú univerzitu - Stavebnú fakultu ŽU a Technickú univerzitu Košice - Stavebnú fakultu TUKE. V tabuľke 42 sú pre ilustráciu uvedené počty novoprijatých študentov a študentov v rokoch 1995, 2000 a 2005 a celkový počet absolventov v týchto rokoch v odbore stavebníctvo, geodézia a kartografia a v odbore architektúra.

Prehľad o študentoch a absolventoch slovenských univerzít - odbor stavebníctvo, geodézia a kartografia a odbor architektúra (roky 1995, 2000, 2005)

Tabuľka 42

Ukazovateľ	1995	2000	2005
Novoprijatí študenti			
- odbor stavebníctvo, geodézia a kartografia	1 528	1 697	1 645
- odbor architektúra	220	151	357
Študenti denného a externého štúdia			
- odbor stavebníctvo, geodézia a kartografia	4 258	4 829	5 230
- odbor architektúra	950	988	1 153
Absolventi denného a externého štúdia			
- odbor stavebníctvo, geodézia a kartografia	586	506	1 099
- odbor architektúra	62	137	239
Študenti - doktorandského štúdia			
- odbor stavebníctvo, geodézia a kartografia	271	224	304
- odbor architektúra	64	106	111
Absolventi doktorandského štúdia			
- odbor stavebníctvo, geodézia a kartografia	8	10	23
- odbor architektúra	6	1	8

Prameň: Spracované z podkladov Ústavu informácií a prognóz školstva; www.uips.sk

V tabuľke 43 sú zase uvedené počty novoprijatých študentov a študentov na slovenských univerzitách k 31.10.2006 podľa jednotlivých stavebných študijných odborov.

⁴⁹ Ide v tomto prípade len o technické vedy, nie ďalšie napr. spoločenské a pod.

Počet novoprijatých študentov a študujúcich podľa stavebných študijných odborov k 31.10.2006

Tabuľka 43

Študijný odbor	Počet študujúcich		Novoprijatí do 1. ročníka
	spolu	%	spolu
aplikovaná matematika - matematicko - počítačové modelovanie	44	0,63	32
architektúra	180	2,57	0
architektúra a urbanizmus	699	9,97	255
architektúra a urbanizmus - architektúra	195	2,78	0
architektúra a urbanizmus - konštrukcie v architektúre	24	0,34	0
architektúra a urbanizmus - urbanizmus	19	0,27	0
cestné stavitel'stvo	38	0,54	0
ekonomika a riadenie stavebníctva	4	0,06	0
environmentalistika	31	0,44	0
environmentálne inžinierstvo - environmentálne inžinierstvo stavieb	76	1,08	44
environmentálne inžinierstvo - stavby s environmentálnym určením	21	0,30	0
geodézia	44	0,63	0
geodézia a kartografia	666	9,50	218
inžinierske konštrukcie a dopravné stavby	353	5,04	145
inžinierske konštrukcie a dopravné stavby - cestné stavitel'stvo	117	1,67	50
inžinierske konštrukcie a dopravné stavby - dopravné plánovanie	22	0,31	8
inžinierske konštrukcie a dopravné stavby - dopravné stavby	25	0,36	0
inžinierske konštrukcie a dopravné stavby - nosné konštrukcie a dopravné stavby	36	0,51	0
inžinierske konštrukcie a dopravné stavby - nosné konštrukcie inžinierskych stavieb	38	0,54	0
inžinierske konštrukcie a dopravné stavby - objekty dopr. stavieb	113	1,61	36
inžinierske konštrukcie a dopravné stavby - stavby a životné prostredie	5	0,07	0
inžinierske konštrukcie a dopravné stavby - železničné stavitel'stvo	73	1,04	11
inžinierstvo životného prostredia	116	1,66	0
krajinná architektúra a krajinné plánovanie	11	0,16	0
krajinné inžinierstvo	11	0,16	0
objekty dopravných stavieb	14	0,20	0
pozemné stavby	347	4,95	86
pozemné stavby - architektonické konštrukcie a projektovanie	123	1,76	0
pozemné stavby - budovy a prostredie	9	0,13	0
pozemné stavby - budovy a prostredie	36	0,51	19
pozemné stavby - mestské stavebné inžinierstvo	2	0,03	0
pozemné stavby - nosné konštrukcie budov	10	0,14	0
pozemné stavby - nosné konštrukcie pozemných stavieb	68	0,97	0
pozemné stavby - pozemné stavby a architektúra	850	12,13	513
pozemné stavby - pozemné stavitel'stvo	159	2,27	76
pozemné stavby - technické zariadenia budov	75	1,07	0
pozemné stavby - tvorba budov a prostredia	98	1,40	0
pozemné stavby a architektúra	582	8,30	0
priestorové plánovanie - priestorové plánovanie a manažment	57	0,81	35
realizácia stavieb	26	0,37	0
stavebné inžinierstvo - civil engineering	6	0,09	0
stavebníctvo	122	1,74	67
stavebníctvo - ekonomika a riadenia stavebníctva	74	1,06	0
stavebníctvo - inžinierstvo životného prostredia	248	3,54	146
stavebníctvo - realizácia stavieb	77	1,10	0
stavebníctvo - stavebné materiály a prefabrikácia	4	0,06	0
stavebníctvo - technika prostredia budov	28	0,40	0

stavebníctvo - technológia a manažment stavieb	487	6,95	289
stavebníctvo - technológia a realizácia stavieb	34	0,49	0
staviteľstvo	104	1,48	0
technické zariadenie budov	9	0,13	0
vodné hospodárstvo - vodné hospodárstvo krajiny	27	0,39	15
vodné hospodárstvo a vodné stavby	75	1,07	0
vodné stavby - vodné stavby a vodné hospodárstvo	294	4,20	103
železničné staviteľstvo	2	0,03	0
Študijné odbory spolu	7 008	100,00	2 148
Doktorandské štúdium - spolu	521	x	107
Študijné odbory a doktorandské štúdium spolu	7 529	x	2 255

Prameň: Spracované z podkladov Ústavu informácií a prognóz školstva; www.uips.sk

Kým v deväťdesiatych rokoch a v podstate až do roku 2003 bola pomerne vysoká nezamestnanosť absolventov stavebných vysokých škôl (týkalo sa to do veľkej miery napr. absolventov architektúry), v súčasnosti sa už v niektorých lokalitách Slovenska zaznamenáva nedostatok týchto absolventov. Na východe republiky je napr. dopyt po profesiách ako sú stavebný architekt, projektant dopravných stavieb, projektant pozemných stavieb a pod. Pracovné miesta s takouto odbornou kvalifikáciou je tam problémom obsadiť⁵⁰.

Vysoká nezamestnanosť absolventov v minulom období však nebola len dôsledkom zmien v ekonomike a transformácii hospodárstva na Slovensku. Vo veľkej miere súvisela predovšetkým so zánikom bývalého centrálno-direktívneho spôsobu prípravy a rozmiestňovania pracovných síl. Tým sa po roku 1989 ďaleko výraznejšie prejavilo odtrhnutie výchovy a vzdelávania od zamestnaneckej sféry a konkrétnych potrieb praxe, t.j. prehĺbil sa rozpor medzi ponukou a dopytom na trhu práce. Absolventi stredných a rovnako aj vysokých škôl boli pripravovaní predovšetkým po teoretickej stránke, čo v praxi nie vždy vyhovovalo. V 90-tych rokoch došlo k zmene v ustálených vzdelávacích postupoch škôl. Tieto začali postupne reagovať na novovzniknuté profesie a na zmeny požiadaviek na absolventov v dovedajších študijných odboroch.

Rozvoj malého a stredného podnikania, otvorenie sa svetu, vstup zahraničného kapitálu a pod. si **vyžiadali zmenu študijných odborov a konkrétnych zameraní**, čím sa malo pružnejšie reagovať na dopyt na trhu práce. Vznikla potreba vychovávať odborníkov s inými kvalifikačnými požiadavkami, predovšetkým jazykovo zdatných odborníkov v oblasti marketingu, bankovníctva, informatiky a progresívnych technológií.

Hoci vysoké školy majú eminentný záujem vychovávať svojich absolventov pre prax, skutočnosť je iná⁵¹. Zamestnávateľia nemajú záujem vytvárať pracovné miesta pre absolventov, poukazujú na veľký rozdiel v kvalite pracovných síl na trhu práce, t.j. medzi absolventom s vopred stanovenými vedomosťami, spôsobilosťami a zručnosťami a potenciálnym

⁵⁰ V stavebníctve bolo k 31.6.2007 voľných takmer 1 980 pracovných miest, na obsadenie ktorých však nie je dostatok kvalifikovaných odborníkov. Z firiem, ktoré sa zaoberajú personálnym poradenstvom sa ozývajú hlasy, že kvalifikovaní stavbári (či poľnohospodári) sú „najhodnotnejší na trhu práce a je ich obrovský nedostatok na našom aj európskom trhu“.

⁵¹ Určitá zmena sa v tomto kontexte očakáva od novelizácie zákona o vysokých školách, ide zákon č. 363/2007 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 131/2002 Z.z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Hlavným predpokladaným cieľom novely vysokoškolského zákona je zvýšiť úroveň vysokoškolského vzdelávania a vysokých škôl. Novela má tiež posilniť úlohu vysokých škôl pri budovaní vedomostnej spoločnosti a zlepšiť podmienky na prepojenie vysokoškolského vzdelávania s potrebami spoločnosti.

zamestnancom s predpokladanými praktickými schopnosťami. V súčasných trhových podmienkach je dôležitým prvkom popri dostatočnej odbornej príprave a jazykovej príprave aj prispôsobovanie profilu absolventa požiadavkám praxe.

Treba však poznamenať, že na mnohých školách sa stále zabezpečujú také profily absolventov, ktoré nie sú prispôsobené a nevyhovujú dnešnej štruktúre povolání. Týmto postupom sa ešte viac prehľbuje rozpor medzi ponukou a dopytom na trhu práce. Značný podiel, resp. „vinu“ na tomto stave majú aj zamestnávateľia, pretože bez ich spätnej väzby z praxe a ich iniciatívy nemožno vychovávať absolventov s vyžadovanou kvalifikáciou.

V súčasných podmienkach je veľmi náročné definovať také profily absolventov, ktoré už budú postavené na štandardoch budúcich povolání. Ukazuje sa, že širšie koncipovaný profil absolventa vysokej školy, ktorý by nešiel do hĺbky špecializácie, by mohol vo väčšine odvetví (obecne to platí aj pre stavebníctvo) zabezpečiť lepšie uplatnenie absolventov na trhu. Úlohou školy by malo byť naučiť absolventov systémovo myslieť a adaptovať sa v podmienkach praxe, špecialistov si bude musieť firma vychovať sama.

Na druhej strane z pohľadu našich vysokých škôl je oceňovaná úroveň absolventov vysokých škôl pomerne vysoko. V porovnaní s vyspelou Európou ale značne zaostávame. Tieto nedostatky nie sú ani tak v úrovni odbornej prípravy, ako v **úrovni manažérskych zručností**. Úroveň manažérskych zručností začínajú považovať firmy v príprave vysokoškolsky vzdelaného odborníka za prioritnú. V tomto smere náš systém vzdelávania stále nenaplnia požiadavky a nároky podnikateľskej sféry. Z tohto dôvodu musí veľa, hlavne väčších firiem kompenzovať nedostatky školstva v rámci svojich vlastných vzdelávacích programov.

Viacročné skúsenosti a poznatky odborníkov a manažérov z praxe hovoria o tom, že absolventom našich škôl **chýbajú praktické vedomosti z vedenia a riadenia, najmä z riadenia práce kolektívu, z rozdeľovania a hodnotenia úloh alebo z tímového riešenia problémov**. O to však viac ovládajú teóriu a vedomosti z odboru, ktorý študovali. Z toho všetkého ale v praxi uplatnia iba menšiu časť.

Pre objektivnosť je dôležité upozorniť aj na ďalšie momenty (takpovediac subjektívneho charakteru) - výhodou dnešného absolventa pre firmu je ich väčšia flexibilita a ochota k vyššiemu pracovnému nasadeniu. Nevýhodou je však chýbajúci nadhľad, ktorý môže zabezpečiť iba kontakt s praxou a problémy rýchlo sa vyrovnáť s firemnou kultúrou. Mnoho absolventov má už na začiatku svojej pracovnej kariéry nadsadené funkčné a predovšetkým finančné požiadavky. Mnohokrát podceňujú štartovacie pracovné miesta, kde sa možno priučiť vrcholovému riadeniu a radšej si hľadajú príležitosti, ktoré sú adekvátne ich vlastnej vysokej mienke o svojich schopnostiach.

Vysoké školy by podľa mienky odborníkov z praxe mali posilniť študijné smery v oblasti komunikácie, predovšetkým s partnermi, spolupracovníkmi a klientmi. Absolventom vo veľkej miere stále chýbajú skúsenosti z práce s informáciami (vyhľadávanie a aplikácia informácií), nie sú pripravení na tímovú prácu a často tiež chýba schopnosť nadobudnuté vedomosti uplatňovať a tvorivo pristupovať k riešeniu problémov. Bolo by vhodné, keby študenti povinne absolvovali podnikovú prax, kde by sa mohli s elementárnymi zručnosťami zoznámiť. Konečným cieľom vysokoškolského štúdia nie sú vedomosti ale ich aplikácia.

Ak má vysoká škola zaručiť svojim absolventom uplatnenie sa na trhu práce je dôležité, aby počúvala **požiadavky z praxe**. Realita je však taká, že zamestnávateľ stále nemá vplyv na obsah prípravy absolventa. Skúsenosti z vyspelých krajín EÚ ukazujú, že bez prepojenia školy s praxou (organizačného aj personálneho) stráca čisto akademické vzdelanie svoju hodnotu ale aj cenu na trhu práce.

Zo všetkých uvedených skutočností v smere stredoškolského i vysokoškolského vzdelávania vyplýva, že *v záujme zabezpečenia dostatočného počtu kvalifikovaných pracovných síl pre stavebníctvo a jeho konkurencieschopnosti* bude nevyhnutný aktívny **vstup zamestnávateľov do odbornej prípravy** kvalifikovaných pracovníkov pre prax na všetkých úrovniach, t.j. absolventov učilišť, stredných odborných, či vysokých škôl so stavebným zameraním. Jednou z ciest sa javí napr. organizovanie doškolovaní a odborného vzdelávania pracovníkov v stavebníctve a to od robotníckych profesií až po manažment firiem prostredníctvom teoretických a praktických vzdelávacích stredísk, ktoré existovali a osvedčili sa aj v minulosti⁵². Na takejto forme vzdelávania prepojením teoretických vedomostí a praktických zručností ale i preškolovaním v rámci celoživotného vzdelávania v stavebníctve by mali mať eminentný záujem i samotné firmy a tiež ich hlavná stavovská organizácia Zväz stavebných podnikateľov v stavebníctve.

⁵² Napr. Ústav vzdelávania v stavebníctve, kde sa dlhoročne uskutočňovali rôzne formy školení, vzdelávania a zabezpečovania rôznych kvalifikačných stupňov pracovníkov v stavebníctve.

MIESTO ZÁVERU

Vývoj zamestnanosti v stavebníctve závisí od vývoja dopytu po stavebných prácach a od dosiahnutej úrovne a žiadúceho vývoja produktivity práce. Po roku 1990 v súlade s vývojom investičnej aktivity objem stavebných prác klesal a tento stav sa začal pozitívne meniť až v roku 2000. V súlade s výkyvmi vo vývoji stavebných prác v procese transformácie slovenskej ekonomiky sa znižoval aj počet zamestnancov v stavebníctve. Tento pokles sa zastavil až v roku 2001 a od roku 2002 zamestnanosť v stavebníctve pravidelne rastie. Investičný boom na Slovensku zahájený rokom 2005 spôsobil, že stavebníctvo na rozdiel od minulosti zažíva výrazný **nedostatok kvalifikovaných odborníkov**, a to hlavne v robotníckych profesiách. A to už v 1. polroku 2007 bolo v stavebníctve zamestnaných 162,5 tis. osôb. Je to už približne úroveň zamestnanosti, ktorá bola v stavebníctve vykazovaná v roku 1993.

Slovenské stavebníctvo prešlo významnou reštrukturalizáciou a v posledných 10 - 15 rokoch si vytvorilo **organizačnú štruktúru**, ktorá zodpovedá štruktúre stavebníctva vo väčšine krajín Európskej únie. Znamená to, že **rozhodujúcu úlohu v stavebníctve zohrávajú malé a stredné podniky a osobitne živnostníci**.

Inak povedané stavebníctvo je typickým odvetvím, kde prevláda malé a stredné podnikanie (MSP). Dokumentuje to tiež skutočnosť, že malé a stredné podniky vrátane živnostníkov sa v roku 2006 podieľali na realizácii stavebnej produkcie 79,0 % (z toho: živnostníci 30,2 %) a na zamestnanosti v stavebníctve 90,9 % (z toho: živnostníci 56,3 %).

Rozvoj MSP a tiež živnostenského podnikania v slovenskom stavebníctve má ešte značný priestor pre rozvoj, nielen čo po kvantitatívnej stránke, ale najmä čo do rastu kvality.

Skúsenosti z posledného obdobia svedčia o tom, že investičný boom na Slovensku drobným stavebným podnikateľom vo veľkej miere škodí. Vzhľadom na veľký rozsah zákaziek a **nedostatok zamestnancov** sa nedodržia termíny dodávok stavebných prác, odovzdáva sa nekvalitná práca a zároveň sa prekračujú aj dohodnuté ceny materiálov či dodávok stavebných prác. Značným spôsobom trpí kvalita ich prác a celkové referencie v povedomí hlavne drobných zadávateľov. Určujúca vo vzťahu k zamestnanosti týchto firiem je tiež skutočnosť, že napr. v roku 2006 pôsobilo na stavebnom trhu 6 170 malých stavebných podnikov (s počtom 0-49 zamestnancov), pričom priemerný počet zamestnancov na jednu malú stavebnú firmu bol len 5,1 osôb. Stredných stavebných firiem (s počtom 50 -249 zamestnancov) bolo v danom roku 274 a priemerný počet zamestnancov na jednu takúto firmu predstavoval 81,8 osôb.

Vo veľkých stavebných firmách nad 250 zamestnancov sa v dlhodobom kontexte počet zamestnancov znižuje. Na jednu veľkú stavebnú firmu pripadalo v roku 2006 v priemere cca 593,0 zamestnancov. Zaujímavosťou je, že napr. absolventi vysokých škôl so stavebným zameraním sa už vo zvýšenej miere zamestnávajú v developerských firmách (nie priamo stavebných).

Malé organizácie v stavebníctve a osobitne živnostníci sa zároveň podieľajú vo zvýšenej miere **na neformálnej ekonomike** v SR a tým zároveň i na skresľovaní skutočných objemov stavebnej produkcie (hlavne v bytovej výstavbe a opravách a údržbe), ďalej na vykazovaní ich produktivity práce a veľmi nízkych mzdových relácií. Príčinou je najmä stále vysoké odvodové zaťaženie živnostníkov.

V prípade práce živnostníkov v stavebníctve, ktorých bolo v roku 2006 - 66 757 (vrátane zamestnancov išlo o 87 563 osôb), bude ešte určujúce, ako sa na ich zamestnávaní prejaví novela Zákonníka práce zo septembra 2007, ktorá okrem iných skutočností zaviedla nový pojem - **závislá práca**⁵³. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR pri návrhu na zavedenie závislej práce argumentovalo hlavne tým, že v posledných rokoch sa začalo rozmáhať zamestnávanie tzv. vynútených živnostníkov. Zamestnávateľ podľa toho nútil svojich zamestnancov, aby si zabezpečili živnostenský list a takto si nedobrovoľne zmenili status zamestnanca na živnostníka⁵⁴. Pre stavebníctvo predovšetkým v období, keď čelilo klesajúcemu objemu stavebných prác, platili tieto skutočnosti dosť výrazným spôsobom. Nateraz ešte nemožno hodnotiť, aké dopady bude mať dané opatrenie na zamestnanosť v stavebníctve, pretože definícia závislej práce v Zákonníku práce je len základný právny rámec, jej posudzovanie v praxi však bude narážať na mnoho nejasností. Z tohto pohľadu pretrvávajú medzi zamestnávateľmi právna neistota a je zrejme, že jeden z kľúčových paragrafov novelizovaného Zákonníka práce bude spôsobovať v praxi určité problémy. V kontexte s uvedeným možno ešte uviesť, že v stavebných firmách sa, napriek nedostatku zamestnancov, neprejavuje zvýšený záujem zamestnávať pracovníkov formou zamestnaneckého pomeru. Svedčí o tom aj fakt, že počty zamestnancov sa v stavebných podnikoch v jednotlivých veľkostných kategóriách dlhodobo nemenia a to aj napriek zvyšovaniu objemu stavebnej produkcie. V malých stavebných firmách (s počtom 0-49 zamestnancov) sa počet zamestnancov od roku 2001 pohybuje v úrovni cca 31,5 tis. osôb, v stredných firmách (s počtom 50-249 zamestnancov) v úrovni cca 22,5 tis. zamestnancov a u veľkých stavebných firiem (s počtom nad 250 zamestnancov) došlo v období rokov 2001-2006 k poklesu o viac ako 4 tis. osôb, t.j. na úroveň cca 14,2 tis. zamestnancov (je to však hlavne záležitosť stavebných podnikov s počtom nad 500 zamestnancov).

Dobrou správou je, že novela Zákonníka práce neobmedzila podmienky dočasného zamestnávania. Vzhľadom na to, že pre stavebníctvo sú a napriek určitým výkyvom i budú charakteristické sezónne cykly, stavebné firmy začali vo väčšej miere v poslednom čase využívať aj iné formy zamestnávania, menovite napr. personálny lízing. Firmy si môžu týmto spôsobom na stanovené obdobie prenajímať ľudí od personálnych agentúr, ktoré sú ich formálne zamestnávateľmi.

Na druhej strane novela Živnostenského zákona od októbra 2007 výrazne zjednoduší a urýchli vybavenie živnosti. Zmenou v zmysle tohto zákona napr. je, že odborná spôsobilosť, ktorú treba na remeselnú činnosť a ktorá sa predtým musela preukazovať aj dokladom o najmenej trojročnej praxi v odbore, už nebude po novom potrebná. To môže uľahčiť napr. absolventom odborných učilíšť a škôl uplatniť sa hneď - ako živnostník - na trhu práce. Nesporne otáznou je tu však zabezpečenie celkovej kvality prác.

V súčasnosti otázka vo vzťahu k zamestnanosti znie tak, ako podporiť celkový rozvoj zamestnanosti v stavebníctve a hlavne ako vytvoriť predpoklady pre **kvalitatívny rast zdrojov pracovníkov pre stavebníctvo a zabezpečiť tak celkovú konkurencieschopnosť stavebníctva.**

⁵³ Zavedenie pojmu „závislá práca“ bolo zo strany zamestnávateľov podrobené najväčšej kritike, pritom v pracovnom práve je práve táto definícia základným pojmom. Takmer vo všetkých členských štátoch EÚ je súčasťou ich právnych poriadkov.

⁵⁴ Zamestnávateľ sa takto zbavil hlavnej povinnosti platiť za zamestnancov odvody, skutočné náklady na pracovnú silu si znížil aj tým, že nezodpovedal za prípadné pracovné úrazy živnostníka. Nemusi mu preplácať dovolenku, poskytovať pracovné prostriedky. Na druhej strane zamestnávateľ stráca priamy dosah na motivovanie živnostníka napr. zvyšovaním odmien alebo aj na jeho postih ich krátením, ak neodviedol dobrú prácu. Živnostník na druhej strane získava trochu viac osobnej slobody, zamestnávateľ mu nemôže brániť v tom, ak na živnosť pracuje aj inde.

Rozvoj stavebníctva, ktorý ide ruka v ruke s rozvojom ekonomiky, nízkymi úrokovými sadzbami a ľahšou dostupnosťou hypotekárnych úverov, so sebou priniesol aj veľký **nedostatok stavebných profesií**. V podstate na Slovensku nastalo to, čím napr. Maďarsko prešlo v rokoch 2002-2004, keď rýchle tempo rastu hrubého domáceho produktu prispelo k stavebnému boomu. Maďarsko v tom období riešilo situáciu náborom pracovníkov zo zahraničia a nakoniec sa problém vyriešil sám, keď nastala devalvácia a ekonomika prestala rásť. Obdobným vývojom v určitom štádiu ekonomického vývoja prešlo mnoho krajín, jednotný recept na to, ako tento problém vyriešiť žiadna krajina nenašla. Rovnaký problém zažíva v súčasnosti aj Česká republika.

Spomalenie rastu ekonomiky ale asi nie je tou cestou, ktorou by sa malo Slovensko vydať. Reálnou možnosťou je najímanie zahraničných robotníkov, tí však nie sú pre slovenské stavebníctvo novinkou a možno tiež skonštatovať, že stavebníctvo ani v konečnom dôsledku nezachráni. Do úvahy prichádzajú hlavne pracovníci z krajín ako je Rumunsko a Bulharsko, ale tu je potrebné si uvedomiť, že aj v týchto krajinách, ktoré vstúpili do EÚ ako posledné v roku 2007, dochádza k ekonomickému rastu a investičnému boomu. Bariérou napr. pre Ukrajincov už nie sú stanovené množstvá, koľko ich môže prísť, skôr vybavovanie víz a pracovné povolenia. Do Ukrajiny na druhej strane tiež prichádza stavebný boom a Rusko, ktoré taktiež bývalo zdrojom pracovných síl, má doma dostatok stavebných prác a ponúka nakoniec už aj lepšie mzdy. Problémom je aj ten fakt, že v mnohých prípadoch ide o nekvalifikovaných robotníkov. A na Slovensku stále viac chýbajú predovšetkým kvalifikované profesie, ako sú murár, obkladač, inštalatér, izolatér a pod. Slovensko ale obecné povedané asi nikdy nebude v pozícii krajiny, kam by cudzinci prichádzali pracovať masovo.

S absenciou kvalifikovaných remeselníkov sa stretávajú stavbári všade, problém majú malé aj veľké firmy. A naviac, čím je týchto odborných robotníkov menej, tým je aj ich práca drahšia a tým sú zase naopak nezaujímaví pre veľké firmy, pre ktoré je v súťažných tendroch jedným z rozhodujúcich kritérií aj výsledná cena produktu (zahrňujúca aj cenu práce).

Aj z týchto dôvodov bude určite pokračovať diferenciacia v jednotlivých profesiách, čo znamená, že tí šikovnejší budú pracovať na sebe a zamerajú sa na lepšie príjmy v zahraničí, tí menej úspešní budú pracovať v slovenských stavebných firmách, ktoré budú doplňovať stavy zamestnancov z krajín, kde sú nižšie mzdy ako na Slovensku⁵⁵. I tu však možno hovoriť o určitej skepse, keďže **priemerné mesačné mzdy** v stavebníctve na Slovensku sú hodnotené v rámci EÚ ako jedny z absolútne najnižších. V záujme objektívnosti je potrebné zdôrazniť, že takýmto vývojom prešla väčšina krajín západnej Európy a teraz sa tento trend presúva iba viac na východ.

Ďalšou otázkou je v súvislosti so zamestnanosťou budúci **vývoj stavebnej produkcie**. Hovorí sa napr. o tom, že po roku 2009 by sa mal investičný boom na Slovensku zastaviť, ale aj o spomalení tempa rastu ekonomiky v nastávajúcom období, ale aj o možnom znížení finančných prostriedkov z fondov Európskej únie, čo všetko by mohlo mať negatívny vplyv na rozvoj stavebníctva. S poklesom tempa vývoja stavebníctva by sa mohla teoreticky zastaviť aj potreba kvalifikovaných zamestnancov, čím by sa problém nedostatku odborných profesií vyriešil sám od seba.

⁵⁵ Podľa odhadov ŠÚ SR pracovalo v poslednom období v zahraničí na pozíciách v odbore stavebníctva cca 46 až 50 tis. osôb zo Slovenska. Pre porovnanie napr. Česká republika uvádza, že súčasnosti pracuje u nich v stavebnom priemysle viac ako 46 tis. cudzincov. Polovica z nich pochádza z Ukrajiny, 14 % zo Slovenska a 10 % z Poľska.

Zatiaľ to však na zastavenie produkcie stavebníctva nevyzerá, hoci posledné výsledky vykazujú určité zmiernenie tempa rastu stavebnej produkcie. Napriek tomu je zrejmé, že stavebný boom na Slovensku hneď tak neprejde a naďalej bude problém získať kvalifikovaných odborníkov, ktorí majú potrebné odborné znalosti.

Ak už bolo skonštatované, že stavebníctvo ako také, resp. jeho organizačné štruktúry nemôžu reálne ovplyvniť konkrétny vývoj zamestnanosti v stavebníctve, mali by sa však vlastným vstupom a zaangažovanosťou podieľať predovšetkým **na kvalitatívnom raste stavebníctva** a jeho konkurencieschopnosti.

V záujme riešenia tohto problému by hlavne väčšie stavebné firmy (reprezentované napr. Zväzom stavebných podnikateľov Slovenska) mali rôznymi spôsobmi popularizovať hlavné učebné odbory stavebných profesií, usilovať sa napr. o daňové zvýhodnenie firiem, ktoré by sa finančne podieľali na odbornej príprave učňov, zabezpečovať doškolenie a ďalšie odborné vzdelávanie pracovníkov v stavebníctve a to od základných robotníckych profesií až po manažment firiem. Ukazuje sa tiež, že by bolo celkovo žiaduce prehodnotiť systém a obsah vzdelávania na stredných odborných učilištiach stavebných a prispôbiť ho novým kvalitatívnym požiadavkám stavebnej praxe.

Inými slovami povedané, do odbornej prípravy kvalifikovaných odborníkov, by mali vo väčšej miere vstupovať predovšetkým potenciálni zamestnávateľia, aby absolventi škôl v konečnom dôsledku spĺňali kvalitatívne požiadavky, ktoré si vyžadujú konkrétne podmienky praxe. Dôležité však je, možno aj cez návrat k určitým starým tradíciám, prepojenie teoreticko-praktickej výchovy a tiež preškolenia v rámci celoživotného vzdelávania v stavebníctve. V tomto kontexte možno hovoriť o potrebe, resp. opodstatnenosti zriadenia „vzdelávacích stredísk v stavebníctve“, kde by sa zabezpečovalo ďalšie vzdelávanie, doškolenie, resp. rekvalifikácia stavebných profesií podľa rôznych kvalifikačných stupňov a to vzhľadom na reálne a meniace sa požiadavky praxe, a to obecné v rámci deklarovaného celoživotného vzdelávania.

Ešte jedna poznámka na úplný záver, stavebníctvo by si malo opätovne v povedomí odbornej i laickej verejnosti vytvoriť, resp. vybudovať dostupnými prostriedkami **patričný imidž a postavenie**, čo by nesporne mohlo viesť k zatraktívneniu a zvýšeniu zamestnanosti v tomto odvetví.

PODKLADOVÉ MATERIÁLY

- [1] Štatistická správa o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR 4/2006, 1/2007, 2/2007, 3/2007, ŠÚ SR, Bratislava 2007
- [2] Bulletin 12/2006, 1/2007, 2/2007, ŠÚ SR, Bratislava 2007
- [3] Výsledky výberového zisťovania pracovných síl 4/2006, ŠÚ SR, apríl 2007
- [4] Stavebná produkcia, zamestnanci a mzdy v stavebných podnikoch SR 1-12/2005, 1-12/2006, 1-9/2007, ŠÚ SR, 2005, 2006, 2007
- [5] Stav zákaziek a finančné ukazovatele stavebných podnikov SR za 4. štvrťrok 2006, ŠÚ SR, február 2007
- [6] Ročenka stavebníctva 2006, 2007, ŠÚ SR, november 2006, 2007
- [7] Štatistická ročenka regiónov Slovenska, ŠÚ SR, január 2007
- [8] Ročenka slovenského stavebníctva 2007, publikácia MVRR, jún 2007
- [9] Stavebníctví České republiky 2007, Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, Praha 2007
- [10] Stavebníctví ČR v kostce, Svaz podnikatelů ve stavebníctví ČR, ÚRS Praha, a.s., 2006
- [11] Živnostníci a podnikateľské prostredie v SR, Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania, Bratislava 2006
- [12] Správa z Euroconstructu, Praha, jún 2007
- [13] Stratégia konkurencieschopnosti Slovenska do roku 2010 (Národná lisabonská stratégia), schválená vládou SR vo februári 2005
- [14] Prognóza vybraných indikátorov vývoja ekonomiky SR, Inštitút finančnej politiky MF SR, jún 2007
- [15] Analýza makroekonomických predpokladov, stavu a rozvoja stavebníctva SR, ÚEOS - Komercia, a.s., Bratislava, september 2006
- [16] Trendy konkurencieschopnosti slovenského stavebníctva v európskom kontexte, ÚEOS - Komercia, a.s., Bratislava, november 2006
- [17] Možnosti rozvoja stavebníctva SR v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ, ÚEOS - Komercia, a.s., Bratislava, júl 2007
- [18] Rozvoj zamestnanosti a kvalita pracovných síl v stavebníctve SR, ÚEOS - Komercia, a.s., Bratislava, september 2007
- [19] Komplexný audit prekážok podnikania na Slovensku, Republiková únia podnikateľov, Podnikateľská aliancia Slovenska, Bratislava, máj 2006
- [20] TREND, 31.5.2007, Trend TOP v stavebníctve a realitách 2007
- [21] Periodiká 2006, 2007 - Ekonomický časopis SAV, Trend, Profit, Ekonom
- [22] Denníky 2006, 2007 - Pravda, Hospodárske noviny, SME
- [23] <http://europa.eu.int>
- [24] <http://europa.eu.int/comm/eurostat>
- [25] <http://www.finance.gov.sk>
- [26] <http://www.economy.gov.sk>
- [27] <http://www.build.gov.sk>
- [28] <http://www.education.gov.sk>
- [29] <http://www.uips.sk>
- [30] <http://www.statistics.sk>
- [31] <http://www.nadsme.sk>
- [32] <http://www.nbs.sk>
- [33] <http://www.etrend.sk>
- [34] Zbierky zákonov, <http://www.zbierka.sk>, <http://jaspi.justice.gov.sk>
- [35] <http://www.mmr.cz>
- [36] <http://www.mpo.cz>

POZNÁMKY:

Názov: **Podnikanie v stavebníctve a jeho vplyv na zamestnanosť**

Objednávateľ: Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR
Prievozská 2/B, 825 25 Bratislava 26
www.build.gov.sk; tel.: 02/59364111

Vydavateľ: Ústav vzdelávania a služieb, s.r.o.
Bárdošova 33, 833 12 Bratislava, www.uvs.sk
v spolupráci so Zväzom stavebných podnikateľov
Slovenska, Sabinovská 14, 821 02 Bratislava
www.zsps.sk; tel.: 02/43633263

Spracovateľ: ÚEOS - Komerčia, a.s.
Ružová dolina 27, 824 69 Bratislava
Spracované z realizačných výstupov z úlohy
výskumu a vývoja č. 17/510/2006
„Stav a predpoklady trvalo udržateľného rozvoja
stavebníctva SR: princípy, kritériá a ekonomický
rozvoj“
www.ueos.sk; tel.: 02/58100531

Vydanie: prvé
Náklad: 500 kusov
Rok vydania: 2007

Účelová publikácia MVRR SR
Publikácia neprešla jazykovou úpravou.

© MVRR SR, Bratislava, 2007

ISBN 978-80-89073-15-3